

TAMPEREEN YLIOPISTO

Minna Isopahkala

IMPERIUMI NÄYTTEILLÄ

Vuoden 1886 *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelyn vaikuttavat tilat *Illustrated London News* -sanomalehden kuvituksessa

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

ISOPAHKALA MINNA: Imperiumi näytteillä – Vuoden 1886 *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelyn vaikuttavat tilat *Illustrated London News* -sanomalehden kuvituksessa

Pro gradu -tutkielma, 96 s., 6 liites.

Historia

Toukokuu 2019

Tässä tutkielmassa tarkastellaan näyttelytiloja ja niissä käytettäviä vaikuttamisen keinoja. Näkökulmana tähän on vuonna 1886 Lontoossa järjestetty *Colonial and Indian Exhibition* -näyttely ja sen kuvaaminen *Illustrated London News* -sanomalehdessä. *Colonial and Indian* oli imperialistinen näyttely, jossa Iso-Britannia esitteli siirtomaitaan emämaan asukkaille. Sen tilat linkittyvät laajempaan maailmannäyttelyiden tilojen kontekstiin. Suurnäyttelyiden huippuajalla 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun alkuun järjestetyistä näyttelyspektaakkeleista on tutkittu erityisesti, mitä niillä haluttiin saavuttaa, millaisia mielikuvia niiden avulla luotiin ja miksi niitä järjestettiin aina vain suurempia ja suurempia. Esiin ovat nousseet erityisesti näyttelyissä vallinnut edistysuskon ja niiden käyttäminen propagandan välineinä. Tässä tutkimuksessa keskitytään siihen, millaisin tilallisin keinoin tavoitteisiin pyrittiin.

Tilat nähdään tutkimuksessa vuorovaikutuksena. Ne eivät ole toiminnan passiivisia näyttämöitä vaan syntyvät sekä rakennetun tilan, esineiden että ihmisten ja heidän toimintansa kohtaamisessa. Tiloja käsitteellistetään Edward W. Sojan teorialla ”kolmannesta tilasta”, *Thirdspace*, joka tapahtuu sekä fyysisen tilan että siinä olevien, sitä kokevien ja muokkaavien ihmisten vuorovaikutuksessa. Tilaa eivät muodosta pelkästään fyysiset puitteet eivätkä pelkästään ihmiset vaan ne linkittyvät ja muokkaavat toisiaan. Tutkimuksen tilakäsitys tiivistyy käsitteeseen ”vaikuttavat tilat”. Tällaiset tilat pyrkivät erilaisin keinoin tekemään kokijoihinsa ennalta suunnitellun vaikutuksen. Näyttelytilat ovat niistä erinomainen esimerkki. Ne on rakennettu yleensä vain väliaikaisiksi tiloiksi, joille on tärkeämpää niiden jättämä vaikutus kuin itse rakennelman pysyvyys. Lisäksi näyttelyt ovat erittäin selkeästi jonkun suunnittelemaa. Vaikuttavat tilat tarjoavat katsojilleen näkökulmia, mutta niiden tulkinta jää katsojien käsiin eikä ole enää suunnittelijoiden hallittavissa.

Illustrated London Newsin kuvitusten esittämät tilat ovat lehden lukijoita varten rakennettuja esityksiä. Kuvien kautta näyttelytilat voi historiantutkimuksessakin ”nähdä”. Tästä syystä analysoitavana ovat erityisesti *Illustrated London Newsin* kuvat, mutta kuvat ja teksti olivat sanomalehdessä kuitenkin yhdessä hahmotettu kokonaisuus, joten niitä on myös analysoitava yhdessä. Lehdistä voi analysoida, miten näyttely esitettiin. Ne eivät kuitenkaan kerro, miten Isossa-Britanniassa eläneet ihmiset ajattelivat. Puukaiverruksin toteutetut piirretyt lehtikuvat olivat monien käsien kautta kulkeneita tulkintoja tapahtuneesta. Niitä pystyi helposti muokkaamaan. Kuvavalinnat ja ratkaisut eivät välttämättä olleet tiedostettuja, mutta ne kuitenkin vaikuttivat lukijoiden käsitykseen *Colonial and Indian* -näyttelystä, muokkasivat heidän odotuksiaan ja rakensivat mielikuvia näyttelystä. *Illustrated London Newsin* lukijakunta oli yleensä hyvin toimeentulevaa keskiluokkaa tai yläluokkaa. Lehden kuvia saattoivat silti nähdä muutkin kuin keskiluokan edustajat. Lisäksi kuvia pystyi katsomaan, vaikka ei olisi osannut lukea.

Imperialistinen viesti pyrittiin välittämään näyttelyssä käyneille ihmisille tilojen suurella koolla, arkkitehtuurilla, mahtipontisella sisustamisella ja tuomalla tilaan mahdollisimman paljon esineitä ja ihmisiä. *Colonial and Indian* -näyttelyssä katsojiin pyrittiin vaikuttamaan erityisesti tavaramäärillä. Tilat oli suunniteltu esinepaljouden esittämiseen ja tärkeintä oli niiden kyky esittää siirtomaiden luonnonvaroja. Niistä saatava hyöty ja tuottavuus olivat kaikki kaikessa. Näin sekä oikeutettiin imperialismia että juhlittiin sen tuomaa vaurautta. Näyttelyssä korostuivat myös vieraat ja

eksoottisiksi arvotetut kulttuurit, joita esiteltiin niiden esineistön ja näyttelyyn tuotujen ihmisten avulla. Näyttelyn osina kulttuurit muuttuivat yksinkertaistetuiksi yleisesityksiksi ja eksoottiset esineet olivat sekä ihmetyksen kohteena olevia kuriositeetteja että merkkejä siirtomaiden alkuperäisasukkaiden alkukantaisuudesta. Myös *Illustrated London Newsin* kuvat olivat koollaan ihmetyttäviä ja erilaisten perspektiivien avulla ne vahvistivat tilojen viestiä loputtomiin jatkuvasta kehityksestä. Lehti toimi vaikuttavana mainoksena näyttelylle ja toi oman lisänsä näyttelykokemukseen.

Suurnäyttelyiden esitystapoihin liittyi vahvasti erilaiset hierarkiat. Esineet piti järjestellä ja luokitella ja niiden avulla osoitettiin kehitysjärjestystä. Osana näyttelyä myös ihmiset asetettiin aikajanelle, jossa siirtomaiden alkuperäisasukkaat nähtiin alkukantaisina tai osa jopa pian sukupuuttoon kuolevina ja näyttelyä katselleet britit olivat esimerkki kaikkein kehittyneimmistä ihmisistä. Näyttelytiloissa liikkuneet ihmiset kokivat kolmiulotteisen tilakokemuksen, johon kuului sekä esineitä että muita tilassa liikkuneita ihmisiä. Tiloilla oli suuri rooli siinä, miten erilaisessa asemassa näyttelyn osana olleet ihmiset olivat. *Colonial and Indian* -näyttelyssä katsojilla oli valta tulkita näyttelyn osana olleita ihmisiä, mutta näyttelyn ihmiset eivät tulkinneet esimerkiksi omia työvälineitään katsojille. Valtaa jaettiin tilojen tulkinnan ja vuorovaikutuksen suunnalla. Näyttelyssä ihmisestä tehtiin näyttelyesine, joka täydensi tilaa. Tilojen suunnittelijat olivat suurimpia vallan käyttäjiä. He asettivat puitteet, joissa tulkinta tapahtui ja antoivat tai ottivat pois tilassa olevien ihmisten erilaisia vapauksia.

Näyttelyt ovat tiloja, joissa korostuu tilan ottaminen haltuun katseen avulla. *Illustrated London Newsin* ja näyttelyn kuvien sekä kaiken muun näyttelyn visuaalisuuden avulla luotiin ideaalia, jota käytettiin imperialismin tuomiseksi osaksi ihmisten tavallista elämää. Lehteä lukiessaan aikalaiset kuluttivat kuvallista materiaalia, joka kertoi heille millaisia siirtomaat olivat ja millaisia asioita ja ihmisiä niissä oli, mutta myös millaisia he itse olivat niihin verrattuna. Tärkeää on muistaa, että ihmiset pystyivät kuitenkin tekemään myös muita kuin näyttelyjärjestäjien ja kuvaajien suunnittelema tulkintoja. Näyttelyn viesti oli imperialismia juhliava, mutta se ei välttämättä ollut kävijöille imperialistinen kokemus.

Sisällysluettelo

Kuvaluettelo

1. Näyttelyesite.....	1
1.1 Aiempi tutkimus ja tutkimuskysymys	2
1.2 Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät	5
1.2.1 Illustrated London News ja 1800-luvun lehtikulttuuri.....	6
1.2.2 Kuvien analysointi	9
1.3 Käsitteet.....	13
1.3.1 Maailmannäyttelyt, maailmannäyttelytilat ja imperialistiset näyttelyt	13
1.3.2 Rotu ja eksotiikka.....	15
1.3.3 Tilat vuorovaikutuksena.....	17
2. Imperiumi esillä – tavoitteena tuottavuuden havainnollistaminen	23
2.1 Imperiumi ja kansakunta	24
2.2 Suurnäyttelyiden esitystavat <i>Colonial and Indian</i> -näyttelyssä	28
2.3 Kuriositeetit kummasteltavina ja kaupallistettavina.....	33
2.4 Näyttelyesittelijänä Illustrated London News	38
3. Näyttävät tilat – suuruuden elämys	44
3.1 Arkkitehtuuri	46
3.2 Elämykselliset tilat	55
3.3 Portit elämykseen – siihen astuminen ja uskomisen.....	60
4. Näyttelyn ihmiset – tulkinnan valta	65
4.1 Vertailtavana kehittyneet britit ja pysähtyneet alkuperäiskansat	65
4.2 Työnäytökset – ihmisenäyttelyt	73
4.3 Yleisö näytteillä.....	78
5. Loppupäätelmät.....	87
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	93
KÄÄNNÖKSET	97

Kuvaluettelo

Kuva 1 AGRICULTURAL TROPHY ILN 14.8.1886, 177.	31
Kuva 2 GRAIN TROPHY ja WOOLLEN TROPHY. ILN 21.8.1886, 212.	33
Kuva 3 THE DUGONG. ILN 28.8.1886, 236.	34
Kuva 4 MAORI TOMB, IN THE FERNERY. ILN 2.10.1886, 365.	36
Kuva 5 Colonial and Indian Exhibition -näyttelyn pohjapiirros.....	45
Kuva 6 THE WEST INDIES AND BRITISH HONDURAS COURT. ILN 25.9.1886, 341.....	49
Kuva 7 ENTRANCE TO THE CENTRAL AVENUE, INDIAN SECTION. ILN 17.7.1886, 81....	51
Kuva 8 ARCHWAY, COURTYARD OF INDIAN PALACE. ILN 17.7.1886, 84.....	54
Kuva 9 GOLD BROCADE WEAVERS. ILN 17.7.1886, 84.....	54
Kuva 10 VESTIBULE OF THE DURBAR HALL. ILN 17.7.1886, 84.	57
Kuva 11 THE QUEEN OPENING THE COLONIAL AND INDIAN EXHIBITION: PROCESSION PASSING THE PRINCIPAL ENTRANCE TO THE INDIAN PALACE. ILN 8.5.1886, 479.....	58
Kuva 12 A CHEROO, OR ABORIGINAL HINDOO. LIMBOO (OF NEPAL). NATIVE OF BHOOTAN. ILN 17.7.1886, 69.	71
Kuva 13 NÄYTTELYTOIMITSIJOITA: SIR CHARLES TUPPER, SIR SAMUEL DAVENPORT, SIR CHARLES MILLS. ILN 31.7.1886, 117.....	71
Kuva 14 TROPHY OF MOTHER-OF-PEARL, AND FOREST SCENE, WEST AUSTRALIA COURT. ILN 18.9.1886, 300.	81
Kuva 15 NATIVE HOUSE, BRITISH GUIANA. ILN 25.9.1886, 337.....	83

1. Näyttelyesite

Astutaan yhdessä näyttelyyn. Ympärillemme avautuu erilaisia näkymiä ehkä kaukaisista maista, ehkä historian hämäristä. Ympäriämme on muita näyttelykävijöitä ja tilan arkkitehtuuri saa päämme kääntymään ja katseemme kurottumaan korkeuksiin. Kaikki näkymät ovat jonkun suunnittelemaa, kaikki esineet jonkun valitsemaa. Kuljemme näyttelyssä niitä ihailen, ehkä kyseenalaistaen tai jopa inhoten. Näyttelyn rakentaja ei voi enää tässä vaiheessa kontrolloida sitä, mitä me ajattelemme näyttelystä, mutta näyttelyä suunnitellessaan hän on voinut tehdä valintoja – tiedostettuja ja tiedostamattomia – joiden on tarkoitus vaikuttaa meihin joillakin tavoilla; ihmetyttää, ihastuttaa, vakuuttaa. Tila, johon astumme, on vaikuttava.

Pro gradu tutkielmani vie *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelyyn ja sen vaikuttaviin tiloihin. *Colonial and Indian Exhibition* avautui toukokuun neljäntenä päivänä vuonna 1886 Lontoossa, Isossa-Britanniassa suurnäyttelyiden pääpaikalla South Kensingtonin alueella. Se esitteli Ison-Britannian siirtomaita emämaan asukkaille. Hänen korkeutensa kuningatar Victorian suojeluksessa näyttelyn kuninkaallista järjestyskomissiota johti hänen poikansa Walesin prinssi Albert Edward¹. Näyttelyosastot olivat siirtomaiden hallintojen tehtävää varten valitsemien komissioiden kokoamia ja jokainen niistä halusi esitellä oman alueensa kaikkein kauneimpana ja imperiumille hyödyllisimpänä. Näyttelyn tarkoitus oli ”to give to the inhabitants of the British Isles, to foreigners and to one another, practical demonstration of the wealth and industrial development of the outlying portions of the British Empire”.²

Colonial and Indian -näyttelyssä kävijät pääsivät astumaan Ison-Britannian siirtomaihin sen omalla maaperällä. Näyttelyn pääesittelijä oli Intia ja suuret etelänpuoleiset hallit oli omistettu sille ja Ceylonille, mutta valtavalta näyttelyalueelta löytyivät omat osastonsa myös muille siirtomaille. Muina esittelijöinä olivat Kanadan dominio, Australian siirtomaat, Uusi-Seelanti, Uusi-Guinea, Fiji, Länsi-Intian saaret, brittiläinen Honduras, Queensland, Malta, Kypros, brittiläinen Guiana, Hong Kong, Hyväntoivonniemi, Natal, Länsi-Afrikan siirtomaat, Kultarannikko ja Salmisiirtokunnat Malakka, Singapore ja Penang.³ Erikokoiset näyttelyosastot koostuivat pitkistä käytävistä ja niille rakennetuista pienemmistä näyttelykokonaisuuksista, jotka esittelivät siirtomaiden luontoa,

¹ Myöhemmin kuningas Edward VII.

² *Reminiscences of the Colonial and Indian Exhibition 1886*, 1–2. Käännös 1. Olen päättänyt jättää alkuperäislähteistä otetut lainaukset englannin kielisiksi koko työssä, jotta lukijalla on mahdollisuus ensimmäiseksi tutustua alkuperäiseen tekstiin. Lisäksi kielen kautta korostuu tutkimusaiheen sijoittuminen Ison-Britannian kontekstiin. Tarvittaessa käännökset löytyvät kuitenkin työn lopussa olevasta käännöslitteestä.

³ *Reminiscences 1886*, 2.

luonnonvaroja, historiaa ja nykyhetkeä. Siellä kävijät näkivät suuria arkkitehtonisia rakennelmia, kohdistivat katseensa aivan pienehenpieniinkin esineisiin vitriineissään ja kohtasivat kaukomaiden ihmisiä. Näyttelyalueella oli ostosalueita ja virkistäytymispisteitä ja sen pohjoisen puoleisessa päässä olevassa puutarhassa oli ”maailman tähänastisista suurin ja kaunein sähkövalonäyttely”. Siellä järjestettiin esimerkiksi puheita, työnäytöksiä ja musiikkiesityksiä.⁴ Esilläoloaikanaan *Colonial and Indian Exhibition* keräsi saleihinsa kuljeskelemaan ja näyttelyitä tarkastelemaan viiden ja puolen miljoonan kävijän massat.⁵ *Illustrated London Newsin* kirjoittajan mukaan pelkkä kävely näyttelyn mielenkiintoisissa saleissa antoi kävijälle paremman käsityksen Britannian imperiumin laajuudesta ja vauraudesta, kuin matkat paikan päälle.⁶ *Illustrated London Newsin* avulla tässäkin tutkielmassa vierailaan tuossa ihmeellisessä näyttelyssä ja tutustutaan sen vaikuttaviin tiloihin.

1.1 Aiempi tutkimus ja tutkimuskysymys

Suurnäyttelyiden huippuajalla 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun alkuun järjestettyjä erilaisia näyttelyspektaakkeleita on tutkittu erityisesti niissä ilmenevän edistysuskon ja propagandan näkökulmasta. Tutkimuksissa nousevat esiin näyttelyiden tarkoituksperät ja niiden tietoinen ja tiedostamaton tarkoitus vaikuttaa katsojiinsa jollakin tavalla. Aiemmassa tutkimuksessa on keskitytty erityisesti siihen, mitä suurnäyttelyillä haluttiin saavuttaa ja millaisia mielikuvia niiden avulla luotiin näyttelykävijöille vieraista kulttuureista. Tässä tutkielmassa taas keskitytään keinoihin, joilla *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelyssä siirtomaita esiteltiin. Näkökulmana tähän ovat erityisesti näyttelyn tilat.

Eurooppalaisessa ajattelussa 1800-luvun imperiumit ja imperialismi on usein ulkoistettu jossakin muualla kaukana tapahtuneeksi toiminnaksi ja emämaan valta-alueiden laajenemiseksi Euroopan ulkopuolella. Jälkikolonialistinen tutkimus on kuitenkin kääntänyt näkökulman myös kotiinpäin ja tuonut tutkimuksen kiinnostuksen kohteeksi imperialismien vaikutukset itse emämaahan ja sen kansalaisiin. Nykytutkimus käsittääkin imperialismien tästä näkökulmasta kuten Driver ja Gilbert tiivistävät: “– – as a necessarily hybrid though still uneven experience, shaping the identity of the colonisers as much as that of the colonized.”⁷ Tutkimuksessa onkin alettu keskittyä emämaan historian ja imperialistisen historian sekoittumiseen ja sen sekä selkeisiin että hienovaraisempiin ilmenemismuotoihin. Tässä suuressa roolissa olivat imperiumien suurimmat kaupungit niin Euroopassa kuin muuallakin, sillä juuri niihin rakennettiin sekä pysyviä että väliaikaisia imperiumien merkkejä. On muistettava, että Euroopan eri maiden imperialismi ei myöskään ollut yhtenäistä eikä

⁴ *Illustrated London News* (ILN) 8.5.1886, 495; ILN 17.7.1886, 59.

⁵ MacKenzie 1984, 101.

⁶ ILN 8.5.1886, 495.

⁷ Driver & Gilbert 1999, 7. Käännös 2.

ilmennyt samoilla tavoilla Euroopan eri kaupungeissa. Imperialistisen urbanismin tutkijan onkin kiinnitettävä erityistä huomiota tutkimuksensa aikakauteen ja paikkaan.⁸ Tämä tutkimus keskittyy erityisesti brittiläiseen imperialismiin ja sen ilmenemiseen 1800-luvun puolivälin jälkeisessä näytteille asettamisen kulttuurin maailmassa.

Taina Syrjämää on tutkinut maailmannäyttelyjä ja erityisesti niiden rakentamisinnostusta ajanutta edistysuskoa 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun alkuun tutkimuksessaan *Edistyksen luvattu maailma* (2007). Hän on todennut, että edistyksen esittäminen oli maailmannäyttelyiden yhteinen tavoite. Ajalle tyypillinen edistysusko tuotiin niissä ihmisten silmien eteen ja näyttelyvieraat pääsivät kokemaan, miten heidän oman aikansa ihminen oli ylittänyt luonnon asettamat esteet ja ihmisten tieto- ja taitomäärät vain kasvoivat ilman pelkoa kehityksen loppumisesta. Edistys pystyttiin konkretisoimaan näyttelyiden tavarapaljoudella ja erikoisuuksilla näyttäväksi spektaakkeliiksi. Näyttelyillä esitettiin edistystä, kannustettiin sitä jatkumaan ja rohkaistiin maita toimimaan edistyksen saavuttamiseksi. Näyttelyt juhlivat lännen voittokulkua ja asettivat niihin osallistuneet maat vertailtaviksi keskenään. Syrjämää on huomannut, että maailmannäyttelyiden länsikeskeinen edistyksen ylistäminen ei kuitenkaan muotoutunut yhteisestä ideologiasta vaan oli luonteeltaan virallisesti määrittelemätöntä ja moninaista. Siksi edistysuskolla voitiin oikeuttaa erilaisia aatteita, imperialismista nationalismiin ja luonnon hyödyntämiseenkin, silti samaan aikaan julistaen kansojen yhteistyötä ja maailmanrauhaa. Aikansa suurimpina massatapahtumina ne tukivat myös edistysuskon popularisointia.⁹

Kulttuurisen ja populaarin imperialismiin ja erityisesti imperialistisen propagandan eräs johtava brittitutkija on John M. MacKenzie. Hänen perustamassaan tutkimussarjassa *Studies in Imperialism* brittiläistä imperiumia tarkastellaan monista eri näkökulmista. Sarjassa on ilmestynyt yli sata teosta ja sen johtava ajatus on tutkia imperialismia kulttuurisena ilmiönä.¹⁰ Yksi tutkimussarjan näkökulmista on imperiumin esittäminen sekä representaatioilla vahvistaminen ja oikeuttaminen. Imperialistiset näyttelyt olivat tärkeä osa tätä projektia. MacKenzien teos *Propaganda and Empire. The Manipulation of British Public Opinion, 1880–1960* (1984) keskittyy imperiumin esittämisen tapoihin erityisesti propagandan välineinä. MacKenzien mukaan vuoden 1851 *Great Exhibition of the Works of Industry of All Nations* -maailmannäyttely Lontoossa oli aikalaisille Ison-Britannian siihenastisen teollisen ja kaupallisen ylivallan huipentuma, joka välitti mielikuvan maan suuresta itsevarmuudesta ja ylpeydestä. Teollistumisteeman jälkeen vallitsevaksi teemaksi vaihtui 1880-luvulla imperialismi. Siirtomaat nousivat MacKenzien mukaan näyttelyiden pääasettajiksi Brittien

⁸ Driver & Gilbert 1999, 7–8.

⁹ Syrjämää, 2007 231–233, 235, 238

¹⁰ McAleer & MacKenzie 2015, numeroimaton aloitussivu.

näyttelyissä juuri *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelystä eteenpäin. Näyttelyiden imperialistinen teema on MacKenzien mukaan erinomainen esimerkki maassa harjoitetusta imperialistisesta propagandasta. Propagandan levittäminen – sekä vastaanottaminen – oli niin tietoisista kuin tiedostamatontakin.¹¹

Tutkijat eivät pidä imperialististen näyttelyiden osuutta propagandan levittäjinä laajasti yhtenäisenä prosessina. Esimerkiksi Alyana Heinonen väitöskirjassaan *Contested Spaces in London: Exhibitionary representations of India 1886–1951* (2012) haluaa tutkimuksellaan osoittaa, että näyttelyitä ei pidä katsoa pelkästään onnistuneina imperialistisen vallan osoittamisen välineinä. Sen sijaan hänen mielestään näyttelyitä pitää lukea monitasoisempina imperiumin esityksinä, jotka sekä horjuttivat että heijastivat ja vahvistivat imperiumin hierarkioita. Hän keskittyy erityisesti näyttelyitä tekemässä olleisiin intialaisiin henkilöihin ja siihen, miten ja missä määrin he olivat mukana hallinnoimassa, arvioimassa ja arvostelemassa omasta maastaan kertovia näyttelyitä.¹²

Tutkijat ovat myös kiinnostuneet imperialistisista tiloista. Erityisesti imperialistisiin suurkaupunkeihin liittyen on tehty tutkimusta, esimerkiksi MacKenzien *Studies in Imperialism* -sarjaan kuuluva *Imperial Cities. Landscape, Display and Identity* (1999). Monet imperialististen kaupunkien tilat olivat liikkeessä ja niissä liikkui monenlaisia ihmisiä. Teoksen toimittajat Felix Driver ja David Gilbert vaativatkin, että imperialistisen tutkimuksen on siirryttävä karttojen ja tekstien ulkopuolelle erilaisiin imperialistisiin tiloihin ja niiden suhteisiin.¹³ Lisäksi enenevässä määrin on kiinnostuttu imperiumin esittämisestä erilaisin tavoin. Yksi uusimmista *Studies in Imperialism* -sarjan teoksista on *Exhibiting the Empire. Cultures of display and the British Empire* (2015). Teoksen moniin aihealueisiin keskittyvät artikkelit pyrkivät tukemaan tutkimusta imperialismin materiaalisista esiintymismuodoista ja niiden esittämisestä, siitä miten imperiumia kuviteltiin, kuvitettiin ja tehtiin muilla tavoilla nähtäväksi ihmisten elämässä. Teoksen toimittajien toive on, että sen luettuaan muutkin tutkijat tarttuisivat imperiumin materiaalisen esittämisen aiheisiin.¹⁴

Lähdenkin tutkimuskysymykseni kautta vastaamaan tähän tilojen ja materiaalisuuden tutkimuksen tarpeeseen ja toiveeseen. Tutkimuskysymykseni on, millaisin tilallisin näyttelyasettelukeinoin *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelyssä pyrittiin vaikuttamaan siellä vierailleisiin ihmisiin? Päälähteeni on näyttelystä kattavasti raportoinut *Illustrated London News* -sanomalehti. En pääse mitenkään itse vierailemaan näyttelyssä, joten paras tapa nähdä näyttely ovat näyttelyä kuvailevat

¹¹ MacKenzie 1984, 97–118.

¹² Heinonen 2012, 6–13.

¹³ Driver & Gilbert 1999, 7–8.

¹⁴ McAleer & MacKenzie 2015, 13.

tekstit ja kuvat. Lähteeni takia en voi unohtaa lehden tapoja kertoa näyttelystä, koska ne vaikuttavat välttämättä myös omaan tulkintaani. Tästä syystä juuri tälle tutkimustavalle tärkeä alakysymys on, millaisin keinoin *Illustrated London News* esittelee näyttelyn, sen tilat ja tiloissa olleet ihmiset lukijoilleen.

Colonial and Indian -näyttelyä on tutkittu osana laajempia imperialististen näyttelyiden tutkimuksia, mutta niissä sen tiloihin ei ole keskitytty esille asettamisen näkökulmasta. Yksittäisiä näyttelyalueita tai näytteilleasettajia on kuitenkin tutkittu. Esimerkiksi Sara Albuquerque on artikkelissaan ”Glimpses of British Guiana at the Colonial and Indian Exhibition, 1886” (2016) keskittynyt brittiläisen Guianan esittämiseen *Colonial and Indian* -näyttelyssä käyttäen esineitä, kirjeenvaihtoa, raportteja ja sanomalehtiä. Saloni Marthur taas on selvittänyt tarkkaan näyttelyn osana olleiden intialaisten henkilöiden vaiheita artikkelissaan ”Living Ethnological Exhibits: The Case of 1886” (2000). Näin heille on ollut mahdollista tutkia hyvin tarkasti yhtä aihe-aluetta. Tässä tutkimuksessa näkökulma on kuitenkin laajempi, mikä mahdollistaa eri siirtomaiden esittämisen vertailemisen. Samasta syystä tutkimus ei kuitenkaan voi olla yhtä syväluotaava yksittäisten alueiden tarkastelussaan. Keskityn erityisesti *Illustrated London Newsin* kuviin ja kokonaiskäsitykseen, joka niiden ja lehden kirjoitusten avulla syntyi *Colonial and Indian* -näyttelyn tiloista jo olemassa olevaa tutkimusta apunani käyttäen.

1.2 Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät

Kuvien avulla pystytään historian tutkimuksessa näkemään ja tulkitsemaan materiaalista kulttuuria, jota olisi muuten vaikea kuvailla tai jota ei kirjoituksissa kuvailla.¹⁵ Koska näyttelyt ovat erittäin visuaalinen ja katseella hahmotettava media, halusin pystyä ”näkemään” tutkimani näyttelyn tilat. Kadonneita tiloja tutkivalle historian tutkijalle kuvat ovat tähän paras vaihtoehto. *Illustrated London News* valikoituikin lähteekseni, koska se sisältää paljon kuvia. Yhtenä aikansa ainoista kuvitetuista sanomalehdistä se on paras yhtenäinen kuvalähde *Colonial and Indian* -näyttelystä. Lehti myös julkaisi näyttelykuvia systemaattisesti pitkin vuotta 1886, koska sen tavoitteena oli esitellä kaikki näyttelyn osastot erikoisnumeroissaan. Kuvien kautta pääsen käsiksi näyttelytiloihin erilaisella tavalla kuin pelkkää tekstiä lukemalla ja tästä syystä ne ovat analyysissäni keskeisimmällä paikalla. Esimerkiksi ”trophy” nimellä lehden teksteissä kulkeneet korkeat näyttelyasetelmat¹⁶ olisi ollut mahdotonta hahmottaa pelkistä kuvailuteksteistä tai teksteistä, jotka listaavat niihin käytetyt esineet tai hyödykkeet.

¹⁵ Burke 2001, 92.

¹⁶ Käsittelen näitä tarkemmin luvussa 2. Katso kuva 2.

Kuvien avulla pääsen tutkimaan näyttelyä materiaalisena kokonaisuutena ja pystyn hahmottamaan näyttelyn tilat paremmin kuin pelkästään lukemalla näyttelystä kirjoitettuja tekstejä. Analysoin kuitenkin myös kuvien yhteydessä olevaa tekstiä, koska yhdessä niiden kautta pystyy muodostamaan kokonaisvaltaisemman käsityksen näyttelyn vaikuttamisen keinoista. Sanomalehdessä kuvat ja teksti ovat itsessään muodostaneet kokonaisuuden. Näin ollen niiden erottaminen toisistaan vääristäisi kummastakin tehtyä analyysiä. Lisäksi käytän pääaineistoni tukena hieman myös muuta aikalaismateriaalia vertailun mahdollistamiseksi. Näyttelyn virallista näyttelykatalogia *Colonial and Indian Exhibition 1886 Official Catalogue* (1886) käytän erityisesti tiloihin liittyvien virallisten sääntöjen tarkastelemiseen. Lisäksi käytän Frank Cundallin (1858–1913) kirjoittamaa näyttelyn pääkohtia esittelevää teosta *Reminiscences of the Colonial and Indian Exhibition, 1886* (1886) ja muita yksittäisiä vertailukuvia *Illustrated London Newsista* saatavien tietojen täydentämiseen ja vertailemiseen.

1.2.1 Illustrated London News ja 1800-luvun lehtikulttuuri

Koko sanomalehtimedia kasvoi uuteen mittakaavaan Isossa-Britanniassa vuosien 1830 ja 1860 välillä. Painoteknologian kehittyessä ja halventuessa sekä siihen liittyvien verojen laskiessa erilaisia edullisia sanomalehtiä alkoi ilmestyä huomattavasti enemmän kuin aiemmin ja yhä laajemmat ihmisryhmät pääsivät niiden ääreen. Kasvanut lukijakunta alkoi vaatia edullista lukumateriaalia ja eri kustantajat ja sanomalehtien julkaisijat yrittivät parhaansa mukaan vastata kasvavaan kysyntään. Painotuotteet ja niiden mukana painetut kuvat saavuttivat laajemman yleisön ja tämä yleisö koostui eri sosiaaliryhmistä kuin aiemmin. Myös työläisillä alkoi olla varaa ostaa printtimedian tuotteita. Kirjoitetun sanan levittämisen kustannusten halventuessa halpeni myös kuvien levittäminen ja mitä erilaisemmat kuvat tulivat ihmisten saataville esimerkiksi lehtien sivuilla. Kuvitetut lehdet nostivat suosiotaan juuri kuvien avulla ja olivat uusinta uutta, joka houkutteli paljon ostajia. Kuvien kautta myös sellaiset henkilöt, jotka eivät osanneet lukea, pääsivät osallisiksi ajankohtaisista uutisista ja lehtien viihdearvosta. Tästä syystä esimerkiksi Patricia Anderson korostaa kuvituksen merkitystä ensimmäisenä massamedian muotona, sillä se tavoitti suuremman yleisön kuin pelkkä kirjoitettu printtimedia.¹⁷

Illustrated London News oli ensimmäinen kuvitettu viikoittain ilmestyvä sanomalehti. Sen ensimmäinen numero ilmestyi 14.5.1842 ja siitä lähtien se ilmestyi viikoittain vuoteen 1972 asti. Tämän jälkeen julkaisutahti harveni muutamaan kertaan vuodessa aina vuoteen 2003 saakka. Lehden perustaja Herbert Ingram oivalsi kuvitetujen uutisten viihdearvon ja *Illustrated London News* olikin

¹⁷ Anderson 1991, 1–3.

yksi ensimmäisistä lehdistä, joiden tärkein myyntivaltti olivat juuri lukuisat kuvat. Lehti halusi profiloitua sekä ulkomaisten että kotimaisten ja sekä kaupungin että maaseudun uutisten levittäjänä, mutta sen näkökulma oli hyvin Iso-Britannia-keskeinen ja ideaalit brittiläisessä kotielämässä. Lehden tavoitteena oli viihdyttää lukijoitaan, ei niinkään sivistää tai opettaa. Lisäksi lehti yritti ainakin periaatteessa olla poliittisesti puolueeton, mikä oli uutta 1800-luvun lehtikulttuurissa.¹⁸ Esimerkiksi Patrick Leary on kuitenkin huomauttanut, että *Illustrated London Newsin* lehtijutuilla ja kuvilla oli näkyvä rooli isänmaallisessa ja nationalistisessa uutisoinnissa. Learyn mukaan *Illustrated London News* oli osallinen 1800-luvun puolivälissä nousseen ”aggressiivisen ylpeän brittiläisen isänmaallisuuden” rakentamisessa. Hän nostaa esiin lehden ylenpalttisen keskittymisen esimerkiksi vuoden 1851 Lontoon maailmannäyttelyyn ja vuonna 1852 kuolleen sotasankarin, Wellingtonin herttua Arthur Wellesleyn, hautajaisten laajan käsittelymisen.¹⁹ Lisäksi esimerkiksi Paul Hockings kritisoi lehteä siitä, että laajaa lukijakuntaa tavoitelleessaan lehti tarkoituksella muodosti ja vahvisti briteille ennestään tuttuja helppoja stereotyyppioita.²⁰

Sanomalehtien ja muiden kausijulkaisuiden käyttäminen historiallisena lähteenä ei ole ongelmatonta. Lähdemateriaalin valtava määrä asettaa omat haasteensa ja lehtiin sisältyy monia eri mielipiteitä; niitä ei voi tulkita yksiselitteisesti. Lehdet kertovat meille, mitä Isossa-Britanniassa kirjoitettiin tutkimusaikana. Ne eivät kerro, miten Isossa-Britanniassa eläneet ihmiset ajattelivat – ainakaan yksiselitteisesti. Julkaisujen suuret levikit kertovat kuitenkin suuresta määrästä ihmisiä, jotka lukivat niitä. Esimerkiksi *Illustrated London Newsin* viikoittainen levikki vuonna 1863 oli 300 000 myytyä lehteä viikossa. Toni Weller korostaa Scott Bennettin näkemystä, että suuri määräkään ei suoraan kerro ihmisten ajatuksista, mutta se kertoo tavasta, jolla ihmisten tiedontarpeet ja uskomukset tyydytettiin.²¹

Illustrated London News maksoi kuusi pennyä numerolta ja esimerkiksi vuonna 1886 sen vakiopalstoihin kuuluivat kuninkaallisten kuulumiset ja erilaiset kulttuuririennot silmäätekevien osallistujien listoineen. Kuusi pennyä oli suhteellisen kallis hinta viikoittain maksettavaksi, joten *Illustrated London Newsin* lukijakunta olikin yleensä hyvin toimeentulevaa keskiluokkaa tai yläluokkaa.²² Vaikka lukijakunta oli keskiluokkaista, on otettava huomioon, että lehden kuvia saattoivat silti nähdä muutkin kuin keskiluokan edustajat. Lehtien lukijakunnan laajuutta on vaikea arvioida, koska poisheitettyjä lehtiä saattoivat lukea esimerkiksi palvelijat tai joku muu, joka sai

¹⁸ Weller 2008, 201; Hockings 2015, 23.

¹⁹ Leary 2011, 3.

²⁰ Hockings 2015, 43–44.

²¹ Weller 2008, 201–202.

²² Maidment 2011, 3. Vertailun vuoksi esimerkiksi vuodesta 1861 eteenpäin ilmestynyt *Penny Illustrated Paper* -sanomalehti maksoi nimensä mukaisesti pennyn kappaleelta ja toi myös alempien luokkien saataville kuvitetut uutiset.

lehden käsiinsä ostajan siitä luovuttua. Kuvia pystyi katsomaan, vaikka ei olisi osannut lukea. Samaa lehteä saattoi lukea moninkertainen määrä ihmisiä kuin mitä myynti- ja tilaajatilastot näyttävät.

Illustrated London News julkaisi vuoden 1886 mittaan erikoislisänumeroita *Colonial and Indian* -näyttelystä. Näyttelyn lähetessä loppuaan lehti kiitteli sen järjestäjiä ja artikuloi omien erikoisnumeroidensa tarkoituksen:

”— we have, in a series of Special Supplements issued with the *Illustrated London News*, endeavoured to depict and describe the most noteworthy features of the Colonial and Indian Exhibition, which has proved so supremely attractive that, up to Saturday last, it had been visited by no less than 5,373,120 persons, or to speak by the card, that colossal number of visits had been paid, for, naturally, season-ticket holders especially have over and over again inspected here the marvels of our Empire, and have listened to the military bands, and watched with admiration the resplendent Rainbow Fountains in the electric-lit gardens. Whilst the “Col-Indies” have thus brought vividly home to some Five Million English people the vast extent and enormous wealth of the Queen’s dominions beyond the seas, the Exhibition has also — — been the means of familiarizing a considerable number of Colonial notabilities with the industries, the cities, palaces, and noble country seats of the Motherland.”²³

Lehden erikoisnumeroiden itse lausuttuna tarkoituksena oli siis kaikkein mielenkiintoisimpien näyttelyn osien esitleminen lukijoilleen. Lisäksi lehti selkeästi tunnisti näyttelyn yleisemmän tavoitteen esitellä siirtomaita briteille ja emämaata siirtomaiden eliitille.

Illustrated London Newsin kuvat on painettu puukaiverruksista. Puukaiverrustekniikka nousi 1820 ja -30 -luvulla käytetyimmäksi kuvien painatustekniikaksi, koska se oli paljon halvempi kuin muut painotekniikat. Sitä pystyttiin myös käyttämään helpon vakiintuneen kirjaspainotekniikan kanssa samaan aikaan.²⁴ Sanomalehtien kuvituksessa oli mukana suuri joukko ihmisiä ja yleensä jokaisen työvaiheen luonnoksesta puunkaivertamiseen ja lopulta lehteen painamiseen suoritti eri ihminen. Yleensä piirtäjä teki nopeita luonnoksia, jotka lähetettiin toimitukseen. Toimituksessa oli omat piirtäjänsä, jotka siistivät luonnoksen ja muokkasivat näitä usein sotkuisia hahmotelmia jopa aivan uuteen uskoon. Lehteen kuvat päätyivät vasta puulle kaivertamisen jälkeen. Myös kaivertamisprosessi oli jaettu osiin. Jos kyseessä oli kokosivun kuva, oli se jaettu yleensä kuudelle eri palalle ja usein jokaisen palan kaiversi eri henkilö. Ennen lehteen päätymistä kuvan saattoi tarkastaa johtava puupiirtäjä, mutta usein jälkitarkastukselle ei ollut paljoakaan ylimääräistä aikaa

²³ ILN 6.10.1886., 481. Käännös 3.

²⁴ King & Plunkett 2005, 375–376.

lehden toimitukseen saattamiseksi. Aikalaiskirjoittaja Mason Jacksonin mukaan kaikkien printtien tekoon osallistuneiden ammattitaito takasi sen, että kuvan totuusarvo ei heikentynyt, vaikka se koki suuriakin muokkauksia matkallaan lehden sivulle.²⁵ Tästä voidaan olla montaa mieltä, mutta se on varma, että lehtikuvat eivät olleet tarkkoja jäljennöksiä yksittäisistä hetkistä vaan monien käsien kautta kulkeneita tulkintoja tapahtuneesta. Tämä on otettava huomioon, kun kuvia käyttää lähteenään. Piirtäjät pystyivät helposti muokkaamaan lehden kuvitusta haluttuun suuntaan, esimerkiksi lisäämällä tai poistamalla kuvista asioita. Samasta syystä kuvat ovat myös mielenkiintoinen lähde siitä, millä tavoin mikäkin asia haluttiin esittää.

Lehtiin kirjoittaneet reportterit ja muut journalistit jäivät 1800-luvulla usein nimettömiksi, joten yksittäisen kirjoittajan jäljille pääseminen on hyvin hankalaa.²⁶ Sama pätee kuvitettujen julkaisujen piirtäjiin ja painajiin, jotka tuottivat kuvat lehden sivuille. *Illustrated London News* ei mainitse näyttelykirjoituksissaan niiden kirjoittajia tai kuvitusten piirtäjiä. Suurimmassa osassa kuvista ei olekaan mitään merkkiä siitä, ketkä ovat piirtäneet ne tai ketkä ovat olleet kuvien muokkaamisessa osallisina. Välillä kuvissa kuitenkin vilahtelevat eri piirtäjien nimikirjaimet esimerkiksi S.T.D. ja R. Taylor.²⁷ Oletan, että nämä ovat alkuperäisen luonnoksen tekijän nimikirjaimet, mutta ne voivat aivan yhtä hyvin olla esimerkiksi johtavan puupiirtäjän. Nämä harvat nimikirjaimet ovat ainoa jälki lehteen piirtäneistä taiteilijoista.

1.2.2 Kuvien analysointi

Kuvia on usein vieroksuttu historiantutkimuksen kohteina niiden monitulkintaisuuden takia.²⁸ Kuvituksen tutkiminen on kuitenkin kannattavaa, sillä kuvia valitaan tietyistä syistä. Kuvia tutkittaessa ei riitä pelkästään itse kuvien tarkastelu vaan on otettava huomioon se asiayhteys, johon kuvat on liitetty. Kuvaan vaikuttaa esimerkiksi se, minkä tekstilajin yhteyteen se on sijoitettu. Esimerkiksi uutiset tekstilajina haluavat esittää itsensä objektiivisina todellisuuden toistumina, mutta nekin ovat rakennettuja tekstejä. Niissä käytetään tarkoituksella sanamuotoja ja ilmaisutapoja, jotka korostavat uutisen tapahtumista ”paikan päällä”. Näin luodaan objektiivista läpinäkyvyyttä ja peitetään se, että myös uutiset ovat niiden kirjoittajien kehystämiä ja kohdentamia. Niillä on siis tietty näkökulma, jonka todenmukaisuudesta lukija halutaan vakuuttaa. Kuvilla tuetaan tätä autenttisuuden luomista.²⁹ Samaa vaikutusta on haettu kuvitetuissa sanomalehdissä käytetyillä piirroksilla, sillä myös ne korostavat uutisen tai raportin todenmukaisuutta kuvittamalla sitä ”paikan päällä” tapahtuvien

²⁵ Jackson 1885, 315–325.

²⁶ Weller 2008, 201–202.

²⁷ Esim. ILN 18.9.1886, 300, 302 ja ILN 14.8.1886, 183, 192.

²⁸ Koivikko 1996, 43–46.

²⁹ Seppänen 2006, 202–203.

kuvien. Lisäksi historiantutkimuksessa on otettava huomioon tekstilajien muutos. Uutiseksi laskettu teksti on näyttänyt hyvin erilaiselta esimerkiksi 1800-luvun sanomalehdessä kuin nykyaikana. *Illustrated London Newsin* näyttelyraportteja ei välttämättä laskettaisi edes 1800-luvulla suoraan uutisiksi, mutta ne ovat erityisen hyviä esimerkkejä siitä, miten ”paikan päällä” tapahtuminen on erittäin suuri osa kirjoituksen ja kuvien uskottavuutta.

Afriikkaan sijoittuvaa matkakirjallisuutta tutkinut Leila Koivikko tiivistää hyvin kuvien valinnan monitulkintaisuuden:

”Kuvavalinnat vaikuttivat osaltaan kirjan perusteella muodostuneeseen kokonaiskäsitykseen Afrikasta. Voidaankin ajatella, että kuvien avulla muokattiin tietoisuutta maailmasta ja luotiin uusia kiinnostuksen kohteita. Kuvavalintojen voidaan väittää kertovan siitä tavasta, jolla asiat haluttiin esittää ja hyväksyä. Näin ollen kustantajilla olisi ollut valta päättää, miltä maailma näyttää. Kustantajien tietoisuus omasta vallastaan voidaan kuitenkin asettaa kyseenalaiseksi. Taloudellinen kannattavuus lienee ollut tärkeämpi tekijä kuvia valittaessa kuin tietoinen maailmankuvan muokkaus. Myöskään sattuman osuutta kuvien valikoitumisessa ei voi pitää merkityksettömänä.”³⁰

Pidänkin mielessäni tässä tutkimuksessa, että kuvavalinnat ja ratkaisut eivät välttämättä olleet tiedostettuja, mutta ne kuitenkin vaikuttivat lukijoiden käsitykseen *Colonial and Indian* -näyttelystä, muokkasivat heidän odotuksiaan ja rakensivat mielikuvia näyttelystä.

Illustrated London Newsin kuvitus vaikutti sekä kuvien katselijoiden käsityksiin *Colonial and Indian* -näyttelystä että heidän käsityksiinsä näyttelyn esittelemistä siirtomaista. Kuvia tutkittaessa on pidettävä mielessä tämä esittämisen monikerroksisuus. Toisaalta kuvista voi analysoida näyttelyä ja ne kertovat näyttelyn tavoista asettaa aiheensa esille ja houkuttaa kävijöitä, mutta toisaalta kuvatkaan eivät ole objektiivisia kuvauksia vaan muokattua todellisuutta. Ne kertovat myös siitä, millaisin kuvien *Illustrated London News* halusi esittää *Colonial and Indian* -näyttelyn ja millaisin keinoin lehti halusi esittää näyttelyn kohteena olevat aiheet. Tästä syystä analyysissäni vuorotteleekin itse näyttelyn ratkaisuiden pohtiminen ja *Illustrated London Newsin* kuvitusratkaisuiden pohtiminen. Tiedostan, että tutkimukseni välittämä kuva näyttelystä on väistämättä *Illustrated London Newsin* valintojen värittäjä.

Peter Burke muistuttaa, että historiantutkijoiden ei pidä rajoittaa kuvien tulkintaa pelkäksi menneisyyden todistusaineistoksi vaan on muistettava myös kuvien tunteita ja tunnelmia välittävä luonne. Erilaiset kuvalliset tuotokset, maalaukset, julisteet, patsaat, filmimateriaalit ja muut kuvat

³⁰ Koivikko 1996, 49–50.

antavat nykyihmisellekin mahdollisuuden jakaa kuvan näkemisen kokemus. Kuvat auttavat meitä näkemään menneisyyden tarkemmin ja elävämmin.³¹ Kuvan tuottama kokemus ei voi olla sama molemmilla, menneisyyden ihmisellä ja nykyihmisellä, vaan kokemukseen vaikuttaa kokemuksen konteksti. Lisäksi kuvien tulkinnassa pitää aina muistaa myös niiden kyky välittää ”epäaito” käsitys menneestä. Esimerkiksi monissa keskiaikaisissa kirkkomaalauksissa Raamatun henkilöt ovat puettuina kuvien tekoajankohdalle tyypillisiin vaatteisiin. Kuvat kertovat tässä tapauksessa ”todellisemmin” keskiaikaisesta vaatekulttuurista, eivät Raamatun aikaan sijoittuvasta elämästä. Ne luovat kuitenkin keskiaikaisen kirkon tunnelmaa kokonaisuutena ja kuvittavat meille keskiaikaisen ihmisen maailmaa.

Kun kuvia käytetään historiallisena tutkimuskohteena, pureudutaan pintatasoa syvemmälle kontekstiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Kuvien välittämät viestit ovat tilannekohtaisia ja kontekstisidonnaisia. Niitä ymmärtääkseen on ymmärrettävä kuvaustilanteessa valinnutta vuorovaikutusta.³² Niin arkielämän esinemaailma, sanattoman viestinnän muodot kuin kuvan lajityyppi ja sille tyypilliset konventiot ja käyttötarkoituksetkin vaikuttavat kuvasta tulkittavan merkityksen muotoutumiseen.³³ Kaikki elämämme aikana näkemämme kuvat muokkaavat käsityksiämme uusista kohtaamistamme kuvista ja jokaiselle katsojalle jokainen kuva sisältää erilaisia merkityksiä. Näin on ollut myös aiemmin. Siksi siis esimerkiksi 1800-luvulla jotakin kuvaa katsonut ihminen näkee täysin eri kuvan kuin samaa kuvaa tänä päivänä tarkasteleva tutkija.

Perinteisesti erityisesti taidehistoriassa kuvia on tulkittu imitaatioteorian avulla eli todellisuuden kuvaamisena. Imitaatioteorian avulla kysytään, *mitä* kuvassa esitetään ja *miten* se esitetään. Tätä tapaa katsoa kuvia pidetään usein luonnollisena, mutta Anita Seppä korostaa, että imitaatioteoriakin on kulttuurisesti rakentunut kuvien katsomisen tapa. Representaatiotutkimus ja semiotiikka ovat imitaatiotutkimuksen perillisiä, sillä myös ne tutkivat mitä ja miten kuvassa esitetään, mutta laajentavat kiinnostuksen myös kuvien piilomerkityksiin eli kuvien sisältämiin ideoihin, asenteisiin ja arvoihin. Esimerkiksi Stuart Hall jakaa kaikki representaatiot mimeettisiksi, intentionaalisiksi tai konstruktivistisiksi. Mimeettinen representaatio on todellisen maailman merkityksen esitys, esimerkiksi uutiskuvan kyky näyttää sodan keskellä olevien lasten hätä. Tässäkin tulkinnassa kuitenkin imitaatioteorian tavoin kuvan ajatellaan heijastavan jotakin aitoa todellisuutta. Intentionaalinen representaatio korostaa kuvan tekijän tietoisia pyrkimyksiä ja konstruktiiivisesta

³¹ Burke 2001, 13, 48.

³² Tuomisto ja Uusikylä 1995, 11–12.

³³ Seppänen 2006, 142, 145, 174–175.

näkökulmasta taas representaatio rakentuu kulttuurissaan sidoksissa sitä säätelevään valtakoneistoon. Esittämisen tavatkin ovat siis kulttuurisesti rakentuneita.³⁴

Tässä tutkimuksessa käytän kuvia imitaatioteorian tapaan ”todellisuuden” esittäjinä, joiden avulla pystyn tekemään tulkintoja näyttelytiloista. Niistä pystyn näkemään esimerkiksi, miten jotkin esineet oli konkreettisesti sijoitettu tiloissa ja vaikkapa näyttelyasetteluiden kokoluokan. Pureudun kuitenkin myös kuvien muihin tasoihin. Tulkitsen niitä arvojen, asenteiden ja ideaalien välittäjinä. Koska kyseessä ovat lehti-piirroksia, kuvaa analysoimalla voidaan tutkia, millaisin tavoin kuvaa on voitu muuttaa ja mitä näillä muutoksilla on mahdollisesti pyritty saavuttamaan. Näin kuvat kietoutuvat yleisempiin arvomaailmoihin ja asenteisiin.

Sosiaalisen todellisuuden esityksinä kuvat kertovat kuvan tekijän tai tilaajan suhteesta kuvaamaansa asiaan ja ihmisiin. Tämä suhde voi olla tasa-arvoinen, mutta usein se on jollakin tapaa hierarkkinen ja kuvan tekijä käyttää tietynlaista valtaa jo valitessaan kuvauskohteensa. Kuvatessaan ihmisiä ja heidän sosiaalista todellisuuttaan kuvan tekijä voi katsoa ja sitten esittää ne kaukaisina, läheisinä, arvostettuina, satiirisesti, koomisesti tai millä tahansa tavalla. Hän esittää oman mielipiteensä kuvaamastaan kohteesta. Kuvan katsoja on sidottu kuvan tekijän näkökulmaan tutkiessaan kuvaa koska katsoja ei voi pelkästään kuvaa katsomalla tuntee kuvan ympärillä vallitsevaa todellisuutta.³⁵

Kuvien tulkintaan on erilaisia apuvälineitä. Esimerkiksi Janne Seppänen korostaa visuaalisten järjestysten merkitystä tärkeänä osana kuvien tulkintaa. Erilaiset visuaaliset järjestykset ovat näköhavainnoin aistittavia kaavoja, jotka jäsentävät elämäämme. Ne voivat viitata esimerkiksi ympärillämme olevaan esinemaailmaan tai ympärillämme oleviin kuvallisiin esityksiin. Myös välineet, joilla teemme kuvia, sisältävät visuaalisia järjestyksiä. Visuaaliset järjestykset voivat myös liittyä esittämisen tapoihin. Miten esitetään esimerkiksi sukupuolta, etnisiä ryhmiä tai vieraita maita? Erilaiset visuaaliset järjestykset ovat ihmisten toiminnallaan luomia; ihmiset luovat näkyviä objekteja, esimerkiksi esineitä ja kuvia. Ihmiset tulkitsevat niitä tietoisesti ja tiedostamattaan ja ihmiset liittävät ne osaksi toimintaansa sekä aiemmasta tuttuihin merkityksiin. Visuaalinen järjestys syntyy siis vasta, kun ihminen tulkitsee ja nivoo näköhavainnoin osaksi inhimillistä toimintaa.³⁶

Seppänen korostaa, että visuaaliset järjestykset sisältävät vakiintuneita ja jaettuja kulttuurisia merkityksiä. Visuaalisia järjestyksiä on ollut aina. Ne muotoutuvat käyttäjiensä tarpeista ja heidän kokemastaan visuaalisuudesta. Koska visuaaliset järjestykset ovat osa sosiaalisia järjestyksiä, niihin liittyy myös kiinteästi valta. Niitä rakennetaan luomalla omaan kulttuuriin sopivaa kuvastoa. Myös

³⁴ Seppä 2012, 56, 58–60, 128. Semiotiikasta tarkemmin katso s. 128–180.

³⁵ Burke 2001, 122.

³⁶ Seppänen 2006, 34–35.

sulkemalla kuvaston ulkopuolelle rakennetaan visuaalisia järjestyksiä, esimerkiksi normaalin ja tavoiteltavan ihmisyyden ideaalia ja sitä ylläpitävää visuaalista järjestystä. Ne ovat rakentuneita järjestelmiä, jotka olisivat voineet rakentua toisinkin. Janne Seppänen korostaa, että ihmiset pystyvät myös tuottamaan omia järjestyksiään.³⁷

Kuvan yhteydessä olevien tekstien lukeminen muokkaa tapaamme nähdä kuvia. Tästä syystä kuvia tutkittaessa on tärkeää tutkia myös kuvien yhteyteen liitettyjä tekstejä. Tekstien ja kuvien avulla luodaan merkityskokonaisuuksia, jotka lehden lukija on kohdannut samanaikaisesti. Kuvallisuus ja visuaalisuus ovat myös osa kulutusta ja ihmisten sosialisatiota osaksi yhteiskunnallista järjestystä.³⁸ Näyttelyitä ja lehden kuvia on käytetty juuri tähän: brittien yhtenäistämiseen ja imperialismin tuomiseen osaksi tavallista elämää. Tekstien ja kuvien yhteistyöllä rakennetaan merkityskokonaisuuksia. En siis voi ohittaa tekstejä, vaikka keskitynkään kuvitukseen, vaan niitä on tutkittava yhdessä. Kuvitukseen keskittyminen on kuitenkin perusteltua monista syistä. Esimerkiksi siksi, että kuvia pystyi katselemaan myös sellainen henkilö, joka ei osannut lukea. Vaikka *Illustrated London Newsin* lukijakunta olikin keskiluokkaista ja mitä todennäköisimmin lukutaitoista, lehtien kuvitusta saattoivat nähdä myös muut, ehkä lukutaidottomat henkilöt, esimerkiksi palvelijat. Lisäksi kaikki lukutaitoisetkaan eivät välttämättä vaivautuneet tekstien pariin vaan katselivat pelkästään kuvia ja ehkä tekivät esimerkiksi päätöksen näyttelyyn lähtemisestä houkuttelevien kuvien takia.

1.3 Käsitteet

1.3.1 Maailmannäyttelyt, maailmannäyttelytilat ja imperialistiset näyttelyt

Maailmannäyttelyillä tarkoitetaan erityisesti 1800-luvun puolivälistä lähtenytä innostusta järjestää suuria näyttelyitä, joissa esiteltiin aluksi erityisesti uusia teollisuuden tuomia edistysaskelia ennennäkemättöminä massaspektaakkeleina. Ensimmäisenä maailmannäyttelynä pidetään vuonna 1851 Lontoossa järjestettyä *Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations* -näyttelyä, jota varten rakennettiin yksi maailmannäyttelyiden tunnetuimmista näyttelytiloista; lasinen Kristallipalatsi. Näyttely ei ollut ensimmäinen teollisuustuotteita laajasti esitellyt näyttely, mutta se yhdisti uudella tavalla koneiden, raaka-aineiden sekä taiteen esittelyn ja oli aiempia kansainvälisempi.³⁹ Maailmannäyttelyt olivat ihmeellisiä arkkitehtuuriltaan, mutta niiden vaikuttavuuden tärkeä osa olivat myös näyttelyesineet ja erityisesti niiden valtava määrä. Näyttelyiden koko kasvoi jokaisella järjestyskerralla ja lopulta kaikki eivät mahtuneet enää yhteen varta vasten rakennettuun tilaan, vaan näyttelyt levittyivät yhä suuremmille alueille, joille

³⁷ Seppänen 2006, 36–44, 87, 148.

³⁸ Seppänen 2006, 64, 144–145.

³⁹ Syrjämaa 2007, 17–18.

rakennettiin useampia rakennuksia. Vuoden 1867 Pariisin maailmannäyttelyn uutuus olivat lukuisat eri maiden omat pienet paviljongit. Rakennukset voitiin jäsenellä joko kansallisesti tai jonkin aiheen esimerkiksi teollisuuden tai taiteen ympärille.⁴⁰

Maailmannäyttelytiloja leimasi myös väliaikaisuus. Ne suunniteltiin pystytettäväksi vain määrätyksi ajaksi. Väliaikaisuudesta huolimatta ne synnyttivät omanlaisensa rakentamisen tavan, jota toisinnettiin tulevissa näyttelyissä.⁴¹ Maailmannäyttelyiden paviljonkien mahtipontisella arkkitehtuurilla haluttiin esitellä kulloisenkin isäntämaan sen hetkistä rakentamisen tasoa mahdollisimman edistyksestä. Jokaisen tulevan maailmannäyttelyn odotettiin aina ylittävän seuraava ja tätä pidettiin luonnollisena ihmisen kehityksen ja nerouden osoituksena. Edistys konkretisoitui näyttelyvieraiden katseltaviksi aseteltujen koneiden, keksintöjen ja luokiteltujen esineiden kautta. Katsomista pidettiin parhaana tapana hahmottaa ja ymmärtää ympäröivää todellisuutta. Toisaalta niillä haluttiin korostaa omaa kansallista erityislaatuisuutta ja toisaalta koko ihmiskunnan kehitystä.⁴²

Imperialistiset näyttelyt olivat maailmannäyttelyiden alalaji. Ne olivat näyttelyinnostuksen huippuaikana syntynyt näyttelytyyppi, jossa imperiumit esittelivät siirtomaitaan. Niiden tavoitteena oli esitellä erityisesti siirtomaiden tuottamia hyödykkeitä mutta myös niiden kulttuuria. Tarkoituksena oli tuoda koko imperiumi ihmisten ulottuville. Näyttelyillä haluttiin osoittaa maailmanlaajuista tietämystä niin maanviljelystä kuin geologiastakin ja korostaa emämaan kykyä kontrolloida niitä; sen kapasiteettia käyttää hyväkseen alueidensa luonnonvaroja ja sen omien teollisten tuotteiden vientimahdollisuuksia. Imperialistiset näyttelyt suunnattiin usein enemminkin oman maan yleisölle kuin kansainvälisille vieraille. Niiden tarkoitus oli välittää imperialistisia ajatuksia mahdollisimman houkuttelevassa paketissa.⁴³

Maailmannäyttelyiden paviljongit rakennettiin varta vasten suurnäyttelyitä varten ja erityisesti näytteille asettamista silmällä pitäen. Jo näyttelyrakennusten tuli osoittaa, mihin niiden rakentajamaa pystyi ja vakuuttaa yleisö ihmisten edistyksestä. Rakennusten suunnittelussa annettiin erityistä painoarvoa juuri arvokkaalle edistyksen esittämiselle.⁴⁴ Maailmannäyttelyillä pyrittiin luomaan illuusio mahdollisuudesta kohdata siellä koko maailma yhdessä paikassa sekä aistia nykyisyys ja kehitys sekä kehityksen mukanaan tuoma tulevaisuus. Lisäksi erityisesti imperialistisissa näyttelyissä katsojan eteen tuotiin myös historia, sillä vieraat kulttuurit kuvattiin niissä usein historiallisten

⁴⁰ Syrjämaa 2007, 40–41, 43, 46, 49, 53.

⁴¹ Geppert 2013, 4–5.

⁴² Syrjämaa 2007, 28, 40, 45, 71, 135 ja 231.

⁴³ MacKenzie 1984, 97–118.

⁴⁴ Syrjämaa 2007, 39.

monumenttiensa ja perinteisten, modernin katsojan mielestä hänen kehityksensä jo taakseen jättämien työ- ja toimintatapojen kautta. Perinteisyyttä ja jopa alkukantaisuutta korostavina ne esittivät siirtomaiden kulttuurit historian hämäriin jääneinä ja siirtomaavaltaa tarvitsevina.

Suurnäyttelyiden tutkimuksessa ovat käytössä sekä termit imperialistinen näyttely (imperial exhibition) että kolonialistinen näyttely (colonial exhibition). Imperialistista näyttelyä käytetään yleensä Euroopassa järjestetyistä suuren luokan näyttelyistä, joissa suurvallat esittelivät laajaa imperiumiaan erityisesti emämaan asukkaille. Kolonialistiseksi näyttelyiksi taas kutsutaan yleensä siirtomaiden maaperällä järjestettyjä näyttelyitä. Termiä voidaan käyttää myös Euroopassa pystytettyjen näyttelyiden siirtomaita esittelevistä osista.⁴⁵ Termejä käytetään kuitenkin myös ristiin ja samaa tarkoittavina. Suomenkielisessä tutkimuksessa termit eivät ole vakiintuneet. Tässä tutkimuksessa noudatetaan edellä esitettyä maantieteellistä jakoa. Nimestään huolimatta *Colonial and Indian Exhibition* -näyttely oli imperialistinen näyttely kuten muutkin Isossa-Britanniassa järjestetyt suuret imperiumia esittelevät näyttelykokonaisuudet.

1.3.2 Rotu ja eksotiikka

Eri etnisistä ryhmistä puhuttaessa 1800-luvulla ja pitkään sen jälkeenkin oli tavallista puhua eri ihmisroduista. Alkuperäislähteissäni ”rotu” toistuu ihmisten kategorioimisen välineenä. Tästä syystä käytän sitä välillä itsekin puhuessani lähteiden kielestä, mutta tutkimuksessani rotu ei ole tutkimuksellinen termi vaan aikalaiskäsite. Rotu-käsite oli läheisesti osa imperialistista tapaa jaotella ihmiset eri kehitysasteille. Erityisesti 1800-luvulla rotu nousi biologiseksi käsitteeksi, jota käytettiin myös imperialistisen politiikan välineenä. Rotu on kulttuurinen sopimus ja käsite, jolla on oma historiansa.⁴⁶

Ihmisiä oli uskontojen opetusten mukaan pitkään pidetty yhtenä luojan luomana lajina, mutta maailmankuvan muuttuessa tieteellisempään suuntaan tarkastelun kohteeksi otettiin myös ihminen. Tiedemiehet tutkivat ja muuttivat tapaa luokitella ihmiset koko 1700-luvun ja 1800-luvunkin ajan. Ihmisten eroja tutkittiin mitä erilaisimmista näkökulmista, ihon väristä fysiologiaan, kieleen, uskontoon ja vaatetukseen, mutta ensin erot selitettiin yleensä esimerkiksi erilaisista ilmastoista johtuviksi. Henkinen ja moraalinen kehitys yhdistettiin yleensä yhteiskuntarakenteeseen, metsästäjä-keräilijöitä pidettiin vähemmän kehittyneinä kuin maatalousyhteiskuntia ja varhaisia teollisuusyhteiskuntia. Lopulta päädyttiin tilanteeseen, jossa osa tutkijoista näki ihmisten väliset erot niin merkittävinä, että he halusivat luokitella ihmiset eri lajeihin, jotka olivat niin henkisiltä kuin fyysisiltäkin kehitysasteiltaan erilaisia. 1800-luvun puolivälissä ja sen jälkeen ihmisiä alettiin

⁴⁵ MacKenzie 1984, 99–100. Roche 200, 58–59.

⁴⁶ Kaartinen 2004, 28–29.

luokitella käsitteen ”rotu” erilaisilla määritelmillä.⁴⁷ Vaikka arkikäytössä ihmisten välinen rotuajattelua esiintyy nykyäänkin, sille ei ole esimerkiksi geneettistä perustaa ja esimerkiksi UNESCO on julistanut sen sosiaalisesti myytiksi.⁴⁸ *Illustrated London News* puhuu erityisesti siirtomaiden alkuperäisasukkaista rotujensa edustajina, mutta jaottelee myös britit ja englantilaiset omaksi, paremmaksi, rodukseen. Sana ”rotu” ilmenee harvemmin briteistä kuin siirtomaiden asukkaista kirjoitettaessa, mutta erityisesti termi ”englantilainen rotu” on lehdessä käytössä.

Esimerkiksi Sadiyah Qureshi jaottelee ihmisenäyttelyitä koskevassa tutkimuksessaan *Peoples on parade: exhibitions, empire, and anthropology in nineteenth century Britain* ihmiset rasisteihin, jotka pitävät rotua perusteena ihmisten eriarvoisiksi arvottamiseen (racist) ja rodullisesti ajatteleviin henkilöihin, jotka ajattelevat ihmisten jakautuvan rotuihin ilman, että se tarkoittaisi jonkin rodun olevan parempi kuin toinen (racialist). Hänen mielestään tämä on tärkeä historiallinen erottelu, joka kertoo ajattelun eroista.⁴⁹ En kuitenkaan aio käyttää kumpaakaan termiä. En puhu rasismista tai rasisteista, sillä molemmat termeistä ovat uudempia kuin tutkimuskohteeni. Rasistisia ilmiöitä on tietysti ollut jo ennen rasismi-sanan käyttöä.⁵⁰ Sanojen käyttämättömyydellä en kuitenkaan pyri oikeuttamaan menneisyydessä hyväksytyä eriarvoista kohtelua. Monet *Illustrated London Newsin* kirjoitukset ovatkin nykypäivästä katsottuna rasistisia ja niissä näkyy 1800-luvun tyyppiesimerkkejä ja arvojärjestyksiä korostavat ajattelutavat. Tätä käsitellään työn neljännessä luvussa. Koska tutkimukseni päämäärä ei kuitenkaan ole määrittellä kuka oli rasisti ja kuka ei, en problematisoi tekstejä tästä näkökulmasta vaan tarkastelen tekstien rasistista retoriikkaa osana aikalaisten tapaa jäsentää maailmaa ja näyttelyjä.

Samaan tapaan kuin ”rotu” on ihmisiä eri tasoille erotteleva aikalaiskäsite myös joidenkin asioiden ”eksoottiseksi” luokittelu linkittyy käsityksiin arvoasteikoista. Asteikossa toisessa päässä on itselle tuttu ja toisessa itselle vieras. Suurnäyttelyiden kontekstissa eksootiikka liittyi erityisesti vieraiden kansojen ja kulttuurien esineiden ja ihmisten esittelemiseen. Eksoottisuus ei paikannu tarkasti vaan sen määritelmät muuttuvat määrittelijöidensä mukaan. Se tarkoittaa kaukaisista, vieraista maista saapuneita asioita ja ihmisiä, mutta ei ole vain maantieteellisesti määrittyvä vaan pitää sisällään arvotuksen erilaisuudesta ja vieraudesta. Vierauteen taas usein liittyy pelottavuus ja uhka, mutta myös mystisyys ja kiehtovuus, jopa houkuttelevuus. Eksoottisuuskin tuotetaan ja rakennetaan ja näin ollen se on historiallisesti ja kulttuurillisesti muuttuva käsite. Eksoottiseksi ja oudoiksi voivat arvottua myös oman kulttuurin sisäiset asiat esimerkiksi etnisiin ja

⁴⁷ Qureshi 2011, 6.

⁴⁸ Kaartinen, 2004, 28.

⁴⁹ Qureshi 2011, 10–11.

⁵⁰ Kaartinen 2004, 30.

uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat yhteisön jäsenet. Imperialismin aikakaudella eksoottinen liitettiin aiempaa yksiselitteisemmin tropiikkiin ja siirtomaihin. Näyttelyiden yhteydessä eksoottisuuden sidonnaisuus sen määrittelyihin korostuu. Erilaiset eksoottisuuden esitykset konkretisoivat ja luovat eksoottista niiden katselijoille. Alkuperäisestä ympäristöstään irrotetut asiat liitetään yleisölle ymmärrettävään eksoottisuuden kontekstiin, jota muuttamalla ne voivat tulla ymmärretyksi monin eri tavoin.⁵¹

Kuten tässäkin tutkimuksessa, myös Qureshi on käyttänyt tutkimuksessaan paljon kuvia ja kuvamateriaalia eri alkuperäiskansojen esittelemisestä näyttelyissä. Hän huomauttaa, että kuvien käyttämisessä tutkimuksen kuvituksena vaarana voi olla samanlaisen tirkistelynhalun ja arvottamisen toisintaminen kuin mihin kuvia on käytetty niiden historian aikana. Hän on harkinnut tästä syystä jättävänsä ne kokonaan pois tutkimuksensa sivuilta. Hän kuitenkin päätyi käyttämään niitä kuvituksena, koska tutkii aikakauden visuaalista kulttuuria ja koska niitä analysoimalla voi tarkastella, miten arvottavaa ajattelumaailmaa pidettiin yllä. Tuomalla kuvat tutkimuksen kohteeksi hän pyrkii siirtämään tarkastelun kuvan aiheena olevista ihmisistä kunnioittavaan alkuperäislähteiden analysointiin.⁵² Samaan tapaan tässä tutkimuksessa tutkittavana eivät ole kuvien esittämät ihmiset vaan itse kuvat. Alkuperäiskuvien käyttäminen tutkimuksen kuvituksena ei pyri toisintamaan kuvien arvomaailmaa nykykatsojille vaan tuomaan ne nähtäväksi myös tutkimuksen lukijalle. Tämä lisää sekä analyysin läpinäkyvyyttä että auttaa lukijaa ymmärtämään sitä. Kuitenkin kuvien avulla pystyy mielestäni myös tuomaan näyttelyn tilat ja ihmiset elävämpinä nykykatsojan eteen. Kuten Burke sanoo, voimme ”kuvitella” menneisyyden elävämmiin.⁵³

1.3.3 Tilat vuorovaikutuksena

Tutkimustani kuljettava johtoajatus on tilojen ymmärtäminen laajasti, ei pelkästään rakennetun ympäristön, esineiden, ihmisten ja toiminnan passiivisena näyttämönä, vaan näiden kaikkien alati muuttavana vuorovaikutuksena. Tästä syystä analysoin sekä näyttelyiden materiaalista kokonaisuutta, tiloja ja esineitä, mutta otan käsittelyyn myös tilat abstraktimpana, luotuna käsityksenä, joka ei ole samanlainen kaikille ihmisille. *Illustrated London Newsin* kuvissa ei esiinny niin sanotusti todellinen tila, vaan lehden lukijoita varten rakennettu mielikuva. Samaan tapaan fyysisesti näyttelyssä käyneet ihmiset pystyivät tulkitsemaan näyttelytilaa omilla tavoillaan.

⁵¹ Koivunen, 2015, 9–12.

⁵² Qureshi 2011, 9–10.

⁵³ Burke 2001, 13. Julkaisurajoitusten vuoksi kuvat eivät ole näkyvissä. Työn tarkastajilla kuvat ovat olleet käytössä.

Valitettavasti en pysty tutkimaan näitä tulkintoja, mutta en voi niitä ohittaakaan. Laajan tilakäsityksen kautta saan kuitenkin mukaan ymmärryksen mahdollisten tulkintojen määrän laajuudesta.

Tilan käsite otettiin jo 1900-luvun alussa monilla tutkimusaloilla uudenlaiseen käsittelyyn ihmisen toiminnan selittäjänä ja osana kommunikaatiota. Esimerkiksi ennen ensimmäistä maailmansotaa Paul Franklinin ajattelussa rakennukset olivat olemassa pelkästään niissä asuvien elämän ja toiminnan kautta. Filosofit Edmund Husserl ja Maurice Merleau-Ponty käsitelivät tilaa toisen maailmansodan jälkeen. Husserl näki ihmisten olevan spatio-temporaalisia olentoja, joiden kokemuksia ja havaintoja ei voinut erottaa heidän tavoistaan olla maailmassa. Merleau-Ponty puolestaan korosti tilan kokonaisvaltaista kokemista kaikilla aisteilla. Tilojen tutkimuksen uudistajana tunnetaan Henri Lefebvre, joka nosti tilan tärkeimmäksi sosiaalisten suhteiden mahdollistajaksi ja muodon määrittäjäksi.⁵⁴ Humanistisessa ja yhteiskunnallisessa tutkimuksessa tapahtui laajemmin 1980-luvulta lähtien niin kutsuttu tilallinen käänne, jossa tilasta tuli tärkeä tutkimuksen kohde ja ihmisen toimintaa ja tapoja selittävä tekijä.⁵⁵

Edward W. Soja jalosti Lefebvren ajatuksia teoriallaan ”kolmannesta tilasta”, *Thirdspace*, joka tapahtuu sekä fyysisen tilan että siinä olevien, sitä kokevien ja muokkaavien ihmisten vuorovaikutuksessa. Tilaa eivät muodosta pelkästään fyysiset puitteet eivätkä pelkästään ihmiset tilan sisällä vaan ne ovat toisiinsa linkittyviä ja toisiaan muokkaavia.⁵⁶ Historiantutkimuksessa tilan määrittelemisen tutkimuksellisenä terminä on ollut vaikeaa, koska historioitsijat eivät useinkaan ole tekemisissä fyysisenä säilyneen tilan kanssa vaan tavoittelevat tilaa esimerkiksi erilaisista teksteistä ja kokemusten kuvauksista. Sojan *Thirdspace* onkin auttanut monia nykyyhistorioitsijoita, koska Soja sijoittaa tutkimuksen ja käsitteellisen tilan jonnekin konkreettisten ja sosiaalisten tilojen sekä mielikuvien välimaastoon. *Thirdspace* sisältää erilaiset tavat käsittää tilat, mutta on muuttuva ja tilan eri puolet ovat koko ajan vuorovaikutuksessa keskenään.⁵⁷ *Thirdspace* on pohjana tämän tutkimuksen tilakäsitykselle, koska pääsen *Illustrated London Newsin* kuvien ja tekstien kautta käsiksi vain kuvaukseen tilasta, en fyysiseen tilaan. Keskityn tutkimuksessani erityisesti *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelyn näyttelytiloihin näyttelytekniikoiden kautta ja pyrin tuomaan tarkasteluun mukaan tilojen materiaalisuuden.

Tilan käsitteeseen liittyy läheisesti paikan käsite ja niiden erotteleminen toisistaan on hankalaa. Usein ajatellaan, että tila on neutraalimpi ja yleinen, paikka taas subjektiivinen ja erityinen. Kun tilaakin ryhdytään kuitenkin määrittelemään myös subjektiivisen kokemuksen kautta, ero termien välillä

⁵⁴ Syrjämaa & Tunturi 2002, 16–18.

⁵⁵ Laitinen 2004, 4.

⁵⁶ Soja 1996, 6–11.

⁵⁷ Syrjämaa & Tunturi 2002, 8.

hämärtyy. Lisää hämmennystä tuottaa englannin *space* ja *place* käsitteiden erilaiset määrittelyt ja se, että usein englanniksi saatetaan tutkimuksessa puhua *place*, paikasta, sellaisissa tapauksissa, joissa suomalaisessa tutkimuksessa puhuttaisiin yleisemmin tilasta. Tutkimuksessa voidaankin puhua yleisemmin *tilallisuudesta*, jolloin otetaan huomioon tilojen kulttuurinen rakentuminen ja kokemus.⁵⁸ Lisäksi esimerkiksi Taina Syrjämaa on alkanut tarkastella kaupunkitiloja muuttuvien yhteisöjen tiloina, joissa niissä elävät ihmiset muokkaavat ja elävät tilaa sekä antavat sille erilaisia merkityksiä. Sama tila ei ole sama kaikille. Fyysistä tilaa ja sen kokemista on hedelmällistä tarkastella samanaikaisesti niiden erottamattomuuden takia. Eri yhteisöillä ja ryhmillä on myös omat tapansa elää tilaa, vaikka se olisikin jokin yhteinen, esimerkiksi julkinen tila. Näin sama tila näyttäytyy erilaisena eri ihmisryhmille. Lisäksi on muistettava, että ryhmät ovat myös sisäisesti hajanaisia ja päällekkäisiä.⁵⁹

Tässä tutkimuksessa sanaa ”tila” käytetään sekä sen yleiskielisessä merkityksessä että tutkimuksellisenä käsitteenä. Tilat nähdään fyysisinä arkkitehtuurista, esineistä ja tiloissa toimivista ihmisistä muodostuvina kokonaisuuksina, joita tutkittaessa on tutkittava myös laajempia kulttuurisia rakenteita. Näyttelytilat ovat kulttuurisesti rakentuneita ja, kuten muutkin tilat, ne ovat johonkin tarkoitukseen rakennettuja (väliaikaisia) tiloja. Imperialististen näyttelyiden tilat rakennettiin erityisesti vaikuttamaan yleisöönsä ja tuottamaan tietynlainen kuva siirtomaista näyttelyn kävijöille. Erilaiset kävijäryhmät ja muut tilassa olleet ihmiset tulkitsivat tilaa kuitenkin kukin omilla tavoillaan.

Tiloja on tutkittu niin historiassa kuin muissakin tieteissä usein kokemusten ja tunteiden kanssa yhdessä. Monia tutkijoita on kiinnostanut tilojen kokeminen ja niiden vaikutukset kokijoihinsa. Kotimaisessa tutkimuksessa esimerkiksi *Tilan kokemisen kulttuurihistoria* -kirjan artikkeleissa tutkijat lähestyvät tiloja juuri niiden kokemisen kautta ja esimerkiksi Andreas Reckwitz artikkelissaan ”Affective spaces: a praxeological outlook” hahmottelee tilat ja tuntemukset yhdistävää tapaa tutkia, ymmärtää ja ottaa huomioon materiaalisia tutkimuskohteita niin sosiologisessa kuin historiallisessakin tutkimuksessa. Reckwitzin mukaan, jotta voi ymmärtää ja selittää kulttuurisia muutoksia kulttuurisissa vaikutusrakenteissa, on pakko analysoida myös muuttuvia esine-tila kokonaisuuksia (*artefact-space complex*). Hän haluaa artikkelillaan laajentaa tutkimuksellista näkökulmaa, ei niinkään tuoda esiin jotakin täysin huomiotta jätettyä tutkimuskohdetta.⁶⁰

⁵⁸ Laitinen 2004, 7–9.

⁵⁹ Syrjämaa 2002, 324, 329.

⁶⁰ Laitinen, 2004; Reckwitz 2012, 243.

Materiaalisuus on usein nähty vain kulttuuristen ja sosiaalisten tutkimuskohteiden näyttämönä ei itse tutkimisen arvoisena. Tilojen ja tunteiden käsitteellistämiseen samaan aikaan sekä materiaalisina että kulttuurisina Reckwitz kehottaa käyttämään prakseologista tutkimustapaa. Sen näkökulmasta sosiaalinen yhteiskunta ei muodostu pelkästään rationaalisista toimijoista vaan on koko ajan muuttuva ja toisiinsa vaikuttava verkosto ihmisiä ja esineitä/artefakteja. Sosiaalinen maailma muodostuu toisiinsa linkittyvistä ”tekemisistä” ja ihmisten jakamasta implisiittisestä tiedosta. Ihmiset eivät ole tietynlaisin henkisin kyvyin varustettuja toimijoita vaan kulttuurin yksilöllistämiä. Ajattelutapa ei keskity vain ihmisen toimintaan vaan korostaa artefaktien roolia. Tila voidaan käsitteellistää vain artefakteja ja toimintaa tarkastelemalla. Tilaa ei voi ymmärtää vain objektiivisena näyttämönä, mutta sitä ei voi myöskään typistää pelkäksi subjektiiviseksi kokemukseksi tai kuvitelluksi tilaksi.⁶¹

Reckwitzin ajattelumallin mukaan kaikenlainen toiminta tuottaa omanlaisiaan tiloja. Esimerkiksi toimistotilat, erilaiset julkiset ja yksityiset tilat sekä tälle tutkimukselle tärkeät museotilat syntyvät niihin yhdistettävän toiminnan kautta. Sosiaaliset toimintatavat ”tilallistavat” erilaiset ympäristöt ja luovat kolmiulotteisen kuvan tilasta tutkimuskohteena. Suuret tilat, kuten kaupungit, rakentuvat pienemmistä tiloista, jotka kaikki joku on suunnitellut ja joihin on asetettu esineitä muodostamaan suunnittelijoilleen järjellisiä kokonaisuuksia. Kaikki tilat saavat muotonsa niiden käytön myötä arjessa käyttäjiensä toiminnan kautta. Käyttäjät taas kokevat tilaa omien näkemystensä ja tuntemustensa kautta. Tuntemuksiin lukeutuvat sekä materiaaliset, näkö, kuulo ja kosketus, että tilojen tuottamat tunnetilat. Tunnetilat voivat muodostua yhden ihmisen ja yhden esineen välille, mutta paljon yleisemmin kyse on erilaisten kolmiulotteisten kokemusmaailmojen tilassa tuottamista tunnetiloista.⁶²

Reckwitz varoittaa, että tiloja ei saa myöskään käsittää pelkästään yksiulotteisesti tunteiden tuottajina, jotka automaattisesti synnyttävät määrättyjä tunnetiloja niissä olevissa ihmisissä. Tilat tuottavat tunnereaktioita vain, jos niiden käyttäjät ovat itse antaneet niille tietynlaisia käyttötarkoituksia, jotka aktivoivat heissä heidän omia implisiittisiä kulttuurisia merkityksiään. Ne ovat siis valmiiksi yhteydessä kulttuuriin merkityksiin, joita niiden käyttäjät kantavat mukanaan.⁶³ Myös Riitta Laitinen korostaa tätä kokemusten ja tilojen kulttuurillisuutta. Tilat, joissa ihmiset elävät selittyvät heille jaetun kulttuurisen merkitysjärjestelmän kautta ja kokemusmaailma on siis kulttuurisesti määrättyvä kokonaisuus. Tästä syystä Laitinen korostaa, että vaikka kokemusta usein tutkitaankin yksilöllisten subjektien näkökulmista, on tutkimus kannattavaa koko kulttuurin tutkimuksen kannalta.

⁶¹ Reckwitz 2012, 242–243, 245–248, 252.

⁶² Reckwitz 2012, 252–254.

⁶³ Reckwitz 2012, 255.

Henkilökohtainenkin kokemus on ”kulttuurisesti rakentuva ja historiallisesti muuttuva”. Kokemus on myös aina kokijan näkökulmasta oikea ja osa todellista maailmaa myös historiantutkimuksessa, vaikka menneisyyttä tutkittaessa ollaan toisen käden lähteiden äärellä. Laitinen korostaa, ettei historiantutkimuksessakaan saa unohtaa, että tutkittavat ihmiset olivat todellisia ihmisiä todellisessa maailmassa.⁶⁴

Tilaa on siis tutkittava siellä olevien esineiden ja ihmisten sekä niiden välisen vuorovaikutuksen kautta, jotta on mahdollista rakentaa kokonaiskäsitys tutkittavasta tilasta. Sitä ei voi typistää pelkäksi materiaksi tai käsitteellistää täysin materiaalsen ulkopuolelle; tila muodostuu tässä vuorovaikutuksessa. Näin tila nähdään myös tässä tutkimuksessa. Tilaa tutkittaessa otetaan huomioon myös kulttuurisia ja sosiaalisia aspekteja tilan ja sinne asetettujen esineiden käytöstä. Tilan laajasta ymmärtämisestä voi nousta huoli siitä, että käsite laajenee liikaa ja näin laajentaa myös tutkimusta liikaa. Vaikka tila ymmärretään laajasti, seuraamalla tutkimuskysymystä voidaan keskittää näkökulma olennaiseen. Tila otetaan tutkimuskohteeksi konkreettisenä, fyysisenä paikkana, jonne ihmiset ovat astuneet sisään ja joka on vaikuttanut heihin niin tilassa olevien esineiden kuin arkkitehtuurin ja tilassa tapahtuvan toiminnankin kautta. Tässä tutkimuksessa sivutaan tilojen aiheuttamia tunnetiloja vain hieman.

Jokainen tila mahdollistaa ja saa aikaan erilaisia vaikuttavuuden muotoja.⁶⁵ Näyttelyissä vaikuttavuuteen pyritään useiden erilaisten keinojen kautta ja niitä haluan tarkastella lähemmin. Tutkimukseni tarkoituksiin käytänkin ajatusta, jota kutsun termillä ”vaikuttavat tilat”. Tällaiset tilat pyrkivät erilaisin keinoin tekemään kokijoihinsa ennalta suunnitellun vaikutuksen. Näyttelytilat ovat erinomainen esimerkki tiloista, jotka on rakennettu vaikuttamaan. Vaikka periaatteessa kaikkia tiloja voi tarkastella sen kautta, millä tavoin niillä on haluttu vaikuttaa ihmisiin, näyttelytilat ovat tällaisia kaikkein yksiselitteisimmin. Ne on rakennettu yleensä vain väliaikaisiksi tiloiksi, joille on tärkeämpää niiden jättämä vaikutus kuin itse rakennelman pysyvyys. Näyttelyt ovat myös erittäin selkeästi jonkun suunnittelemaa ja niiden vaikuttavuus on täten suunnitelmallisempaa kuin monien muiden tilojen. Näyttelyiden on tarkoitus nimensä mukaisesti näyttää jotakin katsojilleen, mutta ne näyttävät tämän aina suunnittelijoidensa näkökulmasta yleensä pyrkien esimerkiksi kertomaan, opettamaan, tai herättämään jonkin tunnetilan katsojissaan. Ne tarjoavat katsojilleen näkökulman. Tästä huolimatta tulkinta jää kokijoiden käsiin, eivätkä suunnittelijat pysty enää hallitsemaan sitä, millaisia tulkintoja tilojen kokijat tekevät. Tästä syystä myös vaikuttavat tilat ovat vuorovaikutusta.

⁶⁴ Laitinen 2004, 2–3.

⁶⁵ Reckwitz 2012, 254.

Tilojen muotoutumiseen vaikuttavat niin kulttuuriset käsitykset kuin se kontekstikin, jossa tilat luodaan. Tähän keskityn ensimmäisessä käsittelyluvussa, jossa analysoin *Colonial and Indian* -näyttelyä ja sen esitystapoja osana laajempaa suurnäyttelyiden ja imperialististen näyttelyiden kontekstia. Toisessa käsittelyluvussa paneudun vielä tarkemmin juuri *Colonial and Indianin* näyttelytiloihin ja *Illustrated London Newsin* tapaan kuvata niitä. Viimeisessä käsittelyluvussa päästän irti näyttelyssä olleet ihmiset – sekä näytteille asetetut että näyttelyä katsoneet. Olennainen osa tilojen ymmärtämistä on siellä liikkuneiden ihmisten ymmärtäminen. Tilojen valta-asetelmat riippuvat siitä, kenelle on annettu vapaus tulkita tilaa ja millaisin rajoin tulkinnanvapautta – tai sen puutetta – pidetään yllä.

2. Imperiumi esillä – tavoitteena tuottavuuden havainnollistaminen

Maailmannäyttelyiden avulla levitettiin tietoa ja arvoja suurelle yleisölle. Näyttelyt itsessään olivat voimakas kulttuurinen väline haluttujen asioiden välittämiseksi ihmisille speaktaakkelin ja viihteen avulla. Vaikuttavuus luotiin näyttelyarkkitehtuurilla ja erityisesti sen suurella mittakaavalla. Näyttelyt keräsivät yhteen myös valtavat rauhanomaiset massat kävijöitä. Rakennusten ja näyttelyarkkitehtuurin lisäksi näyttelyt täytettiin suurilla kokoelmilla erilaisia ympäri maailmaa kerättyjä raaka-aineita, uusinta teknologiaa, tuotteita, taidetta ja tiedettä. Niiden avulla haluttiin sekä tuottaa ensyklopediamainen inventaario maailman senhetkisestä kehityksestä ja tilasta että välittää tämä tieto suurelle yleisölle.⁶⁶ Suurnäyttelyiden avulla haluttiin tuoda konkreettisesti ihmisten silmien eteen ihmiskunnan kehitys ja maailman ihmeet. Lisäksi niissä korostui näyttelyiden pitäminen todistavina ja sivistävinä tapahtumina. Opettavaisuuden ja valistamisen korostaminen oli tärkeää näyttelyiden arvovallan säilyttämiseksi.⁶⁷

Maurice Rochen mukaan imperialististen näyttelyiden järjestäjillä oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa tyypillisesti kolme päätavoitetta näyttelyilleen. Ensimmäinen tarkoitus oli vakuuttaa ja oikeuttaa oma imperiuminsa toisille maille, jotka myös tavoittelivat imperiumia itsellensä joko samoilla alueilla tai jossain muualla. Ranskan ja Ison-Britannian lisäksi esimerkiksi USA käytti imperialistisia teemoja vuoden 1893 Chicagon maailmannäyttelystä lähtien oikeuttamaan imperialistista toimintaansa Tyynellämerellä, Karibialla ja Etelä-Amerikassa. Toiseksi näyttelyillä perusteltiin imperiumia maan omille kansalaisille, jotka veroillaan ja sotilaina hengellään maksoivat imperialistiset pyrkimykset. Kolmanneksi tarkoitus oli oikeuttaa ja perustella imperiumia siirtomaiden eliittiryhmille. Heitä kutsuttiin tarkoituksella näyttelyihin ja näytteilleasettajiksi.⁶⁸

Imperialistiset näyttelyt olivat merkkejä siirtomaavaltojen maailmanlaajuisesta kontrollista, jota tuotiin esiin tutkimusmatkoja, maantiedettä, maanviljelyä, sotilaallista toimintaa ja luonnonvaroja esittelevillä näyttelyasetteluilla. Imperialistissa näyttelyissä teen, sokerin ja tupakan sekä myöhemmin kaakaon ja kumin esitlemiselle annettiin paljon tilaa. Kiinnostuksen kohteena olivat kaivostoiminta ja sen hedelmät sekä teollisesti tuotetut hyödykkeet kuten kankaat ja huonekalut. Täytettyjä eläimiä esiteltiin ensimmäisen kerran Lontoon maailmannäyttelyssä vuonna 1851 ja Kuningatar Victorian kerrotaan kiinnostuneen niistä erityisesti. Myöhemmin myös eläviä eläimiä

⁶⁶ Roche 2000, 45.

⁶⁷ Syrjämaa 2007, 64, 233.

⁶⁸ Roche 2000, 59.

tuotiin näyttelyihin esimerkiksi vuosina 1899 ja 1911.⁶⁹ Täytetyt eläimet olivat suuri vetonaula myös *Colonial and Indian* -näyttelyssä ja kuvat niistä saivat paljon tilaa *Illustrated London Newsin* sivuilla.

Imperialistiset näyttelyt ja näyttelyalueet muissa suurnäyttelyissä olivat ideologisia välineitä, joiden oli tarkoitus tehdä vaikutus suureen oman maan yleisönsä. Ne esittivät usein siirtomaiden kulttuurit erilaisina, eksoottisina ja jännittävinä, mutta samaan aikaan myös kehityksessä jälkeenjääneinä ja imperialistista valtaa tarvitsevina. Tähän liittyi myös niissä usein esitetty sivistysideologia, jonka mukaan imperialistiset maat olivat tieteellisesti ja teknologisesti niin paljon siirtomaitaan edellä, että vain ne pystyivät tuomaan edistyksen näihin maihin muuttamalla maankäyttöä, kulttuuria ja ihmisiä.⁷⁰

Suurnäyttelyt olivat oivia areenoita maiden väliseen vertailuun, mutta kaikkein suurimman sulan niistä sai hattuunsa isäntämaa. Järjestäjille näyttelyn isännöiminen oli tärkeä tilaisuus osoittaa vahvuutensa ja kyvykkyytensä. Järjestäjät käänsivät näyttelyiden sanoman oman erinomaisuutensa viestiksi. Se, että maalla oli kykyä ja varallisuutta järjestää suuri näyttely oli osoitus maan yleisestä kykenevyydestä.⁷¹ Imperialistisissa näyttelyissä emämaa kokosi siirtomaansa yhteen ja pystyi näin osoittamaan sekä niille, muille maille että oman maansa asukkaille omaa kykenevyyttään. Niissä emämaa pystyi myös esittämään siirtomaansa omaa hallintoaan tarvitsevina ja itsensä välttämättömänä niiden luonnonvarojen valjastamisessa.

2.1 Imperiumi ja kansakunta

Maailmannäyttelyihin osallistuneet maat ymmärsivät, että onnistuessaan näyttelyt tarjosivat niille keinon välittää itsestään positiivinen mielikuva ja levittää mielikuvaa kansainvälisesti. Imperialistiset näyttelyt taas tarjosivat keinon esittää imperiumi positiivisessa valossa niin kansainväliselle kuin kotimaisellekin yleisölle. Vaikka *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelyä pidetäänkin ensimmäisenä teemaltaan täysin imperialistisena näyttelynä, myös sitä edeltävissä suurnäyttelyissä imperialistinen teema oli voimakkaasti esillä. Imperialismi oli ollut nouseva teema ranskalaisissa kansallisissa näyttelyissä 1840-luvulla ja oli tärkeä osa Lontoon maailmannäyttelyä vuonna 1851. Koska Iso-Britannia oli tällöin maailman johtava teollistumisen ja imperialismin maa, se käytti suurnäyttelyitä saavutustensa esittelemiseen. Imperialistinen teema oli esillä aivan jokaisessa brittiläisessä kansainvälisessä näyttelyssä aina ensimmäiseen maailmansotaan asti. Imperialismi oli tärkeä osa suurnäyttelyissä esiteltyä Ison-Britannian kansallista identiteettiä.⁷²

⁶⁹ MacKenzie 1984, 99.

⁷⁰ Roche 2000, 60.

⁷¹ Syrjämaa 2007, 120, 123.

⁷² Roche 2000, 44, 56, 58.

Maailmannäyttelyt olivat luonteeltaan nationalismia korostavia. Niissä eri maat esittelivät omia saavutuksiaan toisilleen, mihin liittyi erittäin vahvasti oman kansakunnan luominen ja sen merkittävyyden korostaminen. Vaikka näyttelyiden ansiosta kansainväliset kontaktit lisääntyivät eri maiden välillä ja ne toisaalta toivat maat yhteen, niissä korostui kuitenkin kansakunnan oman osaamisen sekä mahtavan menneisyyden ja tulevaisuuden esittely. Lisäksi ne mahdollistivat erittäin konkreettisen kilpailun ja vertailun välittömästi paikan päällä maiden välillä. Kansallinen edistys haluttiin osoittaa niin muille maille kuin omankin maan asukkaille. Varsinkin pienemmille maille maailmannäyttelyt olivat paikkoja, joissa oma potentiaali tuotiin esille muille maille.⁷³ Imperialistiset näyttelyt oli suunnattu erityisesti oman maan asukkaiden vakuuttamiseen, mutta myös niiden avulla pystyttiin osoittamaan muille maille oman imperiumin mahtavuutta ja kyvykkyyttä. Lisäksi siirtomaiden kerääminen samaan näyttelyyn mahdollisti vertailun niiden välillä.

Imperialistinen teema ei ollut esillä ainoastaan Ison-Britannian näyttelyissä vaan myös Ranskan ja muiden suurnäyttelyiden järjestäjäm maiden näyttelyissä. Ranska aloitti Pohjois-Afrikassa sijaitsevien siirtomaidensa esittelemisen jo vuoden 1878 maailmannäyttelyssä. Samassa näyttelyssä kehitettiin myös myöhempiin näyttelyihin siirtynyt tapa esitellä siirtomaat omissa eksoottisissa kylissään maailmannäyttelyiden sisällä. Lisäksi tässä näyttelyssä aloitettiin siirtomaiden eksotiikan korostaminen paviljonkien ja palatsien arkkitehtuurilla.⁷⁴ Sama näyttelyrakentamisen tapa on nähtävissä *Colonial and Indian* -näyttelyssä, jonne rakennettiin esimerkiksi intialainen palatsi ja palatsin pihasta luotiin oma eksoottinen kylänsä tuomalla sinne töihin intialaisia ihmisiä.

Näyttelyt eivät rajoittuneet vain Eurooppaan vaan esimerkiksi Britannian siirtomaissa niitä järjestettiin useita. Oman näyttelyn järjestämisestä tuli jopa yksi siirtomaiden hallitusten toimivuuden symboleista. Kolonialistisia näyttelyitä järjestettiin esimerkiksi Uudessa-Seelannissa, Kapkaupungissa, Sidneyssä, Melbournessa, Kimberleyssä, Brisbanessa, Johannesburgissa, Kalkutassa, Bombayssa, Sierra Leonessa, Jamaikalla, Zanzibarissa ja Tasmaniassa. Näissä näyttelyissä juhlittiin kolonialistien maailmanvalloitusta ja ylittämättömänä pidetyn yhteiskuntajärjestyksen rakentamista siirtomaihin.⁷⁵

Imperialistiset näyttelyt ja imperialistiset teemat maailmannäyttelyissä olivat voimissaan erityisesti 1880-luvulta ensimmäisen maailmansodan alkuun asti, mutta ne eivät hävinneet minnekään myöskään myöhemmistä näyttelyistä. Myös maailmansotien välisen ajan maailmannäyttelyissä imperialismi oli monissa esillä. Sotien välisenä aikana järjestettiin imperialistiset näyttelyt niin

⁷³ Syrjämaa 2007, 103-104, 108-109.

⁷⁴ Roche 2000, 56, 58.

⁷⁵ MacKenzie 1984, 99-100

Ranskassa kuin Isossa-Britanniassakin. Molempia näyttelyitä oli suunniteltu jo ennen ensimmäistä maailmansotaa ja niiden järjestelyt käynnistettiin uudelleen sodan loputtua.⁷⁶ Isossa-Britanniassa Wembley Stadionilla järjestettiin vuosina 1924–1925 valtava *British Empire Exhibition*, joka oli suurin kaikista imperialistisista näyttelyistä niin kooltaan, kustannuksiltaan, kävijämääriltään, kuin luultavasti vaikutuksiltaan. Jopa toisen maailmansodan jälkeen Isossa-Britanniassa suunniteltiin imperialistista näyttelyä, joka ei kuitenkaan nähnyt päivänvaloa, vaan imperialistiset teemat siirtyivät omiin näyttelytiloihinsa Imperialistiseen instituuttiin.⁷⁷

Imperialistiset näyttelyt olivat maailmannäyttelyiden tapaan luonteeltaan sekoituksia kansallisesta ja kansainvälisestä, vaikka niihin harvemmin kutsuttiin muita maita kuin emämaa ja sen siirtomaiden näyttelleasettajat. Kansainvälisyys oli kuitenkin perusteltavissa sillä, että siirtomaiden näyttelyt esittelivät aivan eri kulttuureja kuin emämaansa. Välillä suurvallat järjestivät yhteisiä imperialistisia näyttelyitä, tästä esimerkkinä vuoden 1908 *Franco-British Exhibition* -näyttely, jonka Ranska ja Iso-Britannia järjestivät yhdessä Lontoossa. Suljetummat näyttelyt oli tarkoitettu erityisesti siirtomaiden eliittejä ja oman maan asukkaita varten ja avoimempien näyttelyiden tarkoitus oli tehdä vaikutus muihin imperiumeihin. Erityisesti emämaan kansalaisten vakuuttamiseen tähtäävät näyttelyt pyrkivät päämääräänsä esittelemällä siirtomaiden valtavia luonnonvaroja ja eksoottisia tuotteita. Näiden näyttelyiden tarkoitus oli näyttää kansalaisille, miten valtavasti he hyötyivät imperialistisesta toiminnasta ja näin saavutetuista siirtomaista. Myöhemmin, esimerkiksi vuosina 1924–1945 Wembleyssä, siirtomaita mainostettiin sijoitus- ja muuttokohteina.⁷⁸ Eri maiden imperialistiset käytännöt muovautuivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, eivät eristyksissä toisistaan. Erilaisten julkaisuiden, konferenssien, verkostojen ja näyttelyidenkin avulla luotiin eurooppalaiset markkinat imperialistisille esityksille ja väistämättäkin eri maiden käytännöt vaikuttivat toisiinsa.⁷⁹

Imperialismin on tutkittu vaikuttaneen laajasti brittiläiseen kulttuuriin erityisesti 1800-luvun puolivälistä aina 1900-luvun puoliväliin asti tiedostetusti ja tiedostamatta, vaikka se ei aina olisikaan ilmennyt imperialistien suunnittelemissa muodoissa.⁸⁰ MacKenzien, ja monien muiden brittitutkijoiden, jyrkkää kantaa imperiumin ja imperialistisen ajattelun levittäytymisestä kaikkeen 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun brittiläiseen kulttuuriin on myös kritisoitu. Esimerkiksi Paul Readman pitää artikkelissaan ”The Place of the past in English Culture c. 1890–1914” tätä ajatusta liian yksinkertaistettuna ja liian usein nykytutkimuksessa itsestään selvänä pidettynä.

⁷⁶ Roche 2000, 56, 59.

⁷⁷ MacKenzie 1984, 98, 108.

⁷⁸ Roche 2000, 60.

⁷⁹ Driver & Gilbert 1999, 9.

⁸⁰ Mackenzie 1884, 253.

Readman on tutkinut esimerkiksi historian ja menneisyyden roolia brittiläisessä kulttuurissa ja korostaa, että hänen tutkimusajankohtanaan se rakentui myös erittäin vahvasti englantilaisuuden varaan. Brittiläinen nationalismi tai isänmaallisuus linkittyi vahvasti englantilaiseen idylliseen maaseutuun, Shakespeareen ja Tudor-hallitsijasukuun eikä välttämättä imperialistiseen maailmanvalloitukseen, jota usein pidetään sen kulmakivenä. Readman haluaa varoittaa liiallisesta imperiumin merkityksen korostamisesta englantilaisten elämässä ja painottaa esimerkiksi sitä, miten brittien imperiumia ei koskaan samalla tavalla liitetty osaksi emämaan hallintoa ja sen rakenteita kuin esimerkiksi Ranskassa, missä siirtomaapolitiikka tähtäsi siirtomaiden muuttamiseen osaksi Ranskaa niin hallinnollisesti kuin kulttuurillisestikin.⁸¹ Readman lainaa Jonathan Parrya brittiläisen kansallisidentiteetin rakentumisesta: ” – [it] was not celebrated by reference to the empire as such, and certainly not by reference to 'imperialism', but was conceived overwhelmingly in terms of the glory of the English constitution and its effects on national character.”⁸² Tällainen ajatus on nähtävillä myös *Illustrated London Newsin* tavassa kirjoittaa siirtomaista, jotka kukoistavat nyt, kun niihin on saatu brittiläinen systeemi, joka takaa opetuksen ja perustuslain.

Kanadan näyttelyosastoa arvioidessaan *Illustrated London News* korostaa sen upeutta kuten kaikkien muidenkin siirtomaiden kohdalla. Syyn kanadalaisten tuotteiden mahtavuuteen kirjoittaja löytää maan brittiläisyydestä, sillä esimerkiksi kehitetyn Ontarion asukkaat ovat ”läpikotaisin brittejä”. He ovat parhaita esimerkkejä englantilaisten lakien ja käytöstapojen hyödyistä paikallishallinnossaan. Tekstissä korostetaan Kanadan uskollisuutta emämaalle ja sen poliittisen elämän englantilaista luonnetta. Kaikkien yhteiskuntaluokkien ihmiset ovat ylpeitä niin asuin maastaan kuin emämaastakin.⁸³ Kanadaa verrataan Yhdysvaltoihin ja molempien laajenemisen ja menestyksen perustana nähdään niiden brittiläinen alkuperä:

Thus will Canada, spanning the North American Continent, repeat in many instances, with equal opportunity, the varied successful achievements of the United States, and become, we trust, in friendly rivalry of peaceful enterprise, another great English-American nation. How great an honour to the English race, including the Scottish and the Irish, it will be to have filled the Western world with men of our kindred, speaking our own language, and living in our own manner of life, with laws and liberties of English origin, carrying the best type of modern civilization all round the terrestrial globe!⁸⁴

⁸¹ Readman 2005, 187–188.

⁸² Parry, J. P. “The Impact of Napoleon III on British Politics, 1851–1880”, *Transactions of the Royal Historical Society* Vol. 11, 2001, 147-175. s. 175. Lainattu artikkelissa Readman 2005, 189.

⁸³ ILN 14.8.1886, 178.

⁸⁴ ILN 14.8.1886, 178. Käännös 4. Kanadan kirjoitetaan jopa olevan ”manifestly destined” kasvamaan suureksi tuottajamaaksi. Tämä voi olla intertekstuaalinen viittaus Yhdysvaltoihin 1800-luvulla liitettyyn ajatukseen sen ”kohtalosta” laajentua ja levittää ”länsimaista sivistystä”, mikä tunnetaan termillä *Manifest Destiny*.

Näin Kanadan (ja jopa Yhdysvaltojen!) menestys esitetään oikeastaan brittien ja englantilaisuuden menestyksenä. Myös Uuden Etelä-Walesin osastolla kiitellään brittejä kaiken hyvän tuomisesta siirtomaahan ja kaiken sen hyvän voivat kävijät todeta tutkimalla näyttelyssä esillä olevia valokuvia Sydneystä.⁸⁵ Kuten Readmanin tutkimuksissa, kansallinen ajattelu rakentui *Illustrated London Newsinkin* retoriikassa juuri englantilaisuuden, ei koko Brittein saarten identiteettien varaan. Vaikka yllä olevassa esimerkissä mainitaan myös skotit ja irlantilaiset ja Uudessa Etelä-Walesissa hyvän tuojat ovat ”brittiläisiä uudisraivaajia”, yleensä retoriikassa järjestystä siirtomaihin tuovat juuri englantilaiset lait ja vapaudet ja siirtomaiden nykyisen menestyksen salaisuus on juuri englantilaisuudessa. Esimerkiksi Etelä-Australian osastolla ”englantilaisen rodun” tekemää kehitystyötä kiitellään ja aboriginaalit tuomitaan suoraan kehitykseen kykenemättömiksi.⁸⁶ Intian osastolla taas juuri englantilainen raha ja ”asiantunteva johtamiskyky” ovat saaneet indigo-tehtaat kukoistamaan.⁸⁷

Varsinkin tässä imperialististen näyttelyiden kontekstissa juhlitaan imperiumin voittokulkua ja englantilaisuus nähdään imperiumin suuruuden ja mahtavuuden syynä. Onhan yllä olevan esimerkinkin loppukaneetti englantilaisuuden levittäminen koko maapallolle. Lehteä lukeva britti ei ehkä ajattele itseään imperialistina, mutta voi lukiessaan olla ylpeä omasta ympäri maailman hyvää tekevästä englantilaisuudestaan.

2.2 Suurnäyttelyiden esitystavat *Colonial and Indian* -näyttelyssä

Suuret näyttelyt perustuivat luokiteltujen esineiden kattavaan esittämiseen. Maailmannäyttelyiden ensyklopedinen luonne vaati järjestelmällisyyttä ja luokittelemista. Niissä pyrittiin esittämään tyypillisyyttä kustakin näytteilleasettajamaasta ja 1800-luvun lopulla myös näyttelyarkkitehtuuria haluttiin muokata siten, että eri maiden vertaileminen jonkin alan mukaan oli entistä helpompaa. Tavoitteena oli näyttää läpileikkaus näyttelykohteista. Tavarapaljouden ajateltiin havainnollistavan ja todistavan esittelijänsä erinomaisuutta.⁸⁸ Kuten maailmannäyttelyissäkin, myös *Colonial and Indian Exhibitionissa* keskityttiin esittelemään siirtomaita kattavasti ja osoittaen tyypillisyyttä kullekin siirtomaalle. Samoja tuotteita esiteltiin siirtomaiden keskinäisen vertailun mahdollistamiseksi. Myös *Illustrated London News* tarttuu teksteissään vertailun mahdollisuuteen. Esimerkiksi New South Walesin kultaesiintymiä vertaillaan Victorian kultaesiintymiin.⁸⁹

⁸⁵ ILN 21.8.1886, 212.

⁸⁶ ILN 29.5.1886, 586.

⁸⁷ ILN 24.7.1886, 91.

⁸⁸ Syrjämaa 2007, 75,71, 46, 197.

⁸⁹ ILN 21.8.1886, 210.

Colonial and Indian Exhibition -näyttelyssä oli esillä satoja tuhansia esineitä ympäri Ison-Britannian imperiumia. Esillä oli erityisesti raaka-aineita ja tuotteita siirtomaista, mutta niiden joukkoon mahtui myös koneita ja erilaisia kuriositeettiesineitä. *Illustrated London Newsin* sivuilla monia näistä esineistä luetellaan pitkinä litanioina ja osaan perehdytään tarkemmin kertoen esineiden alkuperästä ja merkityksestä siirtomaalle tai näyttelylle. Näytteillä on samoja tuotteita eri maista vertailun mahdollistamiseksi, mutta esineet vaihtelevat myös siirtomaittain paljon.

Etelä-Australiasta mainittavaksi pääsevät erilaiset mineraalit, kulta, kvartsit ja turkikset sekä emunmunat, erikoiset piiput, täytetyt eläimet ja villat. Intian osastolla listat ovat muitakin osastoja pidemmät, mutta erityisesti mainitaan erilaiset tekstiilit, kankaat ja matot, ylellisyysesineet, eri maanosien sivusisäänkäynteinä toimivat, puista ja marmoreista tehdyt kaaret sekä hedelmät, tee, sikarit ja korut. Viktorian osastolla erityisesti erilaiset puulajit, villat, oikeat ja tekokultahiput ja vesiväriyöt saavat esittelynsä. Kanadan osastolla puulajit, säilykelihat ja -hedelmät, viljat, maatalousesineet, juustot, montrealilaiset naulat ja ruuvit, lumikenkäpuvut, kalastusvälineet ja täytetyt eläimet valtaavat näyttelysalit. Uusi Etelä-Wales on asettanut esille maalauksia linnuista ja kasveista, piirroksia aboriginaalikuninkaista, maisemamaalauksia eukalyptuksen lehdellä, kirjottuja koruompeleita kukista, simpukankuoria, valtavan ja keuhun 120 täytetyn linnun näyttelyn sekä alkuperäisasukkaiden aseita ja esineitä. Queenslandista suurimman roolin saavat kultanäyttelyt, simpukankuoret, perhoset, timantit, turkikset ja korallit sekä erilaiset aboriginaalien esineet, täytetyt eläimet, viljat ja hiilet. Uudesta-Seelannista näyttelyvieraat saavat ihailta maori-hautausmaaisistutusten keskellä, maorien rakennuksia, sotatorvia, pounamu-kivestä (*greenstone*) tehtyjä maorien esineitä ja aseita, karttoja, mineraaleja, kultaa ja kvartsia, huonekaluja ja villoja. Tässä on mainittuna vain muutamia esineitä osalta näyttelyosastoista.⁹⁰

Tavarapaljous oli tunnusomaista 1800-luvun suurnäyttelyille. Katsojat haluttiin vakuuttaa kokoelmien valtavalla esinemäärällä ja tuotepaljoudella. Jo vuonna 1851 Kristallipalatsissakin näyttelyesineitä oli esillä yli 100 000. Niiden luokittelu erilaisilla tavoilla lisäsi näyttelyiden vakuuttavuutta. Näyttelyiden tapa todistaa oli asettaa esille.⁹¹ Niinpä *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelyssäkin yleisö haluttiin vakuuttaa siirtomaiden suuresta tuottavuudesta juuri asettamalla esille mahdollisimman paljon esimerkkejä niistä saatavista tuotteista ja raaka-aineista. Tavarapaljouteen luottivat myös 1800-luvulla nousseet museonäyttelyt ja tavaratalot. Taina Syrjämaa summaa hyvin: ”Kaikissa kolmessa instituutiossa esineet oli jaettu osastoihin ja kaikissa vallitsi järjestyksestä huolimatta runsauden ilmapiiri. Maailmannäyttelyissä itse asiassa yhdistyivät kahden muun esineille

⁹⁰ ILN 1886.

⁹¹ Syrjämaa 2007, 197.

omistetun tilan sisällöt: niiden repertoari kattoi niin museoiden etnologiset esinekatsaukset ja korkeakulttuurisen kuvataiteen kuin tavaratalojen teollisesti valmistetut kulutushyödykkeet.”⁹²

Museoissa esineet aseteltiin vieri viereen seinille ja vitriineihin. Tarkoitus oli saada esille mahdollisimman suuri osa kokoelmista yhdellä kertaa. Esineiden ja näyttelyiden perusteella tehtiin arvioita eri kansojen kyvystä uusiutua ja pysyä perässä kehityksessä. Esinepaljouteen haluttiin tehdä selkeyttä muodostamalla näyttelyihin tarinoita ja reittejä, mutta niiden suuren määrän tavoittelu sekä vertailtavuuden vaatimus johtivat päällekkäisyyteen ja rikkonaisuuteen.⁹³ *Colonial and Indian* -näyttelyssäkin melkein jokaisesta siirtomaasta on esillä erilaisia puita ja mineraaleja. Teksteissä luetellaan samat tuotteet erinomaisina ja erityisinä joka siirtomaan kohdalla sille omistetussa erillisnumerossa. Lehtijuttuja peräjälkeen lukiessa tämä itse asiassa vähentää vakuuttavuutta, koska kaikki ovat erinomaisia ja parhaimpia. On tietysti hyvä muistaa, että lehden lukijat eivät luultavasti lukeneet näyttelykirjoituksia peräjälkeen vaan muutaman kerran kuussa erikoisnumeroiden ilmestyessä. Tällöin superlatiivein kuorruttaminen ei ehkä ollut yhtä silmiinpistävää.

Suurnäyttelyissä oli yleistä, että tuotteista haluttiin tehdä vielä näyttävämpiä ja erikoisempia kuin ne olivat rakentamalla niistä mahtipontisia sommitelmia. Sommitelmat hipoivat usein taivaita ja niiden perusajatus oli laittaa esille samaan aikaan mahdollisimman paljon mahdollisimman näyttävästi.⁹⁴ Kaikki tämä korosti sekä sommitellun tuotteen että sen esittelijän erinomaisuutta. *Colonial and Indian* -näyttelyssä luonnonvaroja esiteltiin erilaisin korkein näytteillepanoin. Niitä ei oltu kahlittu vitriineihin vaan kasattu mielikuvituksellisiksi rakennelmiksi, joita kävijät pystyivät ihailemaan ja toteamaan niiden erinomaisuuden. Lehden käyttämä yleissana näistä on ”trophy”, jota käytettiin tuona aikana suurista näyttelyasetelmista, mutta jonka muut määritelmät ovat esimerkiksi palkinto, voitonmerkki tai sotasaalis.⁹⁵ Kattoon kurkottelevin rakennelmin haluttiin selkeästi korostaa luonnonvarojen määrää. *Illustrated London Newsin* teksteissä niiden esittelyjen kohdalla korostuu numerotieto ja tuotteiden hyvä laatu, jota vakuutellaan lehden lukijoille.

Trophyja oli näyttelyssä hyvin monia erilaisia. Osaan niistä oli kerätty erilaisia esineitä, jotka yhdessä ilmensivät esittelijämaansa erinomaisuutta ja osassa taas yhteen trophyyn oli koottu vain jonkin yhden raaka-aineen tai tuotteen eri versioita. Osa niistä myös toimi näyttelytilasta tai osastosta toiseen johtavina portteina. Yksi tällainen trophy, jonka alla ja ympärillä näyttelyvieraat pystyivät

⁹² Syrjämaa 2007, 201.

⁹³ Syrjämaa 2007, 198, 201, 203.

⁹⁴ Syrjämaa 2007, 209.

⁹⁵ Nykyään sana trophy esiintyy lähinnä näissä kolmessa viimeisessä merkityksessä, mutta 1800-luvulla se oli yleisesti käytössä näyttelyasetelmista ja tavaratalojen esineasetelmista. Katso esim. määritelmä vuoden 1896 sanakirjasta *The century dictionary. An Encyclopedic lexicon of the English Language.*, s. 6500.

kävelemään, oli Kanadan osastolla oleva Agricultural Trophy (kuva 1). Rakennelmaan oli kerätty mitä erilaisempia esineitä ja *Illustrated London News* ylistää sitä tästä:

THE AGRICULTURAL TROPHY, at the eastern end of the Central Canadian Gallery, has been admired by every visitor, from her Majesty the Queen to the humblest mechanic. Artistically devised to display the rich varieties of timbers Canadian forests yield, the 1100 glass jars of brilliant-hued apples and pears, peaches, grapes, and other fruits, and the canned meats and fruits Canadians excel in, this magnificent trophy is appropriately crowned with sheaves of luxuriant wheat and prairie grass festooned with oats and corn, light and handy farming implements being placed here and there to typify the industry of Canadian agriculturists. Under this superb Peace and Plenty trophy will be found a series of photographs of Canadian trees, framed in their own woods.⁹⁶

Kuva 1 AGRICULTURAL TROPHY ILN 14.8.1886, 177.

Katkelmasta käy hyvin ilmi, miten kirjoittajan mielestä tätä upeaa rakennelmaa voi ihailia ja arvostaa luokkajaosta huolimatta. Kanadaa esitellään yhdellä kertaa niin puulajeilla, purkitetulla lihalla ja hedelmillä, viljalla ja ruoholla kuin valokuvillakin. Niistä on rakennettu näyttelyesine, jonka alta voi kulkea ja joka koollaankin on varmasti hämmästyttänyt näyttelykävijöitä.

Kauniit näytteille asetellut lisäsivät vakuuttavuutta. Esimerkiksi New South Walesin osastolla Corn Trophy ja sen järjestelijää kehuaan *Illustrated London Newsissä* nerokkaaksi. Samassa yhteydessä

⁹⁶ ILN 14.8.1885, 177. Käännös 5.

on myös hyvä esimerkki teksteissä esiintyvistä numerotiedon paljoudesta. Kehuttuaan trophyn kauneutta kirjoittaja listaa New South Walesin viljavarat tuote tuotteelta:

quantity of produce were as follows :—Wheat, 275,250 acres, yielded 4,203,394 bushels ; maize, 115,600 acres, yielded 92,989,585 bushels ; barley, 7035½ acres, yielded 148,869 bushels ; oats, 19,472¼ acres, yielded 425,920 bushels ; rye, 1110½ acres, yielded 16,739 bushels ; millet, 118½ acres, yielded 1843 bushels ; sorghum and imphee, 41 acres, yielded 187 cwt.⁹⁷

Tämän jälkeen siirrytäänkin jo toiseen asiaan. Samankaltaiset numerolistaukset ovat yleisiä jokaisen osaston esittelyteksteissä. Numerotiedolla vakuuttaminen oli yleistä suurnäyttelyiden maailmassa.⁹⁸

Trophyt vakuuttivat, vaikka eivät olisikaan olleet niitä kaikkein kauneimpiakaan. New South Walesin osaston villa-trophy (kuva 2) saa tekstissä osakseen muuten esittelyissä niin harvinaista kritiikkiä: ”The bales of wool heaped up do not, it must be confessed, present a very inviting appearance.” Tämän yhden moitteen poikasen jälkeen kirjoittaja kiirehtii kuitenkin lisäämään: ”But, coupled with the numerous cases of fleeces on each side, these bales speak eloquently of the wealth of New South Wales in flocks.” Ylistys jatkuu numerotiedolla siirtomaan lammaslaumojen määrien kasvusta ja villan myyntituloista.⁹⁹ Vakuuttavuutta lisäävät siis lukijalle tarjottava tilasto- ja numerotieto, mutta myös itse näyttelyssä olevien näytekappaleiden mahdollisimman runsas lukumäärä.

⁹⁷ ILN 21.8.1886, 214. Käännös 6.

⁹⁸ Esim. Syrjämaa 2007, 180.

⁹⁹ ILN 21.8.1886, 214. Käännös 7.

Kuva 2 GRAIN TROPHY ja WOOLLEN TROPHY. ILN 21.8.1886, 212.

2.3 Kuriositeetit kummasteltavina ja kaupallistettavina

Colonial and Indian -näyttelyn esinepaljouden keskeltä löysivät paikkansa myös erilaiset erikoisuudet, joita kävijät pääsivät ihmettelemään. Niitä oli nostettu omiin vitriineihinsä ja ripoteltu muiden näytteille asettelujen sekaan. Siirtomaista oli esillä jos jonkinlaisia kurioseettiesineitä, kuten suurimpia näkinkenkiä ja niistä rakennettuja suihkulähteitä, kultahippuja, eri puista valmistettuja huonekaluja ja muita erikoisia esineitä.¹⁰⁰ Erikoisuudet toimivat houkuttimina näyttelyyn, mutta ne myös sekoittuivat esinepaljouden keskelle. Niitä nostettiin mainosmaisiin lehtijuttuihin lehdenlukijoidenkin ihmeteltäväksi. Usein lehden kuvituksessa myös näkyy näyttelykävijöitä kummallisista esineistä lumoutuneina.¹⁰¹

¹⁰⁰ Esim. ILN 21.8.1886 209, 7.8.1886 157 ja 28.8.1886 236–237.

¹⁰¹ Esim. Victorian kultahippuvitriiniä ihmettelevät henkilöt ILN 7.8.1886 157.

Colonial and Indian -näyttelyssä esineiden esittely kietoutui eksotiikkaan ja tuottavuuteen, jota ei voi erottaa edes täytettyjen eläinten kuvauksista. Eksoottiset eläimet olivat selkeästi yksi vetonauloista esimerkiksi Intian ja Queenslandin osastoilla. Lehtijutuissa niille varataan paljon tilaa ja kuvitukseksi on valittu niiden mukaan laadittuja piirroksia. Eläimet esitellään irrotettuina näyttelystä omina pikkukuvinaan, ehkä sekä piirtäjän työn että lukijan havainnoinnin helpottamiseksi.¹⁰² Teksteistä käy kuitenkin ilmi, että eläimet ovat yleensä kuuluneet suurempiin täyttäjien tekemiin sommitelmiin.

Kuva 3 THE DUGONG. ILN 28.8.1886, 236.

Yksi esimerkki erikoisesta kurioositeetti-eläimestä on Queenslandin osastolla kummasteltavana oleva dugongi (kuva 3). Dugongin piirroksessa kurioositeetiksi nostamista lisää se, että eläin on kuvattu näyttelyn osana ja ihmettelevien kävijöiden silmien alla toisin kuin monet muut näyttelyn eläimet. Tekstissä kuitenkin myös dugongista kirjoitetaan näyttelyä hallitsevan tuottavuuden ja käytettävyyden näkökulmasta: ” – – nobody would imagine this marine animal furnishes very palatable bacon. A pig of the sea, the dugong does, however ; and some appetising looking sides of bacon from it will be found encased, with bottles of dugong lard and dugong refined oil – – “¹⁰³ Samaan tyyliin kirjoittaja jatkaa kertoessaan kenguruista tuhoeläiminä ja emuista lintuina, joiden sulille ei ole mitään käyttöä, mutta joiden munat kelpaavat koriste-esineiksi.

¹⁰² Esim. ILN 29.5.1886 578, ILN 17.7.1886, 68, ILN 21.8.1886 209.

¹⁰³ ILN 28.8.1886, 238. Käännös 8.

Eläimet ja ihmiset esiintyvät *Illustrated London Newsin* kuvituksessa myös piirrosjäljennöksinä näyttelyssä esillä olevista maalauksista ja valokuvista. Mielenkiintoinen valinta lehden kuvitukseksi on Uuden-Seelannin esittelynumerosta löytyvä piirros kuolleesta lampaasta, jota isot mustat linnut nokkivat. Se on piirretty näyttelyssä esillä olevan maalauksen perustella ja lehden sivuilla kirjoitetaan kuvasta tarkemmin. Lampaan selitetään kuolleen kea-lintujen kuoliaaksi nokkimana. Tekstissä maalataan kuva lihansyöjäksi muuttuneesta linnusta, joka on uhka Uuden-Seelannin lammaslaumoille. Tuottavuuden korostaminen liitetään myös tähän erikoisuuteen ja kerrottuaan linnun aiheuttamista lampaiden kuolemista kirjoittaja painottaakin, että sota on julistettu tätä lintua vastaan ja pian se varmasti on kuoleva sukupuuttoon.¹⁰⁴

Esimerkki kurioositeettiesineiden kokoelmasta, joka ei suoraan liity siirtomaiden luonnonvaroihin vaan on esillä vain esineiden erikoisuuden – tai paremminkin niiden omistajan erikoisuuden – takia on New South Walesin osastolla oleva kapteeni Cookin (1728–1779) esineiden kokoelma. New South Walesin löytäjänä tituleerattavan Cookin esineistä on esillä niin miekkoja, kirjeitä, lusikoita, raamattu, vaatteita kuin monia muitakin esineitä. *Illustrated London Newsin* sivuilla on kuva, josta ei aivan saa selvää esineistä, mutta siitä näkyy koko vitriini, jonka sisällä ihmeelliset esineet ovat.¹⁰⁵ Löytöretkeilijöiden esittäminen niin kirjallisten kuin esinelähteidenkin kautta oli osa laajempaa esittämisen perinnettä brittien näyttelyissä. Erityisesti kapteeni Cookilla ja hänen esineillään oli vahva asema brittiläisissä näyttelyissä. Hän nousi kuolemansa jälkeen myyttiseen asemaan juuri erilaisten näytteille asettelujen kautta.¹⁰⁶ Vaikka esineistä monet eivät itsessään ole kurioositeetteja vaan tavallisia käyttöesineitä, käyttäjänsä kautta ne muuttuvat erikoisiksi ja linkittyvät siirtomaiden löytämiseen ja imperiumin kansojen yhdistämiseen.

Siirtomaiden alkuperäiskansojen kulttuurien esineistöllä on näyttelyssä selkeä kurioositeetti-arvo ja niillä tuodaan eksoottista tunnelmaa ja arvoa näyttelysaleihin. Esimerkiksi Uuden-Seelannin osastolla kirjoittaja kehuu ”etnologisen kokoelman” arvoa. Esillä on Maorien sotatorvia, aseita, koruja, sotakanootti, vaatteina käytettäviä pellavamattoja ja kaiveruksin koristeltuja puurasioita. Erityisesti kasvihuoneosastolla olevaa Maori-hautaa (kuva 4) kehutaan mielenkiintoiseksi ”alkuasukkaiden kurioositeetiksi”.¹⁰⁷ Kuvituksessa alkuperäisasukkaiden esineet ovat yleensä osa interiöörien kuvia ilman mitään tarkempaa mainintaa tai sitten omiksi kontekstistaan erotetuiksi pikkukuvikseen ryhmiteltyinä.¹⁰⁸

¹⁰⁴ ILN 2.10.1886, 366.

¹⁰⁵ ILN 21.8.1886, 209, 213.

¹⁰⁶ McAleer 2015, 59. McAleerin artikkeli käsittelee tarkemmin Cookin esittämistä brittiläisissä näyttelyissä erityisesti 1700-luvulla, mutta myyttisen löytöretkeilijän mainetta pidettiin ja pidetään yllä edelleen juuri näyttelyissä.

¹⁰⁷ ILN 2.10.1886, 364.

¹⁰⁸ Esim. ILN 14.8.1886, 188. Lisää interiööreistä katso luku 4.

Illustrated London Newsin näyttelyarvioija luottaa esineiden todistusvoimaan monessa asiassa. Esimerkiksi Etelä-Australian osastolla ”aito torpedo” kertoo ”siirtomaidemme nopeasta isänmaallisuudesta”, koska se on ”tuhoisa sotaväline”, jonka on tehnyt adelaidealainen rautatehdas. Kirjoittaja viittaa ”lähiaikoina sattuneisiin ”englantilais-venäläisiin väärinkäsityksiin”, joiden takia torpedoja tarvittiin Australian satamissa ja saatiinkin niihin kaikkiin juuri Adelaiden tehtaan ansiosta. Isänmaalliseksi teon tekee se, että samojen torpedojen tuominen Brittein saarilta olisi vienyt aivan liian paljon aikaa. Samassa kirjoittaja toteaa, että Etelä-Australian maatalouden hyvä taso on nähtävissä näyttelyssä esillä olevista maatyölaitteista.¹⁰⁹ Hong Kongin osastolla

Kuva 4 MAORI TOMB, IN THE FERNERY. ILN 2.10.1886, 365.

taas näyttelykirjoittaja kertoo Hong Kongin

Victoriasta ja vakuuttelee, että vauraus jakautuu siellä tasan brittien ja kiinalaisten välillä. Kiinalaisten uskollisuuden kertoo tietenkin loistava silkkikirjailtu kangas näyttelyssä.¹¹⁰ Läntisen Australian osastolla, kultaesiintymien kehumisen jälkeen, alkuperäisasukkaiden aseita esittelevä ”Trophy of native arms” taas varoittaa kaikkia kullanhimoisia kävijöitä siitä, että alueella on edelleen kuitenkin aboriginaaleja. Lisäksi: ”The natives are numerous, and have on many occasion shown themselves to be hostile. A strong party, well equipped, is absolutely necessary to do anything in these districts, not only with any chance of success, but with any reasonable safety.”¹¹¹ Esineillä pystyi siis todistamaan tällaisiakin asioita. Ne kertoivat konkreettisesti siirtomaista ja niiden ”laadusta”.

Eksotiikka ja kuriositeetit määritellään aina jostakin näkökulmasta käsin. Mikään ei ole eksoottista sellaisenaan vaan se näyttäytyy sellaisena suhteessa johonkin muuhun. Imperialismin aikakaudella

¹⁰⁹ ILN 29.5.1886, 576. Torpedo löytyy myös ILN:n näyttelykuvista sivulta 586.

¹¹⁰ ILN 18.9.1886, 303.

¹¹¹ ILN 18.8.1886, 301–302. Käännös 9.

eksoottinen liitettiin aiempaa yksiselitteisemmin tropiikkiin ja siirtomaihin. Eksoottisuuteen alettiin liittää myös mielikuvia mittaamattomista luonnonrikkauksista. Eksoottiseksi luetut kansat nähtiin näiden rikkauksien hyödyntämiseen kykenemättöminä ja kehitykseltään alempiarvoisina. Näin oikeutettiin siirtomaavalloituksia ja taloudellista hyväksikäyttöä. Eksoottisuutta on määritelty usein juuri esineiden avulla, niitä luokittelemalla ja arvottamalla. Eksoottisten esineiden määrittely on usein ristiriitaista. Samankaltaiset tai jopa aivan samat esineet saatettiin tulkita toisinaan barbaarimaisiksi ja toisinaan ne olivat muodikkaita luksusesineitä.¹¹² *Colonial and Indian* -näyttelyn esittelyissä tulee selkeästi ilmi, että kuriositeeteiksi luokiteltavia esineitä pystyi samassakin kontekstissa tulkitsemaan toisinaan kummallisina erikoisuuksina ja toisaalta haluttavina tuotteina.

South Kensingtonin museota ja sen intialaista kokoelmaa tutkinut Tim Barringer korostaa, että Imperiumia esittelevissä näyttelyissä tasapainoteltiin saman dilemman kanssa kuin imperiumissa laajemminkin; toisaalta haluttiin keräillä, esitellä ja kaupallistaa siirtomaiden esineitä imperiumin keskuksessa ja toisaalta haluttiin näyttäytyä vain hyvántahtoisena avuliaana voimana siirtomaissa. South Kensingtonin museon intialaisten esineiden kokoelma oli ensyklopedinen samaan aikaan sekä ajan museoiden opettavaisuuden vaatimuksen takia että esitelläkseen intialaisia tuotteita potentiaalisille ostajille, jotka voisivat ensin katsella esineitä museossa ja myöhemmin hankkia samankaltaisia esineitä niiden tekijöiltä. Tätä ostoskatalogimaisuutta ja esineiden riistämistä siirtomaista jopa kritisoitiin ajan lehdistössä.¹¹³

Ostoskatalogimainen esittelytapa on nähtävissä *Colonial and Indian* -näyttelyssä, jossa siirtomaiden tuotteita oli aseteltu esille runsain mitoin ja tärkeä osa näyttelyä oli juuri tuotteiden esittely ja kaupaksi saaminen. *Illustrated London Newsin* sivuilla tätä ei kritisoitu vaan kannustettiin. Useammankin osaston kohdalla kirjoittaja esittää toiveen siitä, että tämä upea näyttelyosasto lisäisi myös näyttelykävijöiden ostohalukkuutta ja näin kohottaisi koko siirtomaan tuottavuutta. Esimerkiksi Kyproksen osastolla kirjoittaja harmittelee, miten alkukantaisessa tilassa maatalous on, mutta näkee että paremmissa olosuhteissa – siis brittien hallinnassa – mahdollisuuksia olisi suureen kehitykseen. Toiveena on koko maan tuottavuuden kohottaminen, koska se on näyttelyssä esillä ja britit ovat sitä kultivoimassa. Tämä näkyy erityisesti siinä, miten brittiläisen keksinnön avulla alueelta on katkotettu tuholaissirkat ja näyttelymyynnillä toivotaan olevan positiivinen vaikutus kaiken muunkin kyproslaisen silkin myyntiin.¹¹⁴ Kanadankin osastolla alkuperäisasukkaiden käsityöiden mainitaan

¹¹² Koivunen 2015, 10-11, 13.

¹¹³ Barringer 1998, 22–23.

¹¹⁴ ILN 9.10.1886, 387.

olevan myynnissä ja samassa lehdessä on varattu valtava kuvatila myynnissä oleville kanadalaisen valmistajan pianoille.¹¹⁵

Colonial and Indian -näyttely oli ensimmäisiä näyttelyitä, joissa näyttelystä hankittavia halpoja tuliaisia ja lehtisiä alettiin tuottaa. Näyttelystä julkaistiin myös kaksikymmentä erilaista katalogia sekä monia siirtomaiden omia lehtisiä. Imperialistinen viesti oli siis otettavissa mukaan näyttelystä.¹¹⁶ Siihen pystyi myös paneutumaan lukemalla sanomalehtiä, joissa näyttelystä kirjoitettiin innokkaasti ja katselemalla kuvia esimerkiksi *Illustrated London News* -lehdestä.

2.4 Näyttelyesittelijänä *Illustrated London News*

Illustrated London News -sanomalehdessä *Colonial and Indian Exhibition* -näyttelystä kirjoitetaan lähes poikkeuksetta positiivisessa sävyssä. Pitkin vuotta 1886 jokaista näyttelyosastoa esitellään mitä ylistävimmän superlatiivein kuorutetuilla teksteillä, joissa listataan niin mielenkiintoisia näyttelyesineitä kuin siirtomaihin liittyviä tuottavuuslukujakin. Jollakin tavalla jokainen näyttelyosasto onnistuu olemaan se kaikkein paras ja kaunein. Samassa lehden numerossa on yleensä sekä näyttelyssä sijaitsevan osaston esittelyteksti että itse siirtomaan lyhyt esittely. Esittelyissä korostuvat luonnonvarat, tuotteet ja taloudellinen näkökulma.

Näyttely ei saa osakseen kritiikkiä vaan pelkkää ylistystä. Sama koskee kuningatar ja britti-imperiumia; näyttely nähdään lehdessä todisteena emämaan kulttuurin ja tapojen yliveraisuudesta. Ainoat soraäänit ylistyskirjoituksissa kuuluvat, kun esitellään siirtomaiden alkuperäisasukkaita. Alkuperäisasukkaiden luonteenpiirteitä eritellään ajan tapaan rodullisin perustein. Ihmiset jaotellaan eri kehitysasteille ja eri rotujen tyyppiesimerkkejä esitellään tekstein ja muotokuvien. Ison-Britannian imperialististen näyttelyiden ajateltiin myös toimivan imperiumia yhdistävänä tapahtumana. Esimerkiksi Intiaa esittelevässä numerossa *Illustrated London News* ylistää *Colonial and Indian* -näyttelyä koko Isoa-Britanniaa, Intiaa ja siirtomaita yhdistävänä suurena opetuksellisena saavutuksena, joka kauniisti tuo esiin Britannian imperiumin loiston.¹¹⁷

Kaikki eivät suinkaan jakaneet *Illustrated London Newsin* lähes kritiikitöntä ihailua. Varsinkin työväenluokan asioita ajavissa lehdissä *Colonial and Indian* kritisoitiin kuninkaallisia ja pääomaa ylistäväksi spekaakkeliksi, joka juhli yläluokkien toimettomuutta työväenluokan työn ja siirtomaiden kansalaisten kustannuksella. Näyttelyä pidettiin pelkkänä kaupallisena mainoksena brittiläisen

¹¹⁵ ILN 14.8.1886, 182, 192.

¹¹⁶ MacKenzie, 1984, 102.

¹¹⁷ ILN 17.7.1886, 81.

imperiumin kunnialle, loistolle ja hyödyllisyydelle. Erityistä kritiikkiä sai osakseen avausseremonia, jota kriitikot pitivät imperialistisen tuhlaavaisuuden alkusoittona ja farssina.¹¹⁸

Suuresta näyttelystä *Illustrated London Newsin* esittelyihin on valikoitunut tietysti vain osa. Lehti tarjoaa näin kirjoituksillaan lukijoilleen näkökulman, josta näyttelyä kannattaa lähteä katsomaan. Teksteissä viitataan usein lehden kuvitukseen todisteena näyttelyn kiinnostavuudesta. Lehtijutut keskittyvät kuvailemaan, mitä esineitä näyttelystä löytyy ja tekstit ovat erittäin listamaisia. Niissä luetellaan niin hedelmiä, valokuvia, taidetta kuin puulajeja, kasveja ja täytettyjä eläimiäkin. Tuottavuus on näyttelystä kertovien esittelyiden silmiinpistävä näkökulma. Kaikista siirtomaista luetellaan mitä moninaisimpia lukuja väkiluvusta suurimpien kultahippujen arvoon ja villan tuotantomääristä siirtomaissa rakenteilla olevien junaratojen pituuksiin. Määrä korvaa laadun myös näyttelyesineissä. Mitä useampi kappale jotakin näyttelyesineitä on nähtävillä kullakin osastolla, sitä vakuuttuneempia näyttelyvieraat tulevat olemaan siirtomaan menestyksestä juttujen kirjoittajien mukaan. Kaikista siirtomaista on myös esillä samat tuotteet. Jokaisesta siirtomaasta ruoditaan erityisesti tuotantoeläimet, puulajit, mineraalit ja kaikkein innokkaimmin kulta.

Erityisesti Victorian osaston esittelyssä kulta on valtavassa roolissa. Koko esittelyteksti viittaa kultaesiintymiin ja löytöihin muun näyttelyesittelyn lomassa ja näyttelyalueelle johtava kultaportti on sekä kuvailtu tarkkaan tekstissä että esitetty kuvana. Toinen iso kuva Victorian osastolta on kultahippuja esittelevästä vitriinistä ja sitä mielenkiinnolla tarkastelevista ihmisistä. Kultahipuista on tekstin mukaan esillä isoja kipsiversioita ja niitä kaikkein kiinnostavimpia aitoja sisällä vitriinissä. Kultahippujen kautta tulee esiin myös näyttelyn kyky huijata katsojaansa, sillä kirjoittaja ihailee juuri suuria hippuja kun opas kuiskaa hänelle, että ne ovat kipsisiä. Tämän jälkeen hän kääntää katseensa aitoihin hippuihin ja ihastuu. Kirjoituksessa hetkeä on tietysti dramatisoitu. Melbournen elämästä esittelijä kirjoittaa vapaa-ajan toiminnan runsaudesta, Melbournen kaduista ja ylellisestä elämästä; kultaa on enemmän kuin sitä ehtii käyttää ja ihmiset ovat iloisia ja hyväluontoisia. Nämä hienoa elämää viettävät australialaiset ovat tietysti Brittein saarilta lähtöisin olevia uudisasukkaita. Aboriginaalit esitetään osina ”alkuasukasasetelmiksi” kutsuttavia interiöörejä, joissa aboriginaaleja esittävät nuket ovat luonnon keskellä. Myös lehden kuvituksessa asettuvat vastakkain toisaalta kulta ja hienot britit ja toisaalta luonto ja aboriginaalit.¹¹⁹ Kulta nousee tärkeäksi aiheeksi niin Kanadan, Uuden Etelä-Walesin, Queenslandin, läntisen Australian kuin muuten erittäin lyhyen esittelyn saavan pienen Pohjois-Borneon näyttelyalueidenkin osastoilla.¹²⁰

¹¹⁸ Hoffenberg 2000, 60. Hoffenbergin lähteinä ovat vuonna 1886 ilmestyneet lehdet *Reanolds's Weekly* ja *The Commonweal*, joka oli sosialistisen Socialist League -organisaation lehti.

¹¹⁹ ILN 7.8.1886, 153–157.

¹²⁰ ILN 14.8.1886, 189; ILN 21.8.1886, 210; ILN 28.8.1886, 234, 236; ILN 18.9.1886, 301, 303;

Kaikkien osastojen esittelyt ovat ihailevia, mutta Intia on selkeästi näyttelyn tähti. Se saa myös eniten tilaa niin näyttelysaleissa itsessään kuin *Illustrated London Newsin* sivuillakin. Intian esittelysivuilla keskitytään listaamaan muita näyttelyosastoja tarkemmin, mitä ihmeellisyyksiä näyttely pitää sisällään. Ihailevia adjektiiveja ripotellaan muitakin osastoesittelyjä vapaammin. Kuvituksessa Intian ihmeellisyyksiä esitellään useammassakin lehden numerossa, myös sellaisissa, joissa päähuomio on jossakin muussa näyttelyn osastossa. Esineiden listaamisen tarkoitus on saada lukija ihmettelemään mitä kaikkea näyttelyssä onkaan. Esineiden sanotaan ansaitsevan ihailua ja niillä saavutettua aitoa tunnelmaa ylistetään.¹²¹ Tekstissä keuhutaan itse Walesin prinssin tokaisseen: ”Why, you have India itself here!”¹²²

Intian esittelemisellä brittien suurnäyttelyissä oli jo pitkät perinteet. Eksoottinen siirtomaa oli vahvasti esillä vuoden 1851 Lontoon maailmannäyttelyssä, mistä lähti liikkeelle Intian vahvan esilletuomisen perinne niin Isossa-Britanniassa järjestetyissä näyttelyissä kuin brittien osastoilla muiden maiden maailmannäyttelyissäkin.¹²³ Vuoden 1862 *London Exhibition* -näyttelyssä Intialla oli jo suuri osuus ja siellä näyttelyasettajien joukossa oli useita siirtomaita. Muiden siirtomaiden näyttelyosastojen tilat olivat kuitenkin kooltaan yhteen laskettunakin vain neljäsosa Intialle pyhitetystä tilasta.¹²⁴ Myös *Colonial and Indian* -näyttelyssä Intian näyttelyalue on kaikista suurin ja olihan se nostettu tärkeimmäksi jo näyttelyn nimessäkin. Näyttely järjestettiin samaan aikaan kuin Brittien hallinto Intiassa alkoi vakautua. Britannia oli edeltävänä vuonna saanut haltuunsa viimeiset suuret alueensa Burmassa. Näyttelyasetteluissa onkin nähtävissä imperialistisen itsevarmuuden osoittaminen ja Ison-Britannian halu osoittaa kykyään tuntea ja luokitella Intia.¹²⁵

Intian esittämistä suurnäyttelyissä pitkällä aikavälillä tutkinut Alayana Heinonen huomauttaa, että näyttelyt korostivat heti Kristallipalatsin näyttelystä (1851) lähtien intialaisia tuotteita ja Intian erilaisuutta Britanniasta. Vuoteen 1886 mennessä intialaiset tuotteet olivat jo tulleet tutuiksi brittiyleisölle erilaisten näyttelyiden ja kansainvälisen kaupan kautta. Myös myöhemmissä 1900-luvun alun ja maailmansotien välisen ajan näyttelyissä Intiaa esiteltiin käsitöiden, raaka-aineiden, basaarien ja perinteisten kylmien avulla. Vaikka niihin yritettiin tuoda myös teollistumisesta ja kaupan kehityksestä viestiviä elementtejä, näyttelyt kuvasivat Intiaa silti ristiriitaisesti käsitöihin tukeutuvana. Heinosen mielestä Intian osaston näytteille asetteluissa oli kyse ennemminkin Intian yhteiskunnan monipuolisuudesta vaikenemisesta kuin tarkoituksellisesta mustamaalaamisesta, koska seassa oli myös ihailua. Myös intialaiset näytteilleasettajat itse mieluusti tukeutuivat eurooppalaisen

¹²¹ ILN 17.7.1886, 82.

¹²² ILN 17.7.1886, 82. Käännös 10.

¹²³ Roche 2000, 57.

¹²⁴ MacKenzie 1984, 98.

¹²⁵ Heinonen, 2012, 27.

yleisön mielikuviin ja toiveisiin perinteisen Intian esittelemisestä myydäkseen tuotteitaan. Näyttelyjen suunnittelijat ja auktoriteettiasemassa olleet henkilöt esittivät Intian maatalouden jatkuvuuden näkökulmasta, josta se tukisi kasvavan imperiumin taloutta kokonaisuutena. Tuotteiden esittelyllä mainostettiin Intian maatalouden arvoa maailmankaupalle. Raaka-aineiden esillepano korosti siirtomaiden riippuvaisuutta siirtomaaisännistään ja heidän kyvystään tuottaa raaka-aineista viimeisteltyjä tuotteita.¹²⁶

Intian näyttelyosastoa esiteltäessä *Illustrated London News*issä kuvaillaan osastolla olevia mallinukkeja ja tuotteita, jotka kuvaavat kirjoittajan mielestä koko Intian suuren asukasmäärän töiden hedelmiä. Intian ulkomaankaupalle annetaan suuri arvo ja siitä kirjoitetaan yksityiskohtaisesti näyttelyesittelyn seassa vahvistaen informaatiota numerotiedoin:

To exemplify the high economic value of this richly-stocked court, it is officially stated that the collection "may be described as a survey of the economic resources, the productive powers, and the commerce of India. The magnitude of the foreign trade of India enables it to rank as the fifth great commercial power in the world. The total value of the external sea-borne trade of India may be said, roughly, to be 155 millions pound sterling, of which 70 millions represent exports, and 85 millions imports. Of this the commerce between India and the United Kingdom claims 86 millions sterling, of which 35 millions represent exports and 50 millions imports. To form a complete estimate of the foreign commerce of India, we must add to this the land trade across the frontiers, which amounts to about 12 millions sterling. The staples of this commerce are illustrated in this court."¹²⁷

Lainausmerkeistä voi päätellä, että tämä teksti on ehkä otettu näyttelyn teksteistä. Sitä ei sanota suoraan tekstissä, joten lainaus voi olla myös jostain muusta lähteestä. Kuitenkin molemmissa tapauksissa selvää on, että näyttelyn ajatellaan tuovan konkreettisesti esille Intian suuri rooli kaupankäynnissä samalla muistuttaen Ison-Britannian osuudesta siinä.

Heinosen tutkimuksen mukaan *Colonial and Indian Exhibition* esitti Intian maataloutensa kautta esityksenä esiteollisesta taloudesta, joka oli tuotu varteenotettavaksi kilpailijaksi maailmanmarkkinoille brittien ansiosta. Hän vertaa Intian esittämistä Kanadan osastoon, joka oli suurimmaksi osaksi yksityisten näytteilleasettajien kokoama ja jolla pidemmälle jalostetut tuotteet olivat suuremmissa roolissa kuin raaka-aineet. Kanada käytti näyttelyä tilaisuutena vahvistaa vientituotteidensa kysyntää Euroopassa.¹²⁸ Myös MacKenzie korostaa, että Kanada oli erityisen aktiivinen näytteilleasettajamaa imperialistisissa näyttelyissä, koska sen tavoitteena oli kannustaa

¹²⁶ Heinonen 2012, 159–160, 165–166, 175, 215–216.

¹²⁷ ILN 17.7.1886, 82. Käännös 11.

¹²⁸ Heinonen 2012, 178–179.

maahanmuuttoa.¹²⁹ *Illustrated London Newsin* tekstissä on havaittavissa merkkejä samasta erottelusta, Kanadan osastolla esitellään pidemmälle jalostettuja tuotteita kuin Intian osastolla ja Kanadan tuotteet eivät kirjoittajan mukaan ole laadullisesti kaukana emämaan tuotteista.¹³⁰ Lehden kuvituksessa ei kuitenkaan ole nähtävissä samanlaista eroa lukuun ottamatta Kanadan osastolla korostuvaa talviurheilun kuvitusta. Sekä Intiasta että Kanadasta on kuvituksiin valittu suureelliset näyttelyrakennelmat sekä erikoisia eläimiä ja erikoisia ihmisiä – alkuperäisasukkaita. Myös talviurheilun kuvaamisen voi lukea eräänlaiseksi erikoisuuden kuvaamiseksi, mutta huomionarvoista on, että talviurheilua kuvissa harrastavat Britanniaasta lähtöisin olevat uudisasukkaat eivät alkuperäisasukkaita. Lisäksi luonnonvarat korostuvat kumpaisellakin osastolla.¹³¹

Siirtomaiden hyödyntämisen näkökulma tulee esiin niin näyttelyasettelussa kuin näyttelystä kertovissa lehtiteksteissäkin. Tärkeänä osa-alueena ovat myös kaukaisten kansojen ja niihin liittyvien kuriositeettien esitleminen. Tuotteiden lisäksi ihmeteltävänä on siirtomaiden eläimiä ja ihmisiä. Myös niitä käsitellään maailmannäyttelyille tyypillisen analyttisesti ja arvottavasti. Mukana on myös kulutuksen näkökulma. Tämä käy selväksi heti ensimmäisessä näyttelyesittelynumerossa Etelä-Australian osastolla, jossa omituiset ulkomaalaiset eläimet herättävät kiinnostusta erityisesti turkisten muodossa:

— — there is a case which should gladden the hearts of the ladies or fill them with envy. South Australian furs and feathers make an excellent show here. When one has done admiring the fine soft muff made from the coat of that curious little amphibious anima, the platypus, there is the opossum rug to tempt one -- -- kangaroo sofa mat, the wallaby wrap, the dingo foot-warmer, white kangaroo muff, spotted native cat wrap, swan, pelican, and penguin muffs, to say nothing of the splendid pelican rug and the grebe and emu muffs.¹³²

Samassa kohdassa on myös nähtävillä näyttelyn voima tuottaa katsojilleen tunteita, tässä tapauksessa stereotyyppisesti naisille kateutta kauniista turkiksista. Lehden kuvituksessa ei kuitenkaan keskitytä mainosmaiseen tuote-esittelyyn vaan niissä eläimet esiintyvät yleensä kokokuvina näyttelyn täytetyistä eläimistä. Myös vieraat esineet, eläimet ja ihmiset esitellään tuottavuuden näkökulmasta, mutta niihin liittyy selkeä eksotiikan ja erilaisuuden ihmetteleminen.

1800-luvulla valtavasti kasvanutta sanomalehtikulttuuria ja erilaisia paperituotteita kuten lentolehtisiä on pidetty usein kertakäyttökulttuurina, jossa lehdet ja lehtiset heitettiin pois heti niiden lukemisen jälkeen. Isossa-Britanniassa tuotettuja sanomalehtiä ja muita tasaisin väliajoin ilmestyneitä

¹²⁹ MacKenzie 1984, 100.

¹³⁰ ILN 14.8.1886, 182.

¹³¹ ILN 17.7.1886, 68–88.; ILN 14.8.1886, 177–189.

¹³² ILN 29.5.1886, 576. Käännös 12.

julkaisuja on kuitenkin tutkittu myös tiedon säilyttämisen näkökulmasta. Artikkelissaan “Preserving Knowledge Through Popular Victorian Periodicals: An examination of *The Penny Magazine* and the *Illustrated London News*, 1842–1843” Toni Weller on tullut siihen tulokseen, että sanomalehdet pyrkivät tietoisesti toimimaan myös tiedon säilyttäjinä, eivät pelkästään hetkellisten uutisten välittäjinä. Ne rohkaisivat lukijoitaan säilyttämään lehdet ja järjestivät niihin säilöttyä tietoa tietoisesti siten, että tietoa pystyi hakemaan lehdistä. Tämä tehtiin esimerkiksi vuosikerran kokoavilla numeroilla, jotka sisälsivät koko vuoden lehtiin viittaavan sisällysluettelon ja kuukausittaisilla pahvikansilla, joihin lukijat pystyivät säilömään lehtensä.¹³³

Illustrated London Newsin sivuilla yksi merkki uutisten ja kuvien säilyttämisestä, jopa erillään toisistaan, on se, että joidenkin osastojen kaikkien kuvien kohdalla on erikseen haluttu mainita, miltä osastolta ne ovat, vaikka kaikki muutkin sivun kuvat ovat samalta osastolta ja tekstikin kertoo osastosta.¹³⁴ Tietoinen uutisten säilyttäminen on varmasti vaikuttanut myös *Illustrated London Newsin* näyttelyraportteihin, jotka olivat erityisiä lisänumeroita. Näyttelyjutut ovat kattavia ja listamaisia, kuin lehden sivuille olisi haluttu säilöä mahdollisimman monta näytillä ollutta esinettä, vaikka jokaisella osastolla oli myös oma kataloginsa, joka listasi esineet. Lehden erikoisnumeroista on saatettu muistella näyttelyä vielä vuosien päästäkin ja ne ovat voineet pitää yllä niissä näkyvää mielikuvaa Ison-Britannian imperiumista.

¹³³ Weller 2008, 200–207.

¹³⁴ Esim. ILN 17.7.1886, Intian osaston kuvat ja ILN 14.8.1886, Kanadan osaston kuvat.

3. Näyttävät tilat – suuruuden elämys

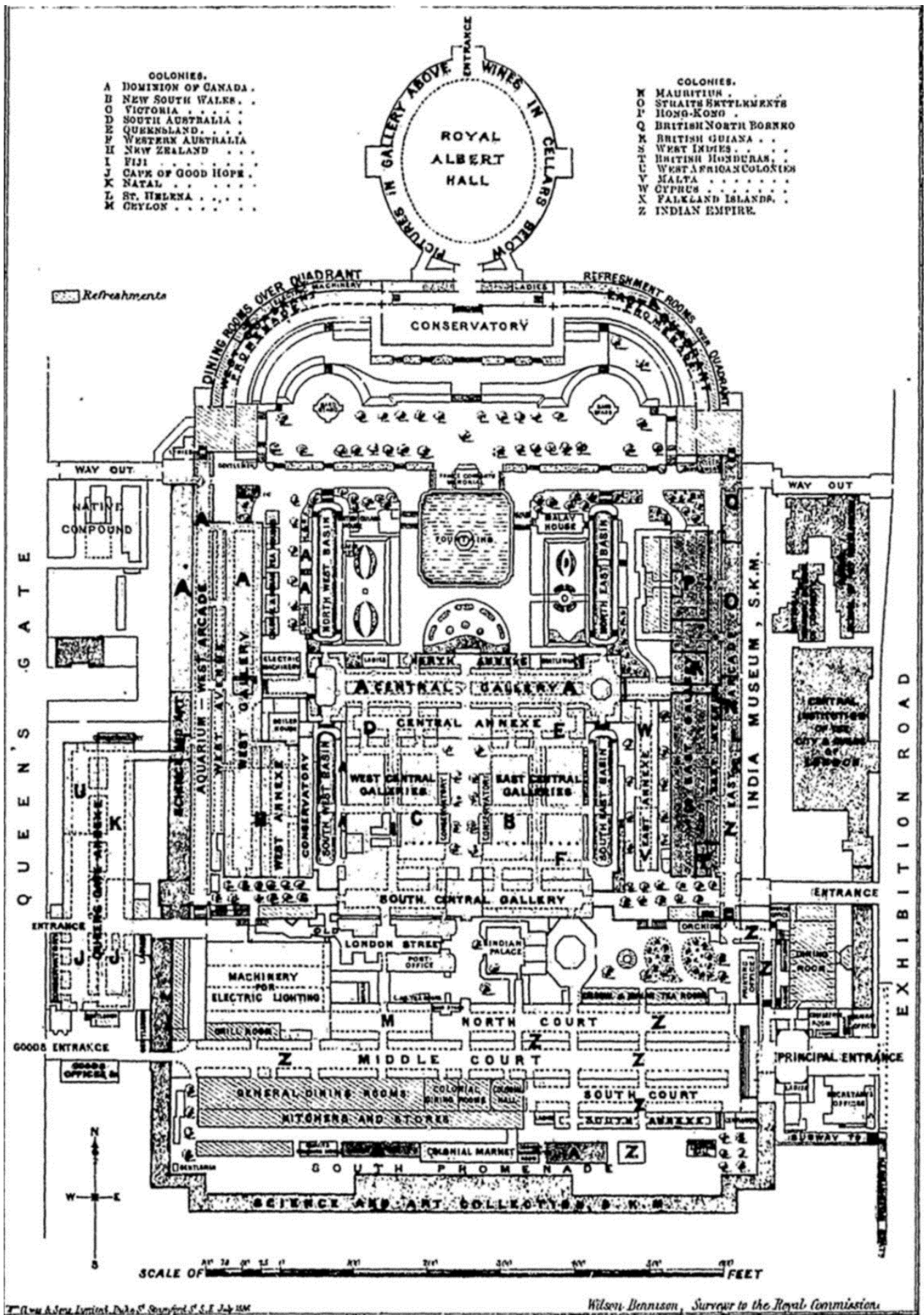
Colonial and Indian -näyttely järjestettiin South Kensingtonin alueella Lontoossa. Tämä oli tärkeä paikka imperialistisille esityksille, sillä siitä oli rakennettu näyttelyalue ensimmäistä kertaa kristallipalatsistaan tunnettua vuoden 1851 maailmannäyttelyä varten. Erityisesti Intialla oli jo tässä näyttelyssä merkittävä rooli Iso-Britannian näyttelyosastolla. Indian Court -osastolla korostuivat eksoottiset esineet ja erityisesti siirtomaan luonnonvarat. Vuoden 1851 näyttelystä kerätyin varoin ja osittain samojen esineiden esittelyyn samalle paikalle rakennettiin South Kensingtonin museo, nykyinen Victoria and Albert Museum, jossa intialaiset esineet olivat yksi vetonauloista. Samalla alueella järjestettiin myös muita näyttelyitä ja South Kensingtonin museo oli osa *Colonial and Indian* -näyttelyä. *Colonial and Indian* -näyttelystä innostuneena paikalle rakennettiin myöhemmin Imperial Institute.¹³⁵ *Colonial and Indian* -näyttelyn merkitystä lisäsi siis sen sijainti alueella, josta oli tullut imperiumia esitelleiden näyttelyiden pääpaikka ja imperiumin eri kolkkien symbolinen kohtaamispaikka sen pääkaupungissa Lontoossa. Edelleen alue on museoiden keskittymä ja suurnäyttelyistä muistuttaa esimerkiksi aluetta halkova ”Exhibition road”, joka sai nimensä vuoden 1851 maailmannäyttelystä.

Colonial and Indian -näyttely levittäytyi laajalle alueelle South Kensingtoniin. Pääsisäänkäynnistä tultaessa ensimmäisenä kävijät astuivat Colonial Hall -aulaan, jossa oli kuvia näyttelyssä esillä olleista siirtomaista. Heti tämän jälkeen oli suuri Intian näyttelyosasto, joka jakautui pienempiin osastoihin. Lähellä olivat myös näyttelyn ostososasto, Colonial Market, ja ruokailualueet. Intian osastolta pystyi siirtymään joko Intialaisen palatsin pihamaalle tai Ceylonin osastolle. Palatsi sijaitsi keskellä näyttelyä lähellä Old London Street -näyttelyaluetta, joka esitteli ”vanhaa Lontoota” ja sen rakennuksia. Alue oli rakennettu jo aiemmin osaksi *International Health Exhibition* -näyttelyä (1884) ja rakennukset olivat nyt eri näyttelyjärjestäjien käytössä.¹³⁶ Näyttelyalueen keskellä oli myös oma huoneensa näyttelyn lukuisille sähkövaloille voimaa tuottaville koneistoille. Pihamaalta astuttiin Australiassa sijaitsevien siirtomaiden eri osastoille ja lopulta Kanadan suurelle osastolle, joka jatkui useamman käytävän verran sekä näyttelyn keskellä että sen reunalla. Lisäksi näyttelyn reuna-alueilla oli pienemmät osastot muille näyttelyyn osallistuneille siirtomaille.¹³⁷

¹³⁵ Barringer 1998, 12–13, 22, 26.

¹³⁶ Official Catalogue, 1886, xciii. *Colonial and Indianin* kanssa samalla paikalla oli edeltävinä vuosina pidetty kolme pienempää näyttelyä: *International Fisheries Exhibition* (1883), *International Exhibition of Public Health and Education* (1884) ja *International Exhibition of Inventions and Music* (1885). Joitakin edeltävien näyttelyiden rakennuksia käytettiin hyväksi myös *Colonial and Indian* -näyttelyssä.

¹³⁷ Pohjapiirros, *Reminiscences*, 1886, kuvaliite sivujen 2 ja 3 välissä.

Kuva 5 Colonial and Indian Exhibition -näyttelyn pohjapiirros.

Siirtomaiden esineiden tuominen Lontoosen lujitti symbolisesti sen asemaa imperiumin pääkaupunkina. Kuten Tim Barringer toteaa, esineiden ja asioiden merkitys muuttuu sen mukaan, millaisessa kontekstissa ne esitetään. Tästä syystä pelkästään esineiden tuominen Lontooseen ja asettaminen näytille muutti sitä, miten ne ymmärrettiin ja mitä ne tarkoittivat niitä katseleville ihmisille.¹³⁸ Suurnäyttelyiden pääpaikaksi muotoutunut South Kensington ei ollut neutraali tila, jonne siirtomaiden esitykset rakennettiin. Saloni Marthur korostaa, että Lontoo oli jakautunut erilaisiin osiin imperialistisin termein. Toisessa päässä oli rikas West End, jossa South Kensingtonkin sijaitsi ja näyttelyt pidettiin. Siellä symboloitui imperiumin voiton osoittaminen. Toisessa päässä oli East End, jossa esimerkiksi sijaitsi East India Companyn satama ja jossa asui köyhää väkeä ympäri imperiumin. Se oli vieras ja pelottavakin toiseuden symboli. 1800-luvun puolen välin jälkeisessä keski- ja yläluokkaisessa ajattelussa köyhiin saatettiin suhtautua jopa peläten ja heistä puhuttiin jopa omana rotunaan. Kaupunkien köyhät nähtiin koko imperiumia heikentävänä ihmisjoukkona ja erityisesti ulkomailta saapuneita köyhiä pidettiin tarttuvien tautien ja kansallisen rappeutumisen tuojina.¹³⁹ Kuten Tony Bennett argumentoi, kun julkisista tiloista alettiin luoda kohteliaan käytöksen ja rationaalisen ajattelun paikkoja, täytyi luoda myös negatiivisesti väritynyt ”toinen tila”, josta ideaali erotettiin.¹⁴⁰

Sijoittamalla *Colonial and Indian* -näyttelyn South Kensingtoniin järjestäjät lujittivat Lontoon asemaa imperiumin pääkaupunkina tuomalla siirtomaat sinne mahdollisimman konkreettisesti muodossa. Muiden menestyneiden suurnäyttelyiden kanssa samalle paikalle asettuminen korosti myös *Colonial and Indianian* arvostettavana näyttelynä. Suuren näyttelyalueen sijoittuminen Lontoon West Endiin taas liitti suurnäyttelyt ja niiden tavat esittää aiheensa – tässä tapauksessa siirtomaat – vaurauden ja arvostuksen piiriin. Näyttely ja sen arvot nostettiin kaupunkitilassa ideaalin ja tavoiteltavuuden paikalle imperialistista voimaa juhliwaan jatkumoon.

3.1 Arkkitehtuuri

Jo vuoden 1851 kristallipalatsista lähtien suurnäyttelyiden arkkitehtuuri oli tärkeä osa niiden imagoa. Lasi-rautarakennus oli teknisesti ja esteettisesti näyttävä. Se oli täysin erilainen totuttuun näyttelyarkkitehtuuriin verrattuna ja siksi rakennus nousikin koko näyttelyn tunnukseksi, jonka nimi tunnustetaan yhä nykyäänkin. Kristallipalatsi jäi elämään osana maailmannäyttelyarkkitehtuuria ja siitä tehtiin kopioita myöhemmissä näyttelyissä. Hämmästyttäviä tunnusrakennelmia alettiin vaatia myös muilta suurnäyttelyiltä. Näyttelytiloilta vaadittiin ratkaisuja, jotka mahdollistivat

¹³⁸ Barringer 1998, 11–12.

¹³⁹ Marthur 2000, 499–500.

¹⁴⁰ Bennett 1995, 28.

mahdollisimman runsaslukuisen esineistön esillepanon ja suurten kävijämassojen vaivattoman liikkumisen. Lisäksi jo ensimmäiset näyttelyjärjestäjät halusivat, että näyttelyrakentamisella korostettaisiin näyttelyn viestiä jatkuvasta edistyksestä ja rakentamisen korkeinta tasoa. Näyttelyrakennuksetkin nähtiin näyttelyobjekteina, joiden tuli ilmentää näyttelyn sanomaa.¹⁴¹

Lopulta alati kasvavat näyttelyt eivät enää mahtuneet yhteen pääpaviljonkiin vaan ne levittäytyivät suuremmille alueille useampiin rakennuksiin, kuten *Colonial and Indian* -näyttelykin. Näyttelyrakennusten ryhmittelystä tuli tärkeä osa näyttelysuunnittelua. Koska näyttelyt tavoittelivat suureellisuutta ja esinemäärillä vakuuttamista, rakennuksia ei myöskään saanut tehdä liian suuriksi, etteivät ne vain näyttäisi tyhjiltä. Näyttelyihin suunniteltiin myös erityisiä arkkitehtonisia vetonauloja, joiden tarkoitus oli paitsi kertoa edistyksestä, myös houkuttaa näyttelyyn mahdollisimman paljon vieraita ja nostaa kulloinenkin näyttely aina edeltäjänsä ihmeellisemmäksi. Näistä tunnetuin esimerkki lienee vuoden 1889 Pariisin maailmannäyttelyä varten pystytetty, väliaikaiseksi rakennelmaksi tarkoitettu Eiffel-torni. Muita esimerkkejä ovat vuoden 1893 Chicagon näyttelyn maailmanpyörä ja San Franciscon vuoden 1915 näyttelyn jalokivitorni. Vetonauloilla tavoiteltiin äärimmäisyyksiä ja poikkeuksellisuutta.¹⁴² *Colonial and Indian* -näyttelyn vetonauloiksi muodostuivat erityisesti Intialainen palatsi ja sen pihamaalla työskentelevät käsityöläiset sekä täytetyistä eläimistä koostunut viidakkokuvaelma. Niitä suitsutetaan *Illustrated London Newsin* sivuilla.¹⁴³

Taina Syrjämaan mielestä maailmannäyttelyiden tiloja voidaan rinnastaa Norman M. Kleinin käsikirjoitettujen tilojen käsitteeseen (*scripted spaces*). Käsikirjoitetut tilat ovat ympäristöjä, joiden ”läpi” niiden kokijoiden on kuljettava. Tilat ovat etukäteen suunniteltuja ja ”käsikirjoitettuja”. Käsikirjoituksen tarkoitus on mahdollistaa tarinan sisään käveleminen ja kokemuksen voimistaminen. Kokijan pitää uskoa käsikirjoitettua tilaa, vaikka hän todellisuudessa tietääkin sen epätodeksi. Vakuuttavuus saavutetaan juuri tilojen ja niiden järjestämisen avulla. Esimerkiksi *Colonial and Indian* -näyttelyn kävijät kyllä tiesivät, etteivät he siirtyneet kaukomaille astuessaan näyttelytilaan, mutta tilat oli rakennettu uskottelemaan heille näin tapahtuneen. Elämys syntyy tilaan astuvan henkilön lähtiessä leikkiin mukaan. Maailmannäyttelyilläkin pyrittiin luomaan illuusio mahdollisuudesta kohdata siellä koko maailma yhdessä paikassa sekä aistia nykyisyys ja kehitys sekä kehityksen mukanaan tuoma tulevaisuus.¹⁴⁴

¹⁴¹ Syrjämaa 2007, 40–41, 43, 46, 49, 53.

¹⁴² Syrjämaa 2007, 40, 45–46, 49, 53.

¹⁴³ Esim. ILN 8.5.1886 ja ILN 17.7.1886.

¹⁴⁴ Syrjämaa 2007, 39; Klein 2004, 11.

Kleinin teorian mukaan maailmannäyttelytkin olivat massiivisia erikoistehosteita, joiden tarkoitus oli hukuttaa kävijänsä tavarapaljouteen. Hän keskittyy teknisten näyttelyiden käsikirjoitettuihin tiloihin, jotka olivat edistyksen ja teollisten ihmeiden kulminoitumispisteitä. Ne muuttuivat 1800-luvun kuluessa teollisen voiman näyttämisen tiloista kansallisen ylpeyden tiloiksi. Sekä maailmannäyttelyt että ajan museot erityisesti Isossa-Britanniassa nostivat julkisesti esille imperialismia, jonka mahdollisti teollistunut kansallisvaltio. Näyttelyiden tilat oli käsikirjoitettu esittelemään valtion kykyä nujertaa esteet tieltään ja mahdollistaa rajaton kasvu. Klein näkee tämän tulleen esille erityisesti valtaviin teollisten koneiden esittelyssä ja koneiden kasvussa vuosi vuodelta suuremmiksi ja suuremmiksi, kuten itse näyttelytkin.¹⁴⁵

Vaikka Kleinin näkökulma onkin teollisissa näyttelyissä ja koneiden esittelyissä, voi hänen käsikirjoitettujen tilojen käsitettään käyttää myös imperialistisista näyttelyistä ja *Colonial and Indian* -näyttelystä. *Colonial and Indian* -näyttelyn tilat oli käsikirjoitettu esittelemään Ison-Britannian imperiumi alati kasvavana ja siirtomaiden tuotteiden tuotanto koko ajan kehittyvänä. Näyttelyssä näkyy halu esittää imperialistisen kansallisvaltion kykyjä ja voimaa hyödyntää siirtomaitaan ja kehittää niitä. Tämä tuodaan esille kunkin siirtomaan omilla osastoilla korostamalla tuotteita ja raaka-aineita ja esittelemällä sitä, miten niitä alati kehitetään. Siirtomaiden kokoaminen yhteen Ison-Britannian maaperälle, vieläpä sen pääkaupunkiin, kertoo siitä, miten kaiken tämän kasvun ja kukoistuksen mahdollisti juuri tämä kehittynyt kansallisvaltio, jonka huomaan siirtomaat olivat päässeet.

Colonial and Indian -näyttelyn pohjapiirrosta tutkiessa huomaa, että näyttely oli rakennettu erilaisista leveämmistä ja kapeammista teistä ja käytävistä, jotka muodostivat eri siirtomaiden näyttelyosastot. Alueelle pääsi myös pienemmistä sivusisäänkäynneistä näyttelyn eri reunoilla ja näin sen tutkimisen saattoi aloittaa muualtakin kuin Intian osastolta. Sivusisäänkäynnit veivät esimerkiksi Afrikassa sijainneiden siirtomaiden lähelle. Pohjapiirroksen uloskäynneiksi merkityt reitit sijaitsivat näyttelyn loppupäässä.¹⁴⁶ Tila oli käsikirjoitettu kuljettavaksi ennalta mietityssä järjestyksessä. Ihmiset ohjattiin kulkemaan suunniteltua reittiä, mutta heillä oli koko ajan myös näennäinen valinnan mahdollisuus. Tilat kuitenkin lopulta johdattivat heitä kulkemaan ennalta määrättyjä kulkureittejä ja valinnan mahdollisuus oli vain illuusioita. Kleinin mukaan käsikirjoitettu vapaus saavutetaan rajaamalla alue erilliseksi muusta maailmasta ja sijoittamalla siihen vain määrättyjä sisään- ja uloskäyntejä. Kävijä ohjataan kohtiin, joissa reitti haarautuu ja hän saa päättää mihin suuntaan kulkee,

¹⁴⁵ Klein 2004, 193–195.

¹⁴⁶ Pohjapiirros

Kuva 6 THE WEST INDIES AND BRITISH HONDURAS COURT. ILN 25.9.1886, 341.

mitä jättää näkemättä ja minkä valitsee tutkimisen arvoiseksi. Lopulta hänen on kuitenkin kuljettava koko tarinan läpi.¹⁴⁷

Kun suurnäyttelyiden arkkitehtuuri siirtyi yksittäisestä näyttelyhallista erillisiin paviljonkirakennuksiin, alettiin näyttelyalueita suunnitella ajan kaupunkisuunnittelua muistuttavaan rakentamiseen. Tavoitteena olivat suoralinjaiset leveät bulevardit ja näkölinjat myös näyttelyalueilla. Myös korkeuksista koko alueen haltuunotto katseella ja lintuperspektiivi kiehtoivat ajan ihmisiä.¹⁴⁸ *Colonial and Indian* -näyttely oli rakennettu pitkistä court-nimisistä halleista, joihin näyttelyrakennelmat oli sijoitettu. Näyttelyssä annettiin selkeästi arvoa pitkille käytäville, joita oli sekä leveitä että kapeita. Ne avasivat kävijöille pitkiä näkymiä näyttelytiloihin, jotka jatkuivat ja jatkuivat. Pitkiä käytäviä reunustivat pienemmät näyttelytilat, joissa kävijät pystyivät keskittymään näyttelyn tarjoamiin yksityiskohtiin. Tätä korostetaan *Illustrated London Newsin* kuvituksessa, jossa näyttelyhallit näyttävät korkeilta ja loputtomiin jatkuvilta. Myös kuvituksessa näkee lintuperspektiivin käytön. Piirroskuvat mahdollistavat valokuvaa paremmin mielikuvan näyttelytilojen loputtomasta jatkumisesta, sillä piirtäjä pystyy valitsemaan näkökulmansa ilman kameran rajoitteita.

¹⁴⁷ Klein 2004, 11.

¹⁴⁸ Syrjämaa 2007, 73, 81–82.

Perspektiivi on voimakas väline kuvien sommittelussa. Keskeisperspektiivioppia käytetään syvyysvaikutelman luomiseen. Sen perusidea on, että kauempana olevat asiat näyttävät pienemmiltä kuin lähellä olevat. Tämä kolmiulotteisuuden vaikutelma saadaan aikaan käyttämällä hyväksi pakopisteitä, joita kohti pieneneminen tapahtuu. Pakopisteitä voi olla kuvassa useampia. Pakopisteiden ja kuvan horisonttilinjaa vaihtelemalla saadaan aikaan illuusio erilaisista kuvakulmista. Muuttamalla katsojan asemaa katsottavaan nähden kuvan tekijä pystyy myös vaikuttamaan esimerkiksi kuvan välittämiin arvoasetelmiin. Sijoittamalla horisontti kuvan alapuoliskolle saadaan vaikutelma kohteesta ylempänä kuin katsojansa. Jos taas horisontti on kuvatilän yläosassa, katse suuntautuu alaspäin ja nostaa katsojan kuvauksen kohdetta voimakkaampaan asemaan.¹⁴⁹

Monissa *Illustrated London Newsin* yleiskuvissa näyttelystä on hyödynnetty ylhäältä suuntautuvaa lintuperspektiiviä ja horisonttilinja on yleensä tilakuvien alapuoliskolla, kun halutaan esitellä laajoja näyttelytiloja. Näin kuvatilaan saadaan mahtumaan enemmän näyttelyrakennelmia ja katsojalle pystytään näyttämään ylhäältä päin kuinka pitkälle laajat näyttelytilat jatkuvat. Käytävien pituutta korostetaan piirtämällä ne käyttäen yhtä pakopistettä, joka suuntaa katseen kaukaisuuteen jatkuvan käytävän varrelle (kuva 6). Tällaisin kuvan suuntaamistekniikoin näyttelystä saadaan aikaan vaikutelma laajoista loputtomiin jatkuvista tiloista.¹⁵⁰ Tämä korostaa niihin liittyviä ajatuksia loputtomasta kehityksestä, hyödyistä ja valtaisasta elämyksestä, jonka näyttelyvieras saa näyttelyssä kokea. Huomionarvoista on, että tällaisesta perspektiivistä näyttelyä ei kuitenkaan oikeasti pystynyt kukaan tavallisista kävijöistä tarkastelemaan. Mitä luultavimmin kuvan tehnyt piirrostaiteilijakaan ei ole päässyt näkemään näyttelyä tästä näkökulmasta vaan hän on luonut perspektiivin maasta näkemänsä pohjalta mielikuvituksensa ja ammattitaitonsa avulla. Selkeästi kuvissa on haluttu säilyttää myös todenmukainen vaikutelma eikä perspektiiveillä ole leikitty ylettömästi vaan ne välittävät viestinsä hienovaraisesti pienillä kallistuskulmilla. Samaan tapaan tilan tuntua on saatu aikaan häivyttämällä kuvia reunoista ja kuvaamalla katossa roikkuvia lippuja, jotka jatkuvat äärettömyyteen (kuva 7).¹⁵¹ Näin on annettu kuvan katsojan mielikuvitukselle myös eväitä täyttää tila ja luoda odotusta siitä, mitä kaikkea ihmeellistä näyttelystä löytyisikään. Samalla tavalla nämä pitkät salit ja katossa kaukaisuuteen saakka johdattelevat liput ovat varmasti lisänneet tilan ja jatkuvuuden tunnetta myös itse tilassa vierailleille näyttelykävijöille.

¹⁴⁹ Seppä 2012, 35–36, 39.

¹⁵⁰ Esim. ILN 17.7.1886, 81. ILN 25.9.1886, 341.

¹⁵¹ Tätä voidaan kutsua myös ilmaperspektiiviksi, jossa syvyysvaikutelma saadaan aikaan häivyttämällä ja vaalentamalla kauempana olevia kohteita. Myös trophyjen kuvissa käytetään tätä menetelmää hahmottelemalla näyttelymuutamin suuntaa antavin viivoin, katso kuva 2.

Kuva 7 ENTRANCE TO THE CENTRAL AVENUE, INDIAN SECTION. ILN 17.7.1886, 81.

Lehden kuvilla pystyttiin myös antamaan lukijoille kuvakulmia, joita tavallinen näyttelykävijä ei välttämättä saavuttanut. Esimerkiksi Guianan osastolla kuvituksessa on alkuperäisasukkaiden asumus ja näyttelyn osana olevat ihmiset kuvattu kuvan etualalla kuin katsoja olisi samassa tilassa heidän kanssaan. Tarkemmalla katsomisella kuvasta huomaa kuitenkin, että alkuperäisasukkaat on rajattu erillisiksi näyttelystä aidalla ja aidan takaa kurkkivat näyttelykatsojat vasemmassa sivussa (kuva 15).¹⁵² Voi olla, että kuka tahansa pääsikin kävelemään ympäri ja tämä kuvakulma oli mahdollinen, mutta kuvaan ei ole piirretty katsojan ja näytteillä olevat ihmiset erottavaa aitaa. Kuvalla on luotu asetelma, jossa lehden kuvaa katsova pääsee sisälle hetkeen näiden kuvan ihmisten elämässä ja näkee kuitenkin myös takaa tuijottelevia näyttelykävijöitä.

Näyttelyn tilat olivat järjestäjien (Royal Commission) säätelemiä. Ohjeet näyttelyn järjestelyistä oli koottu myös näyttelyn viralliseen katalogiin, jossa eriteltiin esimerkiksi käytävien leveydet, näyttelyn tekstien paikat ja suositeltu värit sekä esittelytasojen ja trophyjen enimmäiskorkeudet. Näyttelyasettelusääntöjen avulla haluttiin taata se, että kävijät mahdollisimman helposti pääsisivät tutkimaan näyttelyesineitä. Sivulauseessa vielä erikseen huomautettiin: “The necessity of providing adequate space for allowing the proper inspection of articles exhibited need scarcely be insisted

¹⁵² ILN 25.9.1886, 337. Siluetit tunnistaa näyttelykävijöiksi vaatetuksesta, katso luku 4.

upon.”¹⁵³ Lisäksi näytteille asettajia erikseen pyydettiin pitämään näyttelyalueensa ja vitriininsä siisteinä eikä vitriinien peittämistä sallittu näyttelyn aukioloaikana.¹⁵⁴ Säännöissä korostettiin näin näyttelyesineiden selkeää näkyvyyttä.

Käytännöllisten tilaratkaisuiden vaatimus oli olemassa jo ensimmäisistä suurnäyttelyistä lähtien. Tilaratkaisujen piti mahdollistaa esineiden esteetön näkyvyys ja esillepano. Lisäksi alusta asti ajateltiin suurten ihmismassojen helppoa liikkuvuutta. Näyttelyrakennusten haluttiin välittävän myös näyttelyn sanoman nopeallakin vilkaisulla.¹⁵⁵ *Colonial and Indian* -näyttelyssä näyttelyn siirtomaanäkökulma tuli esille heti ensimmäisestä valokuvasalista lähtien ja kiteytyi ensimmäisen aulan jälkeen eksoottisissa intialaisissa rakennelmissa. Huomiota herättävät Intiaan liitetyt näyttelytilat kuten palatsi ja sen pihamaa käsitöitä tekevine ihmisineen olivat kaikkein eniten esillä myös *Illustrated London News* -sanomalehdessä. Kun tavoitteena oli esitellä imperiumin eri kolkkia, piti myös näyttelyrakentamisen heijastella esittelyssä olevien maiden arkkitehtuuria. Vieraiden kulttuurien kohdalla korostui kuitenkin usein perinteisyys ja maiden arkkitehtuurin historia, ei senhetkinen rakentaminen.

Colonial and Indian -näyttelyssä Intian osasto korostui pinta-alaltaan suurimpana ja muutenkin tärkeimpänä näyttelyalueena. Se oli ensimmäinen osasto, johon astuttiin saavuttaessa sisään näyttelyn pääsisäänkäynnistä. Lisäksi Intian eri alueille oli varattu useampi pienempi näyttelytila sekä näyttelyalueen keskellä oleva palatsi ja sen pihamaa. Intian näyttelyosastot oli jaettu kolmeen eri tilaan: taiteelle ja kankaille varattuun Art-ware Courtiin, maataloutta ja etnografiaa esittelevään Economic Courtiin ja eri alueiden näytteilleasettajien omiin Administrative Courteihin.¹⁵⁶ Mielenkiintoista on, miten näyttelyn virallisessa katalogissa painotetaan sitä, että intialaista taidetta ei ollut järjestetty sen klassisuuden tai kausien perusteella, kuten näyttelyissä yleensä, vaan jaottelu oli maantieteellinen. Tätä perustellaan sillä, että jokaisen eri alueen taidetyyli on säilynyt omanlaisenaan, sillä Intian eri alueilla ei katalogin mukaan ole ollut yhteyttä toisiinsa ennen kuin lähiaikoina. Lisäksi perinteet ovat siirtyneet isältä pojalle kastisysteemin tarkoissa rajoissa. Tämän järjestelytavan mainitaan myös mahdollistavan paremmin eri alueellisten vaikutteiden tarkastelemisen. Esimerkiksi pohjoisen provinssien taiteessa kirjoittaja näkee persialaisia vaikutteita.¹⁵⁷ Maantieteellinen jaottelu sekä sen perustelut vahvistivat perinteikkyyden leimaa intialaisissa.

¹⁵³ Official Catalogue, 1886, lxvi. Käännös 13.

¹⁵⁴ Official Catalogue, 1886, lxvi.

¹⁵⁵ Syrjämaa 2007, 40.

¹⁵⁶ Official Catalogue, 1886, 10.

¹⁵⁷ Official Catalogue, 1886, 10.

Intian eri alueiden omille näyttelyalueille kuljettiin kaarevien puisten porttien alta. Portit oli koristeltu yksityiskohtaisin kaiverruksin, sillä niiden haluttiin esittelevän eri alueiden kaiverrustyylejä. Katalogissa korostetaan, että kaariporttien muotoon oli päädytty erityisesti kävijöiden helpon liikkumisen takaamiseksi. Economic Courtia ei oltu järjestetty maantieteellisesti ja tähän selityksenä sanotaan olevan sen, että käytössä olevat viljelytekniikat ovat niin samanlaiset eri alueilla, että olisi ollut typerää koota joka alueelta samat näyttelyesineet esiteltäviksi. Tarkemmin eri alueiden maataloustekniikoista kiinnostuneet ohjataan tutkimaan aiheesta kerättyä omaa katalogiaan, joka oli myytävänä näyttelyssä. Katalogissa mainitaan, että talouteen liittyvien esineiden (*economic objects*) lisäksi samaan näyttelytilaan ajateltiin olevan kätevää sijoittaa myös etnologiset kokoelmat. Tämän valinnan tavoitteena oli, että brittiläiset näyttelykävijät saisivat käsityksen ”suuresta valikoimasta eri rotuja, jotka asuttavat eri alueita Intian mahtavaa mannerta” ja heidän pukeutumistavoistaan. Lisäksi haluttiin ”rohkaista Intiassa kasvavaa savimuotoilun taitoa”.¹⁵⁸

Intia jatkui näyttelyssä vielä koko alueen keskellä olevalla palatsilla ja sen pihamaalla, missä näyttelyyn tuodut ”intialaiset artesaanit” työskentelivät. Kuten Alyana Heinonenkin huomauttaa intialaisen käsitöiden basaarin sijoittaminen intialaisen palatsin pihamaalle korosti Intian erilaisuutta Isosta-Britanniasta yhdistämällä Intian talouden feodaaliseen ja esimoderniin kontekstiin.¹⁵⁹ Tässä valtavan suuressa osassa olivat tilat ja arkkitehtuuri, joka sijoitti kaiken intialaisen näyttelykävijöiden historiallisiin mielikuviin yhdistyvien linnojen pihamaille ja keskelle orientalistista arkkitehtuuria. *Illustrated London Newsin* kuvituksessa intialaisen palatsin pihamaa on kuvattu yhdessä kuvassa rauhallisena ja idyllisenä ja toisessa ruuhkaisena aivan täynnä ihmisiä.¹⁶⁰ Rauhallisessa pikkukuvassa näyttelykävijät ovat kumartuneet katselemaan intialaisia työssään, heidän yllään kaareutuu puu ja ympärillään levittäytyy palatsin eksoottinen arkkitehtuuri. Töissään askaroivat intialaiset on rajattu omiin, koristeellisiin puupylväskaarin erotettuihin osioihinsa ja katsojat erottaa heistä vielä tämän lisäksi puinen puomi (kuva 9). Kuvan kanssa samalla sivulla on muitakin tunnelmaltaan rauhallisia kuvia kuten kutovien intialaisten (kuva 10) ja koristeellisen Durbal Hall -salin aulan kuvat. Näiden kuvien avulla luodaan pysähtynyt ja satumainenkin mielikuva näyttelystä. Myös ruuhkaiseen kuvaan

¹⁵⁸ Official Catalogue, 1886, 11–12.

¹⁵⁹ Heinonen 2012, 165.

¹⁶⁰ ILN 17.7.1886, 84 ja 85.

on mahdutettu paljon intialaisia rakennuksia, kaariholveja ja kupoleja, vaikka kuvan alaosa onkin täynnä erilaisia ihmisiä. Siihenkin saatiin aikaan satumainen tunnelma arkkitehtuurin kuvaamisella.

Kuva 8 ARCHWAY, COURTYARD OF INDIAN PALACE. ILN 17.7.1886, 84.

Kuva 9 GOLD BROCADE-WEAVERS. ILN 17.7.1886, 84

3.2 Elämykselliset tilat

Alusta lähtien suurnäyttelyiden osana oli elämyksellisyys ja mahtipontisuus. Näyttelyiden esineistö ja tekniikka tarjosivat kävijöille elämyksiä, joihin he eivät tavallisessa elämässään olisi törmänneet. Näyttelyiden ihmeellisyydet eivät olleet kävijöilleen arkipäiväisyyksiä vaan tunteita ja hämmästyttäviä aiheuttaneita erikoisuuksia. Elämys konkretisoitui näyttelyrakennuksissa ja esineissä. Elämykset liittyivät myös kulttuurien kohtaamiseen, mutta eksoottiset kulttuurit saatettiin nähdä ennemminkin paikalleen pysähtyneinä ja ihailu suunnata tekniisiin saavutuksiin.¹⁶¹ *Colonial and Indian* -näyttelyssä kuitenkin korostuu juuri vieraiden kulttuurien tarjoamat elämykset – olihan se imperialistisena näyttelynä luonteeltaan erilainen kuin tekniikkaa esitelleet näyttelyt.

Ajan lehtikirjoittelussa näyttelyn katsottiin vievän itse Intiaan, näyttely oli siis kuin portti toiseen maahan.¹⁶² *Illustrated London News*in mielestä esimerkiksi Intian osasto taikoi esiin ”Intian miniatyyrikoossa” ja siirsi näyttelykävijät Intiaan. Lisäksi näyttelyssä kävijät ”tahtomattaankin oppivat lisää Intiasta ja sen asukkaista”.¹⁶³ Vaikka näyttelyyn astuttiinkin sisään kaikkia maita esittelevästä Colonial Hallista, kirjoittaa *Illustrated London News*, että Intian osastolle astuessaan on kävijä ” – at once transported to India.”¹⁶⁴

Yksi näyttelyn selkeistä vetonauloista oli Intian osaston Great Indian Hunting Trophy. Lehden eri numeroissa jaksetaan ylistää tätä intialaisen viidakon kuvaelmaa, joka muodostui täytetyistä eläimistä muun muassa elefantista ja tiikereistä, riikinkukoista ja karhuista – siis eri alueilla elävistä eläimistä, jotka oli kaikki sijoitettu samaan näkymään mahdollisimman vaikuttavan esityksen mahdollistamiseksi. Ensimmäinen näyttelyn yleisesittelytekstikin antaa suuren tilan tämän osion esittelemiselle. Erityisen mielenkiintoista on, kuinka näyttelyn ajatellaan vaikuttavan katsojaansa:

– – the colossal masterpiece of taxidermy by Mr. Rowland Ward, F.Z.S. – – the huge trophy to the right representing an Indian jungle, most skilfully arranged, His Royal Highness the Executive President could not fail to have been vividly reminded of his own exciting experiences of tiger-hunting in viewing the superb realistic model – – “.¹⁶⁵

Kirjoituksessa korostuu näyttelyn aikaansaama vaikutus katsojassaan. Muistoja herättää juuri näyttelyasetelman realismi ja elävöittäminen. Lisäksi näillä herätetyillä tunteilla ajatellaan olevan toimintaa aikaansaava vaikutus, sillä myöhemmin tekstissä kirjoittaja pohtii viidakkokuvaelman

¹⁶¹ Syrjämaa 56–57, 59–60.

¹⁶² Heinonen 2012, 60.

¹⁶³ ILN 17.7.1886., 81.

¹⁶⁴ ILN 17.7.1886., 82. Käännös 14.

¹⁶⁵ ILN 8.5.1886, 495. Käännös 15.

varmasti houkuttelevan monia tulevaisuudessa lähtemään metsästämään Intiaan asetelman innoittamana.¹⁶⁶

Illustrated London Newsin sivuilla ei kuitenkaan missään vaiheessa vuotta 1886 ole kokonaiskuvaa tilasta, jossa kehuttu eläinten täyttämisen taidonnäyte sijaitsi, vaan eri eläimet on irrotettu omiin ”kohtauksiinsa”. Niistä ei saa kuvaa, miltä viidakko näytti näyttelyn sisällä ja ne ovatkin johdatelleet lehden lukijaa ennemminkin Intian tunnelmaan kuin näyttelytunnelmaan. Tätä korostaa se, että kuvat ovat Intialle varatussa lehden numerossa. Lisäksi erilleen piirretyt eläinten kuvat luovat lupausta valtavasta tilasta, kuin koko viidakko oikeasti voisi löytyä näyttelystä.¹⁶⁷ Sama kuvaustapa näkyy myös *Penny Illustrated Paper* -lehden kuvassa, jossa mainostetaan tulevaa *Colonial and Indian* -näyttelyä ja erityisesti viidakkokuvaelmaa. Mainoksessa näkyy hyvin tällaisten esitysten elämyksellinen tarkoitus. Siinä esiintyvät herrasmiehet – näyttelykävijät, joita näyttelyyn oltiin houkuttelemassa – on piirretty viidakon keskelle.¹⁶⁸ Sanomana on selkeästi se, että näyttely vie heidät viidakkoon. Itse näyttelyssä tuskin sai seisoskella kuvaelman ruohojen seassa.

Norman M. Klein huomauttaa, että modernit erikoistehosteet, joita näyttelyiden tekniikat hänen tulkintansa mukaan olivat, kurkottivat usein korkeuksiin ja ne oli tarkoituksella rakennettu saamaan katsojansa nostamaan katseensa ylös, uuteen ja ihmeelliseen. Ne olivat määrällä ja massalla ihmetyttäviä ja ylivoimaansa osoittavia tiloja.¹⁶⁹ Tämä on nähtävissä myös *Colonial and Indian* -näyttelyssä, sillä suurin osa näyttelyrakennelmista oli suuria ja näyttäviä rakennelmia, joita katsoakseen kävijöiden piti kääntää päätään taaksepäin jos he seisoivat liian lähellä. Tämä näkyy myös kuvituksessa. Esimerkiksi Kanadan osastolla valtava puunrunko saa kävijät kääntämään katseensa ylöspäin.¹⁷⁰ Suureellisuuden elämys tulee hyvin ilmi myös läntisen Australian näyttelyosastoa esittelevässä kuvassa, jossa esitellään Mother-of-Pearl trophyn taustalla olevaa maalausta. Valtavalla maalatulla kankaalla tila on saatu näyttämään siltä, kuin vieraat kävelisivät australialaisessa metsässä (kuva 14). Näyttelyvieraat näyttävät pieniltä valtavaan kuvaan verrattuna ja helmitrophy kuvan etualalla nousee korkeuksiin puiden tapaan. Sekä tekstit että kuvat kehottavat kävijöitä ihmettelemään ja ihastelemaan tätä taidonnäytettä. Sen kehutaan todistavan läntisen Australian kauneudesta muiden näyttelyn taulujen kanssa. Tekstissä kuitenkin puut käydään läpi erityisesti kestävyytensä ja käytettävyytensä näkökulmasta.¹⁷¹

¹⁶⁶ ILN 8.5.1886, 495.

¹⁶⁷ ILN 17.7.1886, 68.

¹⁶⁸ Penny Illustrated Paper 1.5.1886, 8–9.

¹⁶⁹ Klein 2004, 194.

¹⁷⁰ ILN 14.8.1886, 188.

¹⁷¹ ILN 18.9.1886, 300, 302.

Näyttelyn suurella koolla saavutettiin myös toiseen maailmaan ”sisään astuttamisen” tunnelma. Esimerkiksi Etelä-Australian osastolla on esillä uudisraivaajan mökki, jonne kävijät pääsivät luultavasti kävelemään sisälle. Lehden kuvituksessa ainakin näyttelykävijän näköinen nainen on kävelemässä sisään mökkiin ja lehdessä on myös kuva mökin sisältä. Lisäksi tekstissä korostetaan mökin aitoutta.¹⁷²

Kävijät pääsivät siis näyttelyssä itse astumaan sisään Australiaan muuttaneen siirtolaisen mökkiin ja kuvittelemaan itsensä heidän saappaisiinsa. Saman tapaan Intian osastolla he pääsivät astumaan Durbar Hall -saliin ja intialaiseen palatsiin.

Kävijät kuvataan *Illustrated London* Kuva 8 VESTIBULE OF THE DURBAR HALL. ILN 17.7.1886, 84.

Newsin kuvissa rauhallisesti

käyskentelemässä näissä ihmeellisissä tiloissa ja eräessä kuvassa luultavasti intialainen kävijä on kuvattu takaapäin istumassa salin ”ikkunalaudalla” (kuva 10).¹⁷³ Kuvan katsojan eteen avautuu ornameintein ja roikkuvin kankain koristeltu tila, jossa näyttelyvieraat kuljeskelevat. Mielenkiintoista on, että alkuperäisasukkaiden asumusrakennuksiin näyttelykävijät eivät useinkaan pääse kävelemään sisään. Ne ovat interiöörien osia tai raja-aidoin näyttelyesineiksi eroteltuja.¹⁷⁴

Juuri suuri koko oli se keino, jolla sisäänastuttavuus saavutettiin. Suureellinen tunnelma on saatu välitettyä myös *Illustrated London Newsin* lukijoille. Lehden koko sivun kokoiset kuvaliitteet, jotka usein näyttivät laajan näkymän joko jostakin näyttelyn mahtavista porteista tai saleista olivat nekin koollaan ihmetyttäviä kuvia. Sanomalehtien sivut olivat suuria muutenkin ja joissain tapauksissa

¹⁷² ILN 29.5.1886, 576, kuvat 578.

¹⁷³ ILN 17.7.1886, 84 ja 88.

¹⁷⁴ Esim. ILN 29.5.1886, 582.

kuvat on vieläpä käännetty suurelle lehdelle sivuttain mahdollisimman suuren koon – ja samalla suuren ihmetyksen – aikaansaamiseksi.

Sanomalehtien kuvat olivat piirroksia, jotka kulkivat monien eri piirtäjien ja käsityöläisten kautta lehden sivuille. Piirtäjät tekivät paikan päällä näyttelysalissa luultavasti vain nopeita luonnoksia, jotka lähetettiin toimitukseen. Toimituksessa eri piirtäjät siistivät luonnoksen ja muokkasivat näitä usein sotkuisia hahmotelmia. Lehteen kuvat päätyivät vasta puulle kaivertamisen jälkeen.¹⁷⁵ Lehtikuvia oli siis helppo muokata. Kuvien tekijät pystyivät esimerkiksi lisäämään tai poistamaan kuvista asioita sen mukaan, minkä näyttelyn osan esittäminen koettiin missäkin kuvassa tärkeimmäksi. Hyvä esimerkki on kuva kuningattaren saapumisesta avajaisseremoniaan (kuva 11).¹⁷⁶ Siinä kuvan etualalla oleva katos on voitu kuvata läpinäkyvänä ja näin annettu kuvan katsojalle esteettömämpi näkymä. Enää ei ole mahdollista tarkistaa, onko katoksessa todella ollut katottomia kohtia, mutta oletan, että kyseessä on taiteilijan tekemä kuvausvalinta. Näin saadaan paremmin esille niin kuningatar, avajaisseremonian väenpaljous kuin takana kohoava eksoottinen intialainen porttikin. Piirrosten keinoin näyttely voitiin esittää mahdollisimman houkuttelevasti.

Kuva 9 THE QUEEN OPENING THE COLONIAL AND INDIAN EXHIBITION: PROCESSION PASSING THE PRINCIPAL ENTRANCE TO THE INDIAN PALACE. ILN 8.5.1886, 479.

¹⁷⁵ Jackson 1885, 315–325.

¹⁷⁶ ILN 8.5.1886, 479. Tämä kuva on ollut myös koollaan ihmetyttävä, sillä se on alkuperäisessä lehdessä koko sivun kokoinen.

Myös näyttelyiden ihmispaljous oli osa niissä koettua elämystä. Kirjoittelussa ruuhkat ja jonot esitettiin usein iloisena asiana, joka omalta osaltaan korosti näyttelyn menestystä. Ruuhkat saattoivat myös ahdistaa ja niistä varoiteltiin erityisen suosittujen nähtävyyksien kohdalla.¹⁷⁷ Esimerkiksi *Illustrated London News* varoitteli Intian osaston basaarien ja käsityöläisten luokse kerääntyvistä ihmismassoista ja kehotti lukijoitaan tutustumaan tähän osaan näyttelystä mahdollisimman varhain aamulla parhaan kokemuksen takaamiseksi.¹⁷⁸ *Illustrated London News* esittää kuitenkin useimmiten näyttelyn ruuhkat positiivisessa valossa. Niistä ei niinkään puhuta tekstissä vaan ruuhka näkyy erityisesti näyttelystä piirretyissä kuvissa. Erityisesti ensimmäinen avajaispäivästä kertova numero korostaa väenpaljoutta. Jo lehden kansikuvassa ”Opening of the Colonial and Indian Exhibition at South Kensington: Waiting the arrival of The Queen in the Indian Vestibule”¹⁷⁹ korostuu silmätekevien kerääntyminen odottelemaan kuningattaren saapumista. Kuvassa on ruuhkan tuntua ja odotusta. Suuren tilan vievät kuvan yläreunassa runsaasti kirjailut verhot ja ylellinen kattokruunu. Odotettu näyttely myös vasta pilkahtelee verhojen välistä, missä näkyy näyttelysaleissa roikkuvia eri maiden lippuja. Huomionarvoista on myös se, että kuvaan on tarkoituksella liitetty myös turbaanein ja muin eksoottisin hatuin koristautuneita siirtomaista saapuneita vieraita. Kuvaan on siis saatu eksoottisen tuntua sekä ihmisiä että tilaa kuvaamalla. Koska kyseessä on lehden ensimmäinen sivu, kuvan voisi ajatella olevan myös tarkoitettu houkuttelemaan lehden ostamiseen.

Myöhemmissäkin kuvissa ihmispaljous on käsin kosketeltavaa, mutta niistä välittyy myös rauhoitteleva sävy, ettei ruuhkia tarvitse pelätä. Myös yksittäisissä näyttelyesineiden kuvissa yleensä joku on tutkiskelemassa vitriiniä kaikessa rauhassa. Näin saadaan välitettyä viesti siitä, että näyttelykävijä pystyy ruuhkasta huolimatta keskittymään ja tutkiskelemaan näyttelyn antia. Erilaiset kuvalliset esitykset suurnäyttelyiden yleisöstä katsomassa ja tarkastelemassa näyttelyä sekä silminnäkökuvavaiut ovat yleisiä lähteitä 1800- ja 1900-luvun maailmannäyttelyistä. Ne osoittavat, miten näyttelyiden tiloja oli tarkoitus ymmärtää ja ottaa haltuun juuri katseen avulla. Katse saattoi olla niin tarkkaa ja tutkiskelevaa kuin ylimalkaisesti vaeltelevaakin.¹⁸⁰ Tämän mahdollistivat juuri näyttelyiden tarkoitukselliset tilaratkaisut. *Colonial and Indian* -näyttelyssäkin – ja *Illustrated London Newsin* kuvissa siitä – katsoja voi valita keskittykö suurin saleihin ja niiden tarjoamaan laajaan elämykseen vai yksityiskohtien tarjoamaan tarkkuuteen.

¹⁷⁷ Syrjämaa 2007, 41, 67.

¹⁷⁸ ILN 17.7.1886, 82.

¹⁷⁹ ILN 8.5.1886, kansi.

¹⁸⁰ Syrjämaa 2007, 72. Lisää katseesta luvussa 4.

3.3 Portit elämykseen – siihen astuminen ja uskominen

Suurnäyttelyissä rakennettiin tarkoituksella näyttäviä sisäänkäyntejä eri näyttelyosastoille. Ne vahvistivat kävijöiden elämystä siitä, että he siirtyivät näyttelyalueelta toiselle siirtyessään myös maasta tai alueelta toiseen.¹⁸¹ Myös *Colonial and Indian* -näyttelyssä eri siirtomaista toiseen kuljettaneet portit olivat erittäin suuressa osassa ja ne korostuvat myös *Illustrated London Newsin* kuvituksessa. Melkein jokaisen näyttelyalueen esittelynumerossa mukaan on liitetty kuva myös sen suureellisesta portista. Esimerkiksi Victorian osastolle saavuttiin valtavan kultaharkkoportin alitse, Länsi-Australian osastolle johti puinen saniaisin ja köynnöskasvein koristeltu porttirakennelma ja kaikkiin eri näyttelyosastoihin astuttiin jonkinlaisen portin ali. Lisäksi yleensä eri osastojen sisällä olevien pienempienkin näyttelyosastojen sisäänkäynteinä olivat erilaiset porttirakennelmat. Porteilla tehtiin sivukäytäviä näyttelystä toiseen ja niiden avulla pystyi siirtymään eri reittejä näyttelyn sisällä.¹⁸²

Intian osastolle asteltiin sisään Jaipur Gate -portista¹⁸³, jonka kuva hallitsee myös *Illustrated London Newsin* Intian osastoa esittelevän jutun ensimmäistä sivua (kuva 7). Ison portin pielissä on pienemmät, sermimäiset oviaukolliset portit, jotka myös johtivat pienempiin näyttelyosastoihin. Portin yllä kuvassa näyttelytila jatkuu ylös loputtomiin ja katosta roikkuu viirejä ja lippuja. Siististi pukeutuneet ihmiset parveilevat portin läheisyydessä ja herra jos toinenkin on keskittynyt (epäilemättä erittäin sivistyneeseen) keskusteluun. Piirtäjä on hahmotellut taustalle myös seinämattoja ja verhoja, joilla intialainen tunnelma saadaan aikaiseksi.¹⁸⁴ Portit olivat osa elämystä, johon näyttelykävijöiden haluttiin uskovan. Niistä astuessaan kävijöiden haluttiin kokevan siirtyvänsä maantieteellisessä todellisuudessa pitkiä matkoja vain astumalla portin alta muutamalla askeleella. Tässä tärkeässä osassa oli siis myös näyttelykävijöiden halu uskoa näyttelyn tarjoamaan todellisuuteen.

Peter Burke mainitsee 1600-luvulla suositut Alankomaalaiset taideteokset, joissa julkisen ja yksityisen tilan rajakohtaa, ovia ja portteja, kuvattiin erilaisista näkökulmista. Niitä katsoessa syntyy tunne 1600-luvun asuntoon astumisesta ja sinne kurkistamisesta. Hän rinnastaa näihin museoidut rakennukset ja ulkoilmamuseot, joissa aikakauden tiloihin on sijoitettu aikakauden esineitä nykykatsojan iloksi, sisään astuttavaksi historiaksi. Ne antavat katsojalle mielikuvan suorasta yhteydestä historiaan. Burke huomauttaa, että museoissa on kuitenkin aina kyse rekonstruktiosta,

¹⁸¹ Syrjämaa 2007, 65.

¹⁸² ILN 29.5.1886, 576; ILN 29.5.1886, 582. Katso myös kuvia 1, 6, 7 ja 11.

¹⁸³ ILN 17.7.1886, 82. Porttia voi nykyään ihailia Hove Museum -museossa Isossa-Britanniassa:

<https://brightonmuseums.org.uk/hove/exhibitions-displays/jaipur-gate/>

¹⁸⁴ ILN 17.7.1886, 81.

jonka ovat luoneet erilaiset museoalan ammattilaiset erilaisten jäänteiden pohjalta.¹⁸⁵ Samaan tapaan *Colonial and Indian* -näyttelyssä kuljettiin erilaisten porttien läpi tiloihin, joihin oli rakennettu esityksiä vieraista kulttuureista. Näin haluttiin luoda tunne suorasta yhteydestä kulloinkin esittelyssä olevaan siirtomaahan ja sen kulttuuriin. Tätä voimistettiin luomalla portteja, joiden läpi ihmiset saattoivat astua aina uuteen osioon. Myös rekonstruktioajatus sopii *Colonial and Indian* -näyttelyyn; näyttely oli rekonstruktioita katsojille tuntemattomista kulttuureista. *Illustrated London Newsin* kuvituksessa portit korostuvat ja antavat näin lehden lukijalle illuusion suorasta yhteydestä näyttelyyn ja kurkistusaukkoja sekä näyttelyyn että vieraaseen kulttuuriin.

Jokaisen siirtomaan esittelyn *Illustrated London Newsin* sivuilla avaa kutakin siirtomaata varten piirretty otsikkokuva, jonka koristelut kuvailevat kulloinkin esiteltävää maata. Esimerkiksi Intiaa symboloivat koristeelliset ornamentit auringosta ja elefantista sekä isot lehvät, joiden seasta kaivautuu lisko ja valtava perhonen. Kanadaa kuvaavat lumi, majava, kelkka ja kanootti. Jokaisen otsikkokuvan yhteydessä toistuvassa *Colonial and Indian Exhibition* -otsikossa kuvituksena taas on kiemurtelevilta sähkölangoilta näyttäviä hehkulamppumaiseen loistavaan palloon päättyviä ornamentteja, kruunu ja kirjaimet VR (Victoria Regina), joiden voi ajatella kuvastavan emämaata.¹⁸⁶ Otsikkokuvat ovat nekin kuin portteja näyttelyn maailmaan. Myös niillä lehti ohjaili lukijansa näyttelysalien tunnelmaan ja nostatti lukijoiden odotuksia ja loi ja vahvisti lukijoiden mielikuvia sekä näyttelystä että näyttelyn esittelemistä aiheista. Britannia taas konkretisoituu yläotsikkona, suurena maana, joka on asettanut esille tämän upean näyttelyn. Hehkulamput korostavat maan moderniutta ja kaiken kruununa on kuningatar.

Kun uskottavuus särkyi, se vaikutti myös näyttelykokemukseen. Esimerkiksi Intian osasto oli virallisessa retoriikassa aito esitys intialaisesta kulttuurista ja käsityötaidosta. Virallisessa opaskirjassa korostettiin eri porttien olevan juuri niiden edustamien alueiden asukkaiden käsityötä. Aitous oli yksi näyttelyn esillepanojen myyntivalteista. Aitous vaativat myös näyttelykävijät. Näyttelyssä itse vierailleiden ihmisten kirjoituksia tutkinut Alayna Heinonen on löytänyt heidän teksteistään tyytymättömyyttä heidän ”epäaidoiksi” huomaamiensa näyttelyesineiden kohdalla. Intian eroavaisuus Britanniasta oli niin suuri osa kävijöiden näyttelykokemuksesta, että kävijät ilmaisivat ärsytystään kaikista ”länsimaisuuden” merkeistä, joita kokivat näkevänsä. Siirtomaiden ja Ison-Britannian kulttuurien sekoittamisesta ei pidetty. Esimoderni Intia nähtiin todellisena Intiana. Paheksuessaan esineistössä havaitsemiaan eurooppalaisia vaikutuksia aikalaiskommentoijat kyseenalaistivat virallisen retoriikan lupaukset ”aidon Intian” läsnäolosta näyttelyssä. Heinosen

¹⁸⁵ Burke 2001, 88.

¹⁸⁶ ILN 14.8.1886, 177; ILN 17.4.1886, 81.

mukaan kommentit ilmaisivat huolta siitä, miten näyttely esitteli kolonisoitua Intiaa, siirtomaasysteemiä, joka oli muuttanut maata.¹⁸⁷ Osa yleisöstä ei siis ottanut annettuna virallista näkemystä näyttelystä vaan he kyseenalaistivat sen.

Näyttelyssä haluttiin esittää Intian ajatonta maailmaa, johon kuuluivat perinteiset työtavat, mutta aikalaiset, niin kävijät kuin näyttelyn virallisetkin toimijatkin, tunnistivat omalle ajalleen tyypillisiä muutoksia, joita ei näyttelyssä näkynyt. Esimerkiksi Intian osaston toimitsija George Watt oli erittäin huolissaan eurooppalaisten vientituotteiden ja -toimintatapojen vaikutuksista intialaisiin perinteisiin työtapoihin. Hän ei nähnyt Intiaa muuttumattomana, vaikka perinteisen Intian kannattajana olisikin sitä toivonut. Heinonen korostaa, että Wattin ja muiden näyttelyä arvioivien kirjoittajien teksteissä näkyy Britanniassa tuona aikana kasvanut levottomuus Intian taloudellisesta modernisaatiosta. Vaikka intialaisten tuotteiden kilpailukyky oli riippuvainen uusien koneiden käyttöönotosta, brittiläiset viranomaiset kuitenkin korostivat tarvetta pitää ennallaan Intian perinteiset talousjärjestelmät. Lehdissä esimerkiksi kritisoitiin näyttelyn tapaa esittää Intia vain käsitöiden ja raaka-aineiden tuottajana vaikka teollisuustuotanto oli lisääntynyt maassa merkittävästi. Heinonen korostaa kuitenkin, että ennen ensimmäistä maailmansotaa teollisuuden kasvu oli Intiassa vaatimatonta Eurooppaan verrattuna ja sen arvo maailmanmarkkinoilla oli raaka-ainetuotannossa ja käsitöissä. Tästä syystä Iso-Britannia halusikin mainostaa juuri niitä näyttelyn avulla. Tähän pyrittiin perinteitä korostavalla näyttelyarkkitehtuurilla ja -esineistöllä.¹⁸⁸

Näyttelyn keinoin luotu Intian erottaminen teollistuvasta ja modernisoituvasta Britanniasta yhtä aikaa sekä sijoitti intialaiset alentuvasti esimoderniin menneisyyteen että arvosti perinteistä taidetta erittäin paljon. Lisäksi siirtomaiden sijoittaminen ikään kuin edelliselle askelmalle, jolla emämaakin oli ollut ennen siirtymistään ”moderniuteen”, antoi niille potentiaalisen mahdollisuuden nousta moderniuden askelmalle itsekkin tulevaisuudessa. Heinosen mukaan ajan lehdissä myös korostettiin Intian ja Britannian samankaltaisuuksia esimerkiksi maatalouden kehityksessä.¹⁸⁹ Heinonen on kuitenkin tutkinut vain Intiaa ja tämä erosi täysin siitä, miten esimerkiksi aboriginaalit *Illustrated London Newsin* teksteissä nähtiin täysin sivistykseen kykenemättöminä ilman siirtomaaisäntien avustusta.¹⁹⁰ Siirtomaat haluttiin esittää myös niin, että ne kykenivät tähän seuraavan askeleen ottamiseen vain siirtomaaisäntänsä tuella.

¹⁸⁷ Heinonen 2012, 161, 170–174.

¹⁸⁸ Heinonen 2012, 174–175, 178.

¹⁸⁹ Heinonen 2012, 176–177.

¹⁹⁰ Katso luku 4.

Eräs Heinosen tutkimista aikalaiskommenttoijista *The Graphic* lehdessä kritisoi arkkitehtonista virhettä, hindulaista porttia, joka johti muslimien rakennukseen. Lisäksi kriitikko huomautti muslimien palatsin sisältävän sikhien puutöitä ja oli kauhuissaan epäsuhtaisuudesta, joka syntyi koska samaan kohteeseen oli lisätty englantilaisia lasi-ikkunoita.¹⁹¹ Myös *Illustrated London Newsin* sivuilla kommentoidaan tätä samaa porttia. Sille on varattu oma pieni palstansa lehden numerosta, jossa ei muuten käsitellä *Colonial and Indian* -näyttelyä. Saman numeron viimeinen sivu onkin varattu kokosivun kuvalle portista. Palsta kertoo muutenkin näyttelystä ja siksi lainaan sen tähän kokonaisuudessaan:

THE GWALIOR GATEWAY AT THE INDIAN EXHIBITION. The Courtyard of the Indian Palace at the Colonial and Indian Exhibition is entered through this superb gateway, which was presented by the late Maharajah Scindia to the British Government, and which had already formed one of the most prominent features of the Calcutta Exhibition. The merit of designing and constructing this admirable structure of decorative stonework, presenting the true characteristics of native and local art, is entirely due to Major James B Keith, of the Archaeological Survey of India (late Royal Scots, 39th Regiment). He was Curator of Antiquities at the Gwalior Fort; and this work of his was mentioned with high commendation by Sir Lepel Griffin, Agent – General for the Central Provinces of India, and by General D. Massy, who commanded the Gwalior District in 1883. The gateway was constructed at Gwalior in 1883, and was subsequently exhibited at Calcutta in the same winter. Its design aimed to show the value of an indigenous form of architecture, and to prove that it is a mistake for any conqueror to supersede a traditional style, well adapted to the country, by a foreign style of its own. Gwalior Gateway is not the copy of any conventionalised entrance, as absurdly supposed by some who are ignorant of Gwalior architecture. It is an eclectic piece of work, in which its designer has sought to embody much that was beautiful in Gwalior ornament, extending over a long series of decades. That this is not an anachronism will be clear to anyone who remembers that Hindoo architecture is a living and indigenous art, and is so conservative that it varies little at different periods. If less elaborate forms are used now than formerly, it is because we are living in a utilitarian age. The arch is a solid block, weighing eight tons, and shows the enormous size of the lintels in Hindoo architecture. An unfavourable site has been allotted to this gateway, amidst the incongruous surroundings of “ Old London ” ; and the managers of the Indian Exhibition have committed an incongruity in making a Hindoo gateway the entrance to a Mohammedan Palace. We regret that better care was not taken to identify the name of the producer, for the inscription, which the Hindoos had carved on an architrave over the drip, has somehow been erased. This is scarcely complimentary to Major Keith and his ingenious workmen at Gwalior.¹⁹²

¹⁹¹ Heinonen 2012, 172.

¹⁹² ILN 10.7.1886, 54. Käännös 16. Portti näkyy kuningattaren kulkueen taustalla myös kuvassa 11.

Illustrated London Newsin tekstissä toisaalta kritisoidaan samaa asiaa kuin Heinosen mainitseman näyttelykävijän kommentteissakin, mutta samaan aikaan *Illustrated London News* puolustaa portin asemaa näyttelyssä korostamalla sen tarkoituksellista eklektisyyttä ja portin toimitsijoiden siteitä Gwalioriin. Näyttää siis siltä, että myös *Illustrated London News* pitää tärkeänä aitouden vaatimista, mutta toisaalta suurin kritiikki kohdistuu siihen, ettei portin tekijöiden nimiä ole nähtävissä. Kirjoituksessa myös kritisoidaan siirtomaaisäntien vaikutuksia perinteiseen rakentamiseen. Erityisen paheksunnan kohteena on portin huono sijainti kahdella tapaa epäsuhtaisessa paikassa, Old London -näyttelyn lähellä ja islamilaisen palatsin sisäänkäyntinä. Heinonen korostaa, että Intian näyttelyosaston sijainti lähellä keskiaikaista Lontoota kuvaavaa Old London -osastoa korosti maan sijoittamista menneeseen. Sama esitystapa jatkui myöhemmissä imperiumia esittelevissä näyttelyissä. Esimerkiksi *British Imperial Exhibition* (1924) sijoitti Intian taas Old London -osion läheisyyteen.¹⁹³

Lisäksi kirjoittaja paheksuu kaikkia jotka erehtyvät luulemaan tätä porttia tavalliselle Gwaliorin arkkitehtuurille tyypilliseksi kopioksi jostakin olemassa olevasta portista. Herää kysymys, kuinka moni lehdenkin kuvissa näkyvistä monista ”tavallisista” näyttelykävijöistä tunsi ulkomaista arkkitehtuuria tai pysähtyi lukemaan tai kuuntelemaan näyttelyn virallisia oppaita, jotka tästä luultavasti olisivat kertoneet. Monille kävijöille näyttelyarkkitehtuuri saattoi olla ainoa kosketus intialaiseen arkkitehtuuriin ja he eivät jääneet pohtimaan sitä, sopiiko hindulainen portti muslimeille tyypillisen palatsin portiksi, vaan ottivat annettuna kokonaisuuden yleisen ”intialaisuuden”. Porttien kautta elämykseen astuivat omia tulkintojaan tehneet näyttelykävijät.

¹⁹³ Heinonen 2012, 94.

4. Näyttelyn ihmiset – tulkinnan valta

Colonial and Indian Exhibition esitteli tuottavuutta korostavien vientituotteiden lisäksi jokaisesta siirtomaasta siihen ainutlaatuisina liitettyjä erikoisuuksia ja kurioositeetteja. Esillä oli niin suurimpia kultahippuja ja jalokiviä kuin eksoottisia eläimiä ja esineitäkin. Kurioositeeteiksi ovat luettavissa myös näyttelyn esittämät siirtomaiden alkuperäiskansat ja -kulttuurit, sillä ne esitetään yhdessä, toisiinsa kuuluvina. Vieraita kulttuureja ei esitellä näyttelyssä tai *Illustrated London News* -lehden sivuilla pelkästään esineistönsä kautta vaan siirtomaiden alkuperäisasukkaat ovat tärkeässä osassa. Heitä ja heidän elämäänsä esitellään niin valokuvin, perinteisiin asuihin puettuun mallinukein kuin työnäytöksissä esiintyvien oikeiden henkilöidenkin avulla. *Illustrated London Newsin* sivuilla on piirroksia ja esittelytekstejä näistä kaikista.

Vieraiden kansojen ja ihmeellisten kurioositeettien esittäminen kuului ajan suurnäyttelyiden tapaan jäsentää näyttelyjä. Usein niissä kehitys asetettiin aikajanelle, jonka alkupäätä alkuperäisasukkaiden esittelyt edustivat. Uudet keksinnöt edustivat modernia ja tulevaa teknologiaa ja kaukaisten kulttuurien esineet mennyttä teknologiaa.¹⁹⁴ Samalle aikajanelle asetettiin myös ihmiset ja eri kehitysasteita edustivat erilaiset näyttelyasettelut maailman kansoista – usein elävät ihmiset osana näyttelyä.

Maaillmannäyttelyissä on nähtävissä neljä erityyppistä tapaa asettaa ihmiset näytille. Nämä ovat edustuksellinen, imperialistinen, tieteellinen – tai opetuksellinen – ja kaupallinen. Imperialistiseen tapaan kuului ihmisten esittäminen voitettuina ja valloitettuina, mutta eksoottisen erilaisina. Heidän ajateltiin tuottavan raaka-aineita länsimaiselle kulttuurille ja hyötyvän länsimaisesta sivistyksestä. Tieteellistä tapaa hallitsi antropologinen esittäminen ”autenttisissa” olosuhteissa, arkiaskareissa katsojien ihmetykseksi ja huvitukseksi. Kaupalliseksi näyttelyiden asettamisen teki se, että ne olivat suosittuja nähtävyyksiä, jotka vetivät näyttelyihin kävijöitä. Lisäksi näyttelyiden yhteydessä saattoi olla myynnissä kyseisen alueen tuotteita. Edustuksellisessa asemassa olivat näyttelyihin järjestäjinä ja katsojina saapuneet matkalaiset. Näyttelyn osina myös ihmiset muuttuivat näyttelyesineiksi.¹⁹⁵

4.1 Vertailtavana kehittyneet britit ja pysähtyneet alkuperäiskansat

Erityisesti *Colonial and Indian* -näyttelystä eteenpäin ihmisiä tarkoituksella esittelevät osastot tulivat kiinteäksi osaksi brittiläisiä imperialistisia näyttelyitä ja vieraita kansoja esiteltiin monin tavoin. Näyttelyalueella oli kokonaisuudessaan 89 ihmistä osina ”eläviä näyttelyitä”. Ympäri näyttelyaluetta oli rakennettu erilaisia native group -nimellä kulkevia alkuasukasinteriöörejä, joissa siirtomaiden

¹⁹⁴ Bennet 1995, 231–214.

¹⁹⁵ Roche 2000, 83.

alkuperäisasukkaita esittävät nuket oli sijoitettu ”luonnolliseen ympäristöönsä” siirtomaan luonnon keskelle. Mallinukkien avulla esiteltiin myös alkuperäisasukkaiden vaateista ja esimerkiksi intialaisia sotilaita.¹⁹⁶ *Colonial and Indian* -näyttelyssä on nähtävissä kehittyneen lännen ja menneeseen pysähtyneiden siirtomaiden vertaileminen vaikka näyttely ei monien suurempien maailmannäyttelyiden tapaan keskitykään kehityksen esittelemiseen uusien keksintöjen muodossa vaan ylipäättään siirtomaiden ja niiden tuotteiden esittelemiseen. Näyttelyasettelulla ja *Illustrated London Newsin* kuvituksella saadaan kuitenkin aikaan näyttelyä katsovien, kehittyneiden brittien ja vieraiden, katseen kohteena olevien kulttuurien vastakkainasettelu.

Vierauteen ja siten myös vieraisiin kulttuureihin suhtaudutaan yleensä joko selittämällä vieraat piirteet oman kulttuurin termein samankaltaisiksi tai esittämällä toinen kulttuuri joko tietoisesti tai tiedostamattomasti oman kulttuurin vastakohtana. Kulttuurien kohdatessa niiden toisistaan tekemät kuvat yleensä nojaavat vahvasti stereotyyppien esittämiseen. Stereotyyppit lähtevät liikkeelle havainnoinneista eivätkä yleensä ole täysin keksittyjä, mutta niiden ulkopuolelle jää aina todellisuus, joka on paljon moniulotteisempi ja tapauskohtaisempi.¹⁹⁷ Yleiskuva on siis stereotyyppien varaan rakennettu kuvitelma. Sama pätee usein näyttelyihin. Näyttelyt ovat myös jonkun valikoimia rakennettuja yhdistelmiä, joilla halutaan antaa katsojalle yleistävä kokonaiskuva. Tähän pyrittiin myös *Colonial and Indian* -näyttelyssä.

Yleisesitysten rakentamisessa on vaaransa. Stereotyyppillä luodaan usein omasta itsestä poikkeava kuva, jonka avulla jaotellaan vieras ”toiseksi”. Toinen määritellään erilaiseksi kuin ”me” ja usein jollakin tapaa epäihmismäiseksi, eksotisoiduksi ja kaukaiseksi. Tämä ei rajoitu pelkästään niin kutsuttuihin länsimaihin vaan samanlaisia stereotyyppioita tuntemattomista kansoista on ollut muillakin ihmisillä ympäri maapallon. Samanlaiset mielikuvat jylläävät edelleen avaruusoliokuvastossamme ja edelleen itselle kaukaiset kulttuurit nähdään stereotyyppien läpi.¹⁹⁸ Myös näyttelyiden avulla tehtiin, ja tehdään edelleen, toiseksi. Esille asettaminen, näyttelyiden perusta, nostaa esiteltävän asian aina erilaiseen, ehkä erityiseen, asemaan ja näin tekee siitä jotakin ”toista” katseen alaisena olevaa. Esille asettaminen nostaa kohteensa toisaalta esittämisen arvoiseksi, mutta se voi myös rajata kohteensa erilaiseksi, kuriositeetiksi, joksikin kummasteltavaksi ja ihmeteltäväksi, itsestä erotetuksi.

Maailmannäyttelyissä asetettiin vastakkain kehitys ja alkukantaisuus, jonka esimerkkeinä alkuperäiskansoja esiteltiin. Etnografisin näyttelyin osoitettiin kansojen eri kehitystasoja. Läntisen kulttuurin kehittyneisyys oikeutti alemmalla tasolla olevien opastamisen. Näyttelyissä kävijät

¹⁹⁶ Qureshi 2001, 238.

¹⁹⁷ Burke 2001, 123–125.

¹⁹⁸ Burke 2001, 126, 128.

saattoivat käydä itse toteamassa tämän ajatuksen todenperäisyyden.¹⁹⁹ *Colonial and Indian* -näyttelyssä alkuperäiskansoja esitellään osina luonnonhistoriallisia sommitelmia. Esimerkiksi Victorian näyttelyosastolla on kaksi luontoa ja aboriginaaleja yhdistelevää sommitelmaa. Lehden kuvituksesta ei helposti saa selvää, onko piirros jäljennetty valokuvasta vai näyttelyyn rakennetusta interiööristä. Tekstissä kuitenkin kiitellään näitä ” – picturesque arrangements of grasses and ferns and aboriginals – – ” kertoen lukijalle, että näyn voi itse kokea näyttelyssä.²⁰⁰ Alkuperäisasukkaita korostetaan näin osana luontoa. Myös *Illustrated London Newsin* sivuilla luonnon ja kehityksen vastakkainasettelu tunnistetaan. Sen voi todeta esimerkiksi Victorian osastolla kääntyessään luonnonhistoriallisilta sommitelmilta katsomaan valokuvia: ”But still more forcibly is the wondrous growth of civilisation in Victoria brought home by contrasting the native groups delineated with the cultivated beauty of the Melbourne Botanic Gardens – – “²⁰¹. Kehitys tulee siis nähtäväksi juuri alkuperäisasukkaista ja luonnosta koostuvien interiööreihin vertaamalla.

Kehityksen ja sitä korostavan alkukantaisuuden vastakkainasettelu on selkeää myös Etelä-Australian osastolla. *Illustrated London Newsin* kuvitukseksi kehitystä osoittamaan on valittu näyttelystä kopioidut panoraamakuvat Adelaiden kasvusta uudisraivaajien pienestä mökkikylästä kaupungiksi, jonka edistystä osoittamassa on kuva uudesta upeasta kuvernöörin talosta. Kuvissa esitetään ensin kaksi esimerkkiä vuodelta 1837, joista toisessa näkyy kuvernöörin talo – pieni puinen rakennus pilkkottamassa puiden välistä muuten tyhjällä mäennyppylällä – ja toisessa yleiskuva Adelaidesta muutamine taloineen. Seuraavat kuvat ovat vuodelta 1886. Toisessa niistä näkyy nyt hulpea kuvernöörin talo, joka on ennemminkin suuri kartano. Toinen taas on kaukaa kuvattu kaupunkinäkymä Adelaidesta, jossa korostuvat sen monet modernit rakennukset ja kirkontornit. Etualalla maasto on tasoitettu ja sillä käyskentelee karjaeläimiä järjestelmällisissä aitauksissaan.²⁰² Näin on saatu kuvilla aikaan Adelaiden kehityskertomus, jossa brittiläiset uudisraivaajat ovat työllään muokanneet maasta modernin yhteiskunnan. Tämä korostuu myös *Illustrated London Newsin* tekstissä, jossa kiitellään tätä kehityskulkua ja viitataan juuri näihin kuviin todistusaineistona, josta kehityksen voi havaita.²⁰³

Maisemiin ja luontoon liitetään monenlaisia arvoja ja ne ovat erilaisia eri kulttuureissa. Maalatut maisemakuvat vaikuttavat ihmisten odotuksiin ja käsityksiin oikeista maisemista. Maisemakuvia on luotu myös imperialistisesta perspektiivistä. Esimerkiksi siirtomaiden kuvitukset, joissa ei esitetä ihmishahmoja voivat kantaa sisällään tiedostettuja tai tiedostamattomia merkityksiä. Maisemien

¹⁹⁹ Syrjämaa 2007, 93.

²⁰⁰ ILN 7.8.1886, 156. Käännös 17.

²⁰¹ ILN 7.8.1886, 157. Käännös 18.

²⁰² ILN 29.5.1886, 579.

²⁰³ ILN 29.5.1886, 586.

kuvaaminen ilman alkuperäisasukkaita ei välttämättä ole pelkästään esteettinen valinta vaan esittää maan paljaana, puhtaana ja neitseellisenä ei-kenenkään-maana, mikä sopii imperialistiseen ideologiaan ja näyttää siirtolaisuuden hyväksyttävämmässä valossa.²⁰⁴ Myös näyttelynesittelykuvia voi tutkia eräänlaisina maisemina näyttelystä. Ne sisältävät arvoasetelmia ja niihin ovat ihmiset heijastelleet omia arvojaan esimerkiksi lehteä selaillessaan. Nämä olivat kaikilla erilaisia, mutta luultavasti myös yhteneviä lehden kohderyhmän ja potentiaalisten lukijoiden sosiaalisen statuksen takia.

Näyttelyasettelusta ja esineistä voi myös päätellä aboriginaalien kehittymättömyyden. Tämä sanotaan suoraan *Illustrated London Newsin* tekstissä Etelä-Australian osastolla brittien kehitystyön kiittelyn jälkeen:

Such progress is in the habits, ideas, and faculties of the English race ; but when we turn to look at the encampment of aboriginal natives on the Murray, and examine their figures and costumes, their primitive tools and weapons, and learn, from the reports of those who know them, how narrow is their range of thought, and how little their minds are receptive of higher conceptions, it is evident that no progress could have been made in a thousand years, without the advent of the colonist, by that unfortunate portion of the mankind.²⁰⁵

Kirjoittaja jatkaa aboriginaalien kuvailua kertomalla, että yksittäiset aboriginaalit voivat olla hyödyllisiä ja osoittaa riittävää älykkyyttä esimerkiksi paimenen työhön, jos heidät ottaa palvelukseensa ”viisas eurooppalainen isäntä”. Samaan hengenvetoon heitä moititaan toistensa kanssa sotiviksi ja kykenemättömiksi kehittämään itseään.²⁰⁶ Kuvauksen yhteyteen on sijoitettu aboriginaalien esineiden ja aseiden piirroksia. Huomionarvoista on, että tässä yhteydessä, kirjoittajan vertaillessa aboriginaaleja ja brittejä, käytetään myös englantilaisista termiä ”English race”, englantilainen rotu.

Aboriginaalien kehityksen taso on nähtävillä niin heitä esittävistä mallinukeista, puvuista kuin heidän ”alkukantaisista” työvälineistä ja aseistaankin. Kaikki on pääteltävissä juuri näyttelyesineistä. Brittien kehitys ja alkuperäisasukkaiden alkukantaisuus asetetaan siis vastakkain itse näyttelyssä näyttelyasettelun keinoin ja *Illustrated London News* sivuilla kuvituksen avulla. Vastakkainasettelu on selkeää tekstissä ja kuvitus tukee sitä. Kun kyseessä ovat brittiläiset uudisasukkaat, heidän aikansa siirtomaissa nähdään kehityskertomuksena kuten Adelaiden valokuvissa. Aboriginaalit taas kuvataan interiööreihinsä historiaan pysähtyneinä ja kykenemättöminä kehittymään ilman kolonialistien tukea.

²⁰⁴ Burke 2001, 43–45.

²⁰⁵ ILN 29.5.1886, 586. Käännös 19.

²⁰⁶ ILN 29.5.1886, 586.

Tämä mielikuva saadaan aikaan näyttelyjärjestelyillä ja näyttelystä kertovilla teksteillä ja se on selkeää *Illustrated London Newsin* tavassa kuvittaa näyttelyä lukijoilleen.

Museonäyttelyt perustuivat erityisesti 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla vahvasti evoluutioteoriaan ja muihin ajan tieteellisiin käsityksiin ihmiskunnan aikajanasta, jolla valkoinen mies oli huippuna. Maailmannäyttelyiden antropologiset osastot olivat jatkumoa museoiden tieteelliselle tavalle järjestää maailma ja niillä oli samanlainen tieteellinen legitimaatio virallisissa teksteissä.²⁰⁷ Tieteellä vahvistettu tapa ajatella ja luokitella niin näyttelyesineitä kuin ihmisiäkin näkyy myös selvästi *Illustrated London Newsin* teksteissä. Näyttelyn esittelyjen yhteydessä alkuperäisasukkaista kirjoitetaan kuin eläimistä arvioiden heidän kykyjään ja soveltuvuuttaan erilaisiin tehtäviin. Arvioiva sävy sopii näyttelyiden erittelevään ja katalogisoivaan tyyliin. Myös ihmiset luokitellaan tuottavuutensa ja kehittyneisyytensä näkökulmasta aikajanalla, jossa britit ovat kehityksen korkeimmalla askelmalla ja muita ”rotuja” arvioidaan historiaan jääneinä, kehityksen tarpeessa olevina ja alempiarvoisina.

Esimerkiksi aboriginaalien kykyä rakentaa kunnollisia taloja moititaan ja tästäkin löytyy esimerkit näyttelystä. Heidän kiipeilytaidoistaan kirjoitetaan kuin puhuttaisiin eläimistä ja ruokavaliotaan esitellään samaan tapaan kuin nykyään kerrottaisiin luontodokumentissa eläinten ruokavaliosta. Myös metsästystekniikoita eritellään tieteellisen tarkasti. Loppukaneettina puihinkiipeilytekniikan esittelylle todetaan: ”In pursuit of an opossum or other animal, the native black will exert wonderful patience and endurance in climbing a tree.”²⁰⁸ Alkuperäisasukkaat saavat osakseen myös ihmettelevää kunnioitusta analyysikirjoituksen lopussa. Heidän jäljitystaitojaan ihailaan ja ihmetellään: ”His skill in this art [tracking animals] seems almost superhuman, and in tracking human beings he is equally expert. Bushranger robbers have often been followed for hundreds of miles by black trackers, and brought to justice in the end.”²⁰⁹

Eri siirtomaiden alkuperäisasukkaita arvotetaan myös suhteessa toisiinsa, ei pelkästään ”kehittyneisiin kolonialisteihin” verraten. Etelä-Australian asukkaista kirjoitetaan:

Their condition must at all times, before Australia was colonised, have been wretchedly poor and low, compared with that of any of the negro nations in Africa, or those of New Guinea, to whom they seem most nearly related ; while there is no comparison at all between them and the Maories of New Zealand or the brown-skinned Polynesian race. It is right that they should be protected, and humanely treated, so long as they exist ; yet their rapid diminution in numbers, not from

²⁰⁷ Syrjämaa 2007, 76–77.

²⁰⁸ ILN 29.5.1886, 587. Käännös 20.

²⁰⁹ ILN 29.5.1886, 587. Käännös 21.

disease, but from the failure of offspring, which is due to physiological causes, is scarcely to be lamented. In Tasmania they have become totally extinct.²¹⁰

Samassa tekstissä näkyy ajan rotuajattelu ja käsitys tämän ”alemman rodun” vähittäisestä luonnollisesta häviämisestä.

John M. MacKenzie ja John McAleer korostavat, että imperiumin esityksiä tutkittaessa on tärkeää huomata myös esityksien sisältämät hiljaisuudet. Mikä jätetään esittämättä? Imperiumit haluavat esittää voimiaan ja hävittää näkyvistä voimaa horjuttavia aiheita. Esimerkikseen he ottavat imperialistisen propagandan tavan esittää tuhon partaalla olevat alkuperäiskansat. Imperialistisissa esityksissä otetaan yleensä darwinilainen lähestymistapa ja alkuperäiskansat esitetään evoluution aiheuttaman, väistämättömän sukupuuton uhreina ja viimeisinä esimerkkeinä katoavasta rodusta.²¹¹ *Illustrated London Newsin* tapa puhua esittelemiensä alkuperäiskansojen vähittäisestä häviämisestä voidaan lukea tähän samaan kerrontatapaan sopivaksi. Sanallakaan ei mainita siirtolaisten aiheuttamista tuhoista alkuperäisväestölle vaan rotujen hiipuminen esitetään huolestuttavana, mutta väistämättömänä ja luonnollisena asiana. Esimerkiksi Maorien häviämistä harmitellaan, mutta pidetään väistämättömänä kehityksenä.²¹²

Ihmisiä eritellään lehdessä tekstein ja muotokuvin. Muotokuvat ovat yleisiä *Illustrated London Newsin* sivuilla kauttaaltaan, eivät pelkästään tämän näyttelyn yhteydessä. Monien eri aiheiden teksteissä niihin liittyviä henkilöitä esitellään pienin muotokuvin. Tällainen esittämisen tapa on siis yleisemminkin osa lehden tyylää kuvittaa aiheitaan ja on suuressa roolissa myös näyttelykuvituksessa. Esimerkiksi kaikista *Colonial and Indian* -näyttelyn pääjärjestäjistä löytyy muotokuvat lehden sivuilta. Näyttelyesittelykuvien lomaan on myös piirretty ihmiskuvia, jotka toimivat tyyppiesimerkkeinä alueen alkuperäisasukkaista. Esimerkiksi Intian osastoa kuvattaessa useampi sivu on varattu kuville, jotka esittävät intialaisia ihmisiä. Intian kohdalla ihmiskuvia riittää myös lehden myöhempään numeroon, joka ei varsinaisesti käsittele näyttelyä vaan jatkaa ”rotujen” esittelemistä.²¹³

Kuvissa näkyvät sekä ajan maailmannäyttelyistä ja museonäyttelyistäkin tuttu tyyppiesimerkkien hakeminen ja luettelointi että opit ihmisten eri kehitysasteista.

²¹⁰ ILN 29.5.1886, 587. Käännös 22.

²¹¹ McAleer & MacKenzie 2015, 4.

²¹² ILN 2.10.1886, 364.

²¹³ ILN 17.7.1886, 69, 84; ILN 24.7.1886. 101, 92.

Selkeä erottava piirre lehden muiden muotokuvien ja alkuperäiskansojen kuvituksen välillä on se, että englantilaisherrojen muotokuvissa kohde on nimetty ja kuvateksti antaa heille jonkin tittelin. Alkuperäisasukkaiden kuvissa ei useinkaan mainita kuvassa olevan henkilön nimeä. Poikkeuksena tähän ovat Kanadan numerossa esiintyvät Amerikan alkuperäisasukkaat, jotka ovat saaneet nimet ja tittelit: ”Sitting Bull, a Sioux Chief of Canada.” ja ”Crow Eagle, a Sioux Chief of Canada.” Myös heidän kuviensa rinnalla on kuvia nimeämättömistä Amerikan alkuperäisasukkaista.²¹⁴ Voidaan pohtia, kuinka suuri rooli näissäkin nimissä oli kuitenkin eksoottisuudella ja Amerikan

Kuva 11 A CHEROO, OR ABORIGINAL HINDOO. LIMBOO (OF NEPAL). NATIVE OF BHOOTAN. ILN 17.7.1886, 69.

Kuva 10 NÄYTTELYTOIMITSIJOITA: SIR CHARLES TUPPER, SIR SAMUEL DAVENPORT, SIR CHARLES MILLS. ILN 31.7.1886, 117.

²¹⁴ ILN 10.8.1886, 180–181.

alkuperäisasukkaisiin liitetyillä stereotypioilla. Ainakin ”Istuva härkä” oli kuuluisa päällikkö, jonka tunnistettavuutta voitiin pitää lukijoita kiinnostavana. Nimeämättä jättäminen voi kertoa arvotuserosta. Kuvissa, joissa ihmisille ei ole annettu nimiä, ei ole tarkoituksena esitellä juuri tätä ansioitunutta henkilöä, vaan vierasta kansaa kokonaisuudessaan tämän yhden tyyppiesimerkin kautta.

Ainakin osa *Illustrated London Newsin* sivuilla olevista intialaisten rotujen kuvista perustuu valokuviiin kirjasta *The People of India. A series of photographic illustrations, with descriptive letterpress, The races and Tribes of Hindustan* (1868).²¹⁵ Kyseessä on Intian eri rotuja esittelevä etnografinen kirjanen, joka on koottu Intian neuvoston työntekijöiden ottamista eri heimojen valokuvista. Erityisesti 1800- ja 1900-luvuilla valokuvan keksimisen myötä etnografisten kuvien avulla haluttiin tieteen nimissä esittää tyyppiesimerkkejä. Tyyppiesimerkkeihin nojaava etnografinen tai tieteellinen tapa tuottaa kuvia yrittää poistaa kuvistaan sekä idealisoinnin että ennakkoluulot ja esittää kohteensa objektiivisesti. Tarkoitus on tuottaa neutraaleja kuvia tutkittavana olevasta kohteesta, esimerkiksi vaatetuksesta tai työtavasta. Kuvaustapa ei rajoitu pelkästään vieraisiin kulttuureihin vaan aikanaan tyyppiävalokuvia otettiin niin oman maan työläisistä, rikollisista kuin mielisairaistakin. Tyypillisiä piirteitä esitellessään ne eivät kuitenkaan olleet missään nimessä neutraaleja vaan arvottivat ihmiset ulkonäkönsä perusteella jonkin tyyppin edustajiksi. Dokumentaristisen tyylin ongelma on sen tavoite keskittyä johonkin tyypilliseen unohtaen, että kuvauksen kohteet ovat yksilöitä. Kun on tarkoitus kuvata tyyppiesimerkkiä, toistetaan opittuja stereotypioita ja havainnoinnista kertyneitä kokemuksia.²¹⁶ Alkuperäisasukkaiden pitäminen nimettöminä kuvituksessa ja kirjasta lehden sivuille kopioiminen lisää kuvien tyyppiesimerkkimäisyyttä.

Ajattelutapa näkyi *Colonial and Indian* -näyttelyssä erityisesti Intian osastolla, missä eri intialaiset kansat määriteltiin niiden ”ominaispiirteiden” kautta ja erityisesti kiinnostuksen kohteena olivat heidän soveltuvuutensa sodankäyntiin. Malleina kävijöille on esillä niin pienoismalleja kuin oikean kokoisiakin mallinukkejakin ”rotujen” edustajista. *Illustrated London News* myös tyyppittelee tekstissään intialaiset kansat ”alkuperäisrotuihin”, joiden temperamenttia, ulkonäköä ja sopivuutta armeijaan eritellään kutakin oman kappaleensa verran.²¹⁷ Pelkiksi tyypeiksi tyypistettyinä kadotetaan kuvaukseen kohteena oleva ihminen ja voidaan oikeuttaa ihmisryhmien näkeminen parannuksen tarpeessa olevina kokonaisuuksina. Tyypillisyyteen pyrkivät myös objektiivisuuttaan ja tieteellisyyttään ylistävät 1800-luvun museonäyttelyt. Niin myös *Colonial and Indian* -näyttelyssä

²¹⁵ Vertaa esimerkiksi ILN 24.7.1886 s. 69 ja *The People of India* (1868) kuvat 24. ja 49.

²¹⁶ Burke 2001 131, 138–139.

²¹⁷ ILN 17.7.1886, 83. Kirjoittajan mukaan tiedot ovat myös kirjasta *The People of India*.

yksittäiset esineet kertoivat kokonaisten kansanryhmien tarinoita ja rotuoppien mukaan piirretyt valokuvat olivat tyyppiesimerkkejä kaukaisten maiden ihmisistä.

4.2 Työnäytökset – ihmisnäyttelyt

Colonial and Indian -näyttelyssä ei tyydytty esittämään kaukaisten maiden asukkaita pelkästään mallinukkien ja valokuvien avulla vaan näyttelyyn oli tuotu esille myös siirtomaiden ihmisiä. Heitä varten oli rakennettu omat osionsa näyttelyssä ja he esittelivät kotimaidensa perinteisiä työtapoja ja vaatetusta toimien elävänä speaktaakkelina näyttelykävijöille. Ihmisiä oli esimerkiksi Intiasta, Hong Kongista, Brittiläisestä Guianasta, Kyprokselta ja Hyväntoivoniemeltä. He esiintyivät erilaisissa tehtävissä osina näyttelyä. Erityisesti työnäytökset, joissa alkuperäisasukkaat työskentelivät ”arkisissa askareissaan” olivat suuri vetonaula. Esimerkiksi Intian osaston palatsin pihamaalle oli luotu oma osastonsa intialaisille artesaaneille, jotka työskentelivät alueella näyttelyn ollessa avoinna. Osastosta tuli yksi näyttelyn suosituimmista ja esimerkiksi *Illustrated London News* suosittelee saapumaan alueelle mahdollisimman aikaisin suurimpien ihmismassojen välttämiseksi.²¹⁸

Kaiken kaikkiaan näyttelyssä oli esillä 33 intialaista miestä, jotka esittelivät ”arkipäiväisiä askareitaan” brittiläisille katsojille. He esiintyivät niin ruukuntekijöinä, kultaseppinä, kivenhakkaajina kuin monina muinakin käsityöläisinä (kuvat 8 ja 9). Vanhin heistä oli 102 vuotias ruukuntekijä Bakshiram ja nuorimmat yhdeksänvuotiaat matonkutojapojat Ramphal ja Ramlall. Kaksi intialaismiestä myös toimi Durbar carriage -kärryjen ajajina, jotka kuljettivat halukkaita näyttelyvieraita intialaistyyppisessä ajoneuvossa ympäri näyttelyä. Intialaisia toimi myös tarjoilijoina kahvilassa, jossa tarjoihtiin intialaista teetä.²¹⁹ Toisin kuin kuvien kohdalla *Illustrated London Newsin* tekstissä luetellaan monien intialaisten nimet ja mitä he tekevät näyttelyssä. Kirjoittaja kertoo henkilön nimen, kuvailee hänen tekemäänsä käsityötä ja muita mielikuviaan. Esimerkiksi Mahomed Hoseinia hän kuvailee: ”– a handsome young man from Delhi, a Mohammedan, engaged in turning copper vessels with a rather melancholy air.”²²⁰ Näyttelyssä heidät oli rajattu omille alueilleen eräänlaisten kaarirakennelmien ja muiden näyttelyrakennelmien sisälle erotettuna heitä katselevasta yleisöstä palatsin pihamaalla (kuva 8).²²¹

Maailmannäyttelyt ja imperialistiset näyttelyt eivät olleet ainoita paikkoja, joissa eläviä ihmisiä pidettiin speaktaakkelimaisesti näytteillä. Saloni Marthur kirjoittaa Libertyn tavaratalon vuoden 1885 esityksestä, jossa tavarataloonkin rakennettiin ”intialainen kylä”, johon tuotiin useita intialaisia

²¹⁸ ILN 17.7.1886, 82.

²¹⁹ Marthur 2000, 498.

²²⁰ ILN 17.7.1886, 82. Käännös 23. Nimen kirjoitusasu ILN. Kirjassa *Reminiscences of the Colonial and Indian Exhibition* (1886) hänen nimensä on kirjoitettu Muhammad Hussain. 114.

²²¹ ILN 17.7.1886, 84. Katso luku 3.

esittämään intialaista kulttuuria 1800-luvun lontoolaisille kuluttajille. Myös tässä tavaratalon järjestämässä näyttelyssä tarkoitus oli luoda elävä intialainen kylä aivan kuten *Colonial and Indian* -näyttelyssäkin, vaikkakin vain pienemmässä mittakaavassa. Speaktaakkeliä käytettiin tavaratalon mainostamiseen ja itämaisten tuotteiden myynnin lisäämiseen. Näyttely oli epäonnistunut, sillä näyttille tuodut intialaiset eivät Lontooseen tultuaan saneetkaan ruokaa, palkkaa, asuntoa ja vaatteita, joita heille oli luvattu. Katsojat ahdistelivat intialaisia ja erittäin ankara talvi lisäsi entisestään Eurooppaan tuotujen intialaisten ahdinkoa. Ajan lehdistössä käytiin asiasta kiivasta keskustelua ja näyttelyn järjestäjien toiminta tuomittiin intialaisissa sanomalehdissä. Tästä julkisesti epäonnistuneesta näyttelystä huolimatta seuraavana vuonna järjestettävään *Colonial and Indian* -näyttelyyn haluttiin tuottaa intialaisia käsityöläisiä kuvaava näyttelyosio. Intialaisten värviäminen oli kuitenkin hankalaa Libertyn epäonnistuneesta näyttelystä johtuen.²²²

Colonial and Indian Exhibition -näyttelyn intialaisia artesaaneja esittelevä speaktaakkeli olikin keinotekoisesti luotu. ”Intialaiset käsityöläiset” eivät olleet täysin vapaasta tahdostaan näyttelyyn matkanneita taitojensa esittelijöitä. Suurin osa heistä oli itse asiassa Agran vankilasta tuotuja vankeja. He asuivat muiden näyttelyn osana olleiden ihmisten tavoin Native Compound -nimellä tunnetulla alueella ollessaan poissa näyttelystä. Siellä he olivat täysin eristyksissä muusta Lontoosta ympärillään. Koska intialaiset olivat kirjaimellisesti vankeja jo ennen näyttelyyn saapumista, voitiin näin perustella heidän pitämisensä tarkkaan rajatulla alueella myös näyttelyn aukioloaikojen ulkopuolella. Marthur huomauttaa, että vankien käyttäminen kertoi myös laajemmin brittien ajattelutavasta, jonka mukaan osa intialaisista oli rikollisuuteen taipuvaista pelkästään syntyheimonsa perusteella. Vankiloissa heihin haluttiin istuttaa brittien moraalisia arvoja käsityötaitoja opettamalla. Vankien käytöksen parantamisen keinona käytettiinkin valvottuja työtehtäviä esimerkiksi erilaisissa tehtaissa. Näin näyttelyyn värvätyt vangit osasivatkin siis jo sellaisia käsityötaitoja, joita heidän haluttiinkin näyttelyssä demonstroivan. Ironisesti käsityötaidot olivat siis opittu vankitöissä osana brittien yrityksiä reformoida intialaisia vankeja – ei ajattomina perinnetaitoina, joina ne näyttelyssä esitettiin. Vangit voitiin myös pakottaa yhteistyöhön, eikä heidän ahdinkonsa yllyttänyt intialaista lehdistöä samanlaiseen nationalistiseen kirjoitteluun kuin Libertyn näyttelyssä kärsineiden intialaisten kohtalot olivat saaneet aikaan. *Colonial and Indian* -näyttelyn alkuperäiskansojen näytteillepano olikin menestys myös monien intialaisten kirjoittajien mielestä, toisin kuin Libertyn tapauksessa.²²³

²²² Marthur 2000, 501–504.

²²³ Marthur 2000, 498, 506–507.

Kuvituksessa työnäytösten kuvat on ryhmitelty samoille sivuille eri ”rotuja” esittelevien kuvien kanssa korostaen sitä, miten näytöksissä mielenkiinnon kohteena on aivan yhtä vahvasti työtä suorittava ihminen kuin itse työtapakin.²²⁴ Intialaiset matkakirjoittajat ovatkin kuvailleet sanomalehtikirjoituksissaan, miten britit katsoivat näyttelyssä erityisesti ihmisiä, eivät heidän valmistamiaan esineitä. Tämä tuntui vaivaavan Marthurin tutkimaa kirjoittajaa.²²⁵ Näissä tapauksissa, kun huomio siirtyi esineistä ja niiden käytöstä esineiden käyttäjään, ihmisestä tuli katseen kohde ja ”näyttelyesine”.

Kontrastina alkuperäisasukkaiden työnäytöksille on Queenslandin osastolla oleva kvartsinmurskauskone. Kyseessä on suuri, monimutkaisen näköinen kullanhuuhtontalaite, jolle on omistettu myös iso kuva *Illustrated London Newsin* sivuilla. Lisäksi lehden piirtäjä on liittänyt ison kuvan yhteyteen pienemmän kuvan, jossa demonstroidaan yksinkertaisempaa kullanhuuhtontavälinettä.²²⁶ Tässä kullanhuuhtonnan kuvituksessa on huomionarvoista se, miten molemmissa kuvissa selkeästi pääosassa on näyttelyesine, eivät ihmiset. Isossa kuvassa kone esitetään näyttelyvieraiden ympäröimänä ja tarkastelun kohteena. Pikkukuvassa taas huomio kiinnittyy kullanhuuhtontaan toimintana ja kuvassa oleva ihminen on paremminkin osa taustaa esineen korostuessa. Tätä mielikuvaa lisää pikkukuvan sijoittuminen selkeästi konetta esittelevän kuvan yhteyteen.

Alkuperäisasukkaiden näkemistä suurina vetonauloina korostaa esimerkiksi Kyproksen osastolla kirjoittajan tuhtuminen siitä, että työnäytös ja ihmiset eivät olleet näytillä koko sitä aikaa, jonka *Colonial and Indian* -näyttely oli esillä. Kirjoittaja ihmettelee, miksi alueella olleet kutojat oli lähetetty kotiin ja valittelee, että näin tältä osastolta on viety sen suuri nähtävyys, joka on ollut koko sesongin suursuosikki. Lehden kuvissa kuitenkin työnäytös edelleen näkyy ja tekstissäkin kaiholla muistellaan kuinka ihanaa oli katsella heitä työssään.²²⁷ Lisäksi samassa numerossa esiteltävän Maltan osastolla kirjoittaja harmittelee sitä, ettei Maltalta ollut lähetetty yhtään alkuperäisasukkaita esittelemään esimerkiksi kivenmuokkaustaitoja.²²⁸ Myös Taina Syrjämaan tutkimassa suomalaisessa näyttelyssä työnäytökset ja käyvät koneet nousivat hiteiksi. Syrjämää huomauttaa, että tämä johtui varmasti myös siitä, että ne erottuivat liikkeellään ja äänillä vitriinien hiljaisesta massasta.²²⁹

Hyväntoivonniemen osastolta piirretty kuva timanttien pesemisestä luo mielenkiintoisen arvoasteikon. Siinä on kuvattu sekä afrikkalaisia alkuperäisasukkaita että luultavasti brittiläisiä

²²⁴ ILN 17.7.1886, 69.

²²⁵ Marthur 2000, 508.

²²⁶ ILN 28.8.1886, 237.

²²⁷ ILN 9.10.1886, 387.

²²⁸ ILN 9.10.1886, 389.

²²⁹ Syrjämää 2010, 44.

siirtolaisia tai johonkin toiseen heimoon kuuluvia afrikkalaisia yhdessä puhdistamassa timantteja. Erot ihmisten välillä näkyvät vaatetuksesta. Selkeästi afrikkalaiset alkuperäisasukkaat on kuvattu pelkissä vaaleissa pussihousuissa ja kaulassaan roikkuvia koruja. Kaksi muuta miestä taas ovat lierihattupäisiä ja kokonaan puettuja. Heidän identiteetistään ei voi olla kuvan perusteella aivan varma. Heidän takanaan taas näkyy viiksekäs herrasmies paremmassa puvussa timantteja arvioimassa – hän on selkeästi britti. Lisäksi kuvaan on liitetty pikkukuva, jossa englantilaiselta vaikuttava henkilö käyttää timantinleikkauskonetta. Yleisö on tästä kaikesta erotettu lasiseinällä, mutta kuvassa heitä on sen taakse piirretty suuri utelias joukko.²³⁰ Lehden tekstissä suurin osa Hyväntoivonniemen alueen esittelystä onkin omistettu timanttien valmistamiseen käytettyjen työvaiheiden ja koneiden esittelemiseen. Timanttipajassa työskentelevistä mainitaan vain se, että koneella työskentelee ”etelä-afrikkalaisia alkuasukkaita herra Lewis Atkinsonin tarkan valvonnan alaisina”.²³¹

Arvoasteikkoa korostaa se, että afrikkalaisia timantinpesijöitä ei ole *Illustrated London Newsin* tekstissä nimetty kuten intialaisia, jotka esiteltiin ammattiensa kanssa Intian osastosta kertovassa numerossa. Myös intialaiset kuitenkin esitellään erityisesti työnäytöstensä kautta kukin minkäkin ammatin harjoittajana niin tekstissä kuin kuvissakin. Kaikki *Colonial and Indian* -näyttelyssä olleet alkuperäisasukkaat on kuitenkin nimetty muistelmateoksessa *Reminiscences of the Colonial and Indian Exhibition* (1886). Timanttien puhdistajina mainitaan päivittäin työskennelleen James Jeremiah (poliisi), John Kabua Silos (kyntäjä), Andries Mafeana (kyntäjä) ja Klaas Jaar (paimen).²³² Ristiriitaista on, että heistä kaikista on lueteltu heidän ammattinsa, mutta ammatit eivät suoraan liitykään timantteihin. Kirjassa on lueteltu myös intialaisten ammatit ja ne ovat yhtenevät heidän näyttelyssä tekemiensä töiden kanssa. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan kerrota heidän olevan vankeja.²³³ *Illustrated London Newsin* sivuilla tai näyttelyn virallisessa katalogissakaan ei mainita intialaisten olevan vankilasta näyttelyyn värvättyjä. Lehdessä kyllä kiitellään Dr. J. W. Tyleriä, joka oli intialaisten vartija ja hänen kykyjään huolehtia heidän kaikista tarpeistaan.²³⁴ Huomionarvoista on, että pelkästään kuvia katselemalla alkuperäisasukkaiden esittelyn välinen hierarkia ei ole näkyvissä vaan kuvissa he ovat kaikki nimettömiä ja ammattinsa kautta esitettyjä. Mutta britit on helppo erottaa, sillä vaatetus on se, millä raja tehdään kuvissa.

Näyttelyissä sekoittui sekä näyttelyn transportoiva vaikutus että eron muodostaminen kävijöiden ja itse näyttelyn välillä. *Illustrated London Newsin* kuvissa esimerkiksi Etelä-Australian osaston

²³⁰ ILN 16.10.1886, 412.

²³¹ ILN 16.10.1886, 412, 414.

²³² *Reminiscences*, 1886, 114. Nimien kirjoitusasut saattavat olla epätarkkoja.

²³³ *Reminiscences*, 1886, 114. Aiheeseen viitataan kirjan tekstissä sivulla 29 mainittaessa, että J.W. Tyler on Agran vankilan johtava valvoja, joka on valinnut heidät näyttelyyn. Tässäkään kohdassa ei kuitenkaan suoraan sanota intialaisten olevan vankeja.

²³⁴ ILN 17.7.1886, 82.

lehtiesittely alkaa mielenkiintoisesti kuvalla, jossa kuningatar seisoo näyttelyinteriöörin edessä ja interiööristä tuijottaa aboriginaali.²³⁵ Opas kertoo kuningattarelle ja hänen seurueelleen Australiasta ja näyttelystä käsi ojentuneena esittelevään eleeseen. Katosta roikkuu lehden sivuilla myöhemmin esiteltävä Kea-lintu lammas kynsissään. Kuvaan vaikuttaisi myös olevan piirretty naru, josta lintu roikkuu. Rajaa näyttelyn ja katsojien välillä merkkää köysi, jonka toiselle puolelle näyttelyesitys jää. Köyden takana aukeava villi Australia ja edessä tyynesti tätä tarkastelevat britit (ja briteistä britein: kuningatar) muodostavat mielenkiintoisen kontrastin. Pienin vinkein osoitetaan kuvan katsojalle, että kyseessä on interiööri eikä oikea tapahtuma. Aboriginaalia esittävä nukke näyttää rajulta, osalta viidakkoa. Tätä korostavat tekstit, joissa heidät asetetaan lähes eläimen asemaan. Kuva sopii tähän lehden numeroon, sillä samassa lehdessä sekä esitellään kuningattaren vierailu näyttelyssä että Etelä-Australian osasto. Selkeästi kuva on valittu avaamaan raporttiliite juuri tästä syystä. Valintana se on myös mielenkiintoinen, koska luultavasti kuningattaren olisi voinut kuvata ihailmassa jotakin muutakin näyttelyn osaa. Tätä on kuitenkin pidetty kaikkein vaikuttavimpana kuvana.

Myös *Illustrated London Newsin* tekstissä kuvaillaan avauskuvan interiööriä pitkäsanaisesti ja se esitetään myöhemmin lehdessä myös toisesta kuvakulmasta, jotta lehden lukija näkee koko kohtauksen, joka ensimmäisessä kuvassa jää kuningattaren ja hänen seuralaistensa taakse. Kohtausta kehutaan realistiseksi, minkä lisäksi sekä kuningattaren että kaikkien muidenkin näyttelykävijöiden korostetaan ihailleen siinä tarvittua rakennustyötä. Kiitoksia mainitaan kaipaavan niin suunnittelijan kuin esimerkiksi tumman, vettä esittävän kankaan maalaajan kuin eläintäyttäjänkin taidot. Interiöörin kuvailussa korostuu alkuperäisasukkaiden villiuden ja luonnonläheisyyden alleviivaaminen kirjoittajan erikseen mainitessa esimerkiksi, että heidän asumuksensa on ”lehdistä ja risuista kasattu” ja kalastajan kanootti on ”karkeasti tehty puun kuoresta”. Kirjoittaja kuvailee enemmän taustalla olevia täytettyjä eläimiä ja niiden saalistamista kuin ihmisiä. Hän summaa, että ”koko kohtaus on täynnä elämää”.²³⁶

Näyttelyihin rakennetut ”alkuasukaskylät” ja katseltaviksi tuodut ihmiset toimivat kontrastina modernille maailmalle, josta brittikatsojat tulivat tarkastelemaan näyttelyitä.²³⁷ Tieteellisyys lisäsi ihmisenäyttelyiden oikeutusta ja rajoja katsojien ja katsottavien välille tehtiin esimerkiksi vaatetuksella. Modernit siistit vaatteet erottivat katsojat katsottavista kuten ne erottavat Hyväntoivonniemen kuvassa valvoja herra Atkinsoninkin siirtomaa-asukkaista. Rouvien päivänvarjot, herrojen kävelykepit ja sateenvarjot olivat esimerkkejä sivistyksen merkeistä. Lisäksi

²³⁵ ILN 29.5.1886, 575.

²³⁶ ILN 29.5.1886, 576.

²³⁷ Heinonen 2012, 108.

yleisön erottivat näyttelyesineistä aidat, köydet ja tarkkaan rajatut alueet. Niiden takaa oli oikeutettua olla tarkkailijan roolissa.²³⁸ Myös *Illustrated London Newsin* kuvituksessa on selkeää, ketkä ovat näyttelykävijöitä. Heidät kuvataan aina hienoiksi hattupäisiksi herroiksi ja leideiksi sekä siististi puetuiksi lapsiksi. Näyttelyiden maailmassa kuitenkin myös katsojat saattoivat joutua katseen kohteeksi.

4.3 Yleisö näytteillä

Kuten Tony Bennet huomauttaa, museoita ja näyttelyitä käytettiin esittämään valtaa erilaisten näytteilleasettelujen muodossa, mutta kulttuuri-instituutioiden avulla alettiin myös luoda ideaalia museokävijästä, joka käyttäytyi tietyllä tavalla: häiritsemättä muita tai vaarantamatta tilan järjestystä. Museoiden kaltaisilla julkisilla instituutioilla ajateltiin olevan sivistävä vaikutus myös työväenluokkaisiin kävijöihin. Heidän ajateltiin voivan ottaa mallia ylempien luokkien käytöksestä ja näyttelyissä käymisen sivistävän näin koko väestöä. Tähän pyrittiin tilojen avulla, mutta museoiden avulla muokattiin myös yleisen hyväksyttävän sosiaalisen käyttäytymisen normeja. Bennetin tulkinnan mukaan museot asettivat ihmisen sekä järjestelmänsä tiedon vastaanottajiksi että sen kohteiksi. Esittämisen kohteena olivat ihminen ja ihmisen kehitys. Samaan aikaan tällainen esittämisen tapa nosti kävijät ”saavutetun ihmisyyden” (*achieved humanity*) tasolle, josta he katsoivat ja arvioivat näkemäänsä.²³⁹

Kulttuuriin tuotetuilla kuvilla rakennetaan omaan kulttuuriin sopivaa kuvastoa. Myös sulkemalla kuvaston ulkopuolelle rakennetaan normaalin ja tavoiteltavan ihmisyyden ideaalia ja sitä ylläpitävää visuaalista järjestystä.²⁴⁰ Kuvat kertovat sosiaalisesta todellisuudesta ja siitä, millaisia asioita tai ihmisiä siihen halutaan liittää. Esimerkiksi katunäkymät näyttävät millaisten ihmisten oletettiin kulkevan kaduilla missäkin kulttuurissa.²⁴¹ Samaan tapaan kuvat näyttelystä kertovat siitä, millaisia kävijöitä näyttelyyn haluttiin ja odotettiin. *Illustrated London Newsin* sivuilla ne kertovat lehden kohderyhmästä ja siitä, millaisiin henkilöihin lukijoiden ajateltiin samaistuvan. *Illustrated London Newsin* näyttelykuvituksessa käyskentelee hyvinvoivia ja kauniita keski- ja yläluokan edustajia keskittyneesti näyttelyyn paneutuneina.

Museot ja näyttelyt olivat julkisia tiloja, joiden katsottiin olevan hyväksyttäviä paikkoja myös ”kunniallisille” naisille. Tavaratalojen lisäksi ne antoivat naisillekin mahdollisuuden katsoa, ei olla katseen kohteena. Naisten läsnäolon myös ajateltiin ”puhdistavan” tilan ja erottavan sen

²³⁸ Syrjämaa 2007, 89.

²³⁹ Bennett, 1995, 6–7, 19–23. Muita sivistävinä pidettyjä tiloja olivat esimerkiksi kirjastot ja puistot.

²⁴⁰ Seppänen 2006, 44.

²⁴¹ Burke 2001, 108.

miehisistä julkisista tiloista kuten pubeista.²⁴² *Illustrated London Newsin* kuvituksessa tämä näkyy selkeästi, sillä niissä on paljon naisia. Näyttely esitetään siis hienoille naisillekin sopivana tilana, jossa he käyskentelevät joskus yksinäänkin ja heidät kuvataan aivan yhtä kiinnostuneina esineisiin paneutuneena kuin miehetkin. Tekstissä naiset mainitaan usein potentiaalisina ostajina esimerkiksi koruille ja turkiksille – tai ainakin niihin ihastuvina.²⁴³ Näin *Illustrated London Newsin* kuvien ja tekstien kautta korostuu tavaratalojen ja suurnäyttelyiden yhteys. Ne olivat tiloja, jotka tarjosivat erityisesti keskiluokkaisille kaupunkilaisnaisille sallitun tilan liikkua ja tehdä itsenäisiä päätöksiä.²⁴⁴

Näyttelyssä vierailijoina olleet ulkomaalaiset saivat kokea oman osansa katsottavana olemisesta. Brittiläisille näyttelykävijöille myös kaukaisista maista saapuneet lähettiläät ja näyttelyjärjestäjät tai ylempään luokan turistit olivat eksoottinen näky. Esimerkiksi *Colonial and Indian* -näyttelyssä vierailut intialainen T. N. Mukharji on kirjoittanut kokemuksistaan katseen kohteena näyttelyssä. Hän huomasi joutuvansa samanlaisen tarkastelevan katseen kohteeksi kuin näyttelyn osaksi tarkoituksella tuodut intialaiset. Vaikka Mukharji ei ollut osa näyttelyä, sai hän osakseen samaa ihmettelyä ja katseen kohteena olemista. Mukharji oli itse koulutettu ylempään kastiin kuuluva imperiumin kannattaja, jonka mielestä Intia ja Iso-Britannia hyötyivät toisistaan tasa-arvoisesti. Hän piti loukkaavana sitä, että hänet niputettiin samaan joukkoon näyttelyn intialaisten käsityöläisten kanssa.²⁴⁵ Näyttelyn käsityöläiset olivat siis myös Mukharjin arvioivan katseen alla.

Saloni Marthur kirjoittaa Mukharjinille sattuneesta tapauksesta, jossa hän oli kokenut olevansa katseen kohteena lukiessaan lehteä yhdessä näyttelyn ravintoloista. Eräät isä ja tytär tuijottivat häntä ja supisivat hänestä keskenään. Lopulta tytär tuli puhumaan hänelle. Mukharjini piti tyttärtä vain uteliaana brittinä, joka halusi jutella ”aidolle tummaihoiselle”. Myös Mukharjinille näyttely oli paikka, jossa hän pystyi katsomaan ja tarkastelemaan Eurooppaa ja eurooppalaisia. Mukharjin kirjoittaakin käyttäneensä tuntikausia kuuntelemalla, millaisia kommentteja kävijät päästivät suustaan katsellessaan hänen näyttelyssä työskenteleviä maanmiehiään. Hän pystyi tähän koska useinkaan ihmiset eivät ajatelleet hänen ymmärtävän englantia.²⁴⁶

Näyttelyt mahdollistivat molemminpuolisen katsomisen ja arvioinnin. Luultavasti siis myös katsomisen kohteena näyttelyssä olleet ihmiset katsoivat ja arvioivat tarkastelijoitaan, vaikka *Illustrated London Newsin* sivuilla näytteillä olevat ihmiset kuvataankin aina katse alaspäin maahan – tai käsityöhönsä – luotuina.²⁴⁷ Mukharjinin kokemaa katsomisen kohteena olemista lisäsi varmasti

²⁴² Bennett 1995, 29–30.

²⁴³ Esim. ILN 29.5.1886, 576.

²⁴⁴ Syrjämaa 2007, 206.

²⁴⁵ Marthur 2000, 508.

²⁴⁶ Marthur 2000, 508–509.

²⁴⁷ Esim. ILN 17.7.1886, 69, 84.

myös se, että oltiin näyttelytilassa. Koska tilassa oli jo muitakin ihmisiä näytteillä, isä ja tytärkin luultavasti helpommin ottivat katseensa kohteeksi intialaismiehen. Näyttelyt olivat katsomisen tiloja molemmista näkökulmista.

Näyttelyt perustuvat useille erilaisille katsojille ja katsomisen tavoille. Toisaalta oli yksityiskohtiin pureutuva usein tieteellisyyttä korostava tapa katsoa yksittäisiä esineitä ja toisaalta suuressa osassa oli liikkuva, suuria tiloja haltuunsa ottava katse. Yksityiskohtiin keskittyttäessä korostettiin näyttelyiden tarjoaman tiedon sisäistämistä. Laajalalla katseella taas kerättiin nopeita vaikutelmia ja elämyksiä. Se korosti katsomisen esteettisyyttä ja jopa nautinnollisuutta.²⁴⁸ *Illustrated London Newsin* kuvituksessa on hyviä esimerkkejä molemmista katsomisen tavoista. Vitriinien puoleen kumartuneet näyttelykävijät edustavat tarkkaa ja tutkiskelevaa katsetta. Esimerkiksi aiemminkin mainitussa läntisen Australian puumaalausta ja näyttelytilaa esittelevässä kuvassa näkyy näyttelykävijöitä sekä kumartelemassa kohti tauluja että keskellä kuvaa astelevat henkilöt ottamassa katseellaan haltuun koko suurta tilaa. Monet näyttelykävijät ovat kumartuneena katsomaan erilaisia tauluja niin takalalla kuin etualallakin (kuva 14). Tämä luo katsojiin selkeän tutkiskelevan ja tarkkaan katsovan tunnelman, joka välittyy kuvasta. Näyttelyesineitä ei vain katsota kaukaa vaan niitä jäädään tutkiskelemaan ja kumarrutaan lähemmäksi. Myös *Illustrated London News*: suuret kokosivunkin kokoiset kuvat näyttelyn tiloista sopivat taas laajoja tiloja haltuunsa ottavan katseen piiriin. Niitä ihaillessaan ja tutkiskellessaan lehden lukijat ovat saaneet kokemuksen koko näyttelytilan haltuunsa ottamisesta suuren kuvan kautta.

Illustrated London Newsin kuvituksessa yleisö on suuressa osassa. Heitä kuvataan tutkiskelemassa eri esineitä ja juttelemassa keskenään. Monissa kuvissa on selkeästi ruuhkan tuntua. Eksoottisimpia vieraita on haluttu kuvata myös lehden sivuilla, koska heitä näkyy monissa ruuhkaisia paikkoja esittävässä kuvituksissa. Esimerkiksi avajaislehdessä etusivulla olevassa ruuhkakuvassa on monta turbaanipäistä vierasta odottelemassa päätapahtumaa. Lisäksi intialaisen palatsin pihamaa on erikoissuurissa kokosivun kuvissa esitetty täynnä ihmisiä ja massaan sekoittuu jos jonkinlaista näyttelyvierasta.²⁴⁹ Näyttelyssä järjestettyä West Indian Regimentin konserttia kuvaavassa piirroksessa parhaimpiinsa pukeutuneiden brittien seassa on myös turbaanipäinen arvovaltaiselta vaikuttava vieras. Hän käyskentelee yleisön seassa ja erottuu näin omalle korokkeelleen rajautuneesta bändistä, jotka hekin ovat turbaanipäisiä intialaisia.²⁵⁰ Mielenkiintoisesti näyttelykuvituksessa juuri turbaani on eksoottiset vieraat briteistä erotteleva vaatekappale. Kehitystä ja tuottavuutta ilmentäviä

²⁴⁸ Syrjämaa 2010, 28.

²⁴⁹ ILN 8.5.1886 etusivu ja ILN 17.7.1886, 85.

²⁵⁰ ILN 14.8.1886, 185. Katso myös kuvaa 10. Juuri turbaani saa minut päättelemään, että takaapäin kuvattu henkilö olisi intialainen.

esinerakennelmia kuvituksessa ovat aina arvioimassa brittiläiset näyttelykävijät ja ne sijoitetaan kuvituksessa usein näyttelytilaan kävijöiden tarkastelun kohteeksi. Esimerkiksi Etelä-Australian osaston kuvissa Wine trophy ja Fruits trophy ihailevat ja tarkastelevat hyvin pukeutuneet brittiläiset näyttelyvieraat (kuva 2).²⁵¹ Toisin on alkuperäiskansojen laita. Alkuperäiskansat taas ryhmitetään useimmiten eläinten ja luonnon kuvituksen yhteyteen. Heistä tehty kuvitus on usein myös näyttelyn kontekstista erotettua samalla tavalla kuin eläintenkin kuvitus. Kuvista ei aina voi olla varma, ovatko ne piirretty valokuvasta vai näyttelyyn rakennetusta interiööristä.

Kuva 12 TROPHY OF MOTHER-OF-PEARL, AND FOREST SCENE, WEST AUSTRALIA COURT. ILN 18.9.1886, 300.

Esimerkiksi aiemmin käsitellyssä brittiläisen Guianan alkuperäisasukkaiden näyttelykuvituksessa on vaikeaa erottaa, ovatko alkuperäisasukkaat ihmisiä vai mallinukkeja interiöörissä (kuva 15).²⁵² Myöskään *Illustrated London Newsin* teksti ei koe tarpeelliseksi helpottaa päättelyä. Kuten Sara Albuquerquekin mainitsee, *Illustrated London News* kuvailee näyttelyssä esillä olleita ihmisiä vain yhdellä lauseella: “The natives who keep watch and ward at the southern end are in fête costume.”²⁵³ Tämän jälkeen lehti kuvailee alkuperäisasukkaiden “tavallista elämää” ja perinteistä pukua, mutta

²⁵¹ Esim. ILN 29.5.1886, 587.

²⁵² ILN 25.9.1886, 337. Katso myös luku 3.

²⁵³ ILN 25.9.1886, 338; Albuquerque, 2016, 11. Käännös 24.

pelkkää lehden tekstiä lukemalla ei voi olla varma, ovatko lehden kuvituksessa esiintyvät ihmishahmot nukkeja vai ihmisiä.

Tämän saman ongelman on huomannut esimerkiksi vahamuseoiden nukkeja tutkinut Mark B. Sandberg; joskus valokuvatun nukan ja valokuvatun ihmisen erottaminen toisistaan on hyvin vaikeaa. Ongelma ei ole, että vahanukke olisi oikeasti ollut niin ihmisen näköinen, että sitä ei erottaisi oikeasta ihmisestä. Vaara piileekin siinä, että kuvassa – Sandbergin tapauksessa still-kuvassa filmistä – yhteys aitoon ihmiseen saattaa kadota aiheuttaen sekaannuksen. Pysähtyneessä kuvassa vahanukke ja ihminen lähenevät toisiaan.²⁵⁴ Ihminen lähenee näin tallennettuna esinettä. *Illustrated London Newsin* kuvitus rinnastaa näyttelyissä esiteltyt alkuperäisasukkaat siis esineisiin myös tällä tavalla. Koska näyttelyssä oli esillä sekä eläviä ihmisiä että luonnollisen kokoisia mallinukkeja, lehden kuvia katsovalle ei aina ole selvää kummista on kysymys. Lisäksi lehden sivuille piirrettiin kopioita näyttelyssä olleista maalauksista ja valokuvista, eikä aina ole selvää, onko lehden piirros tällainen kopio vai kuva näyttelyyn rakennetusta interiööristä. Toisaalta teksti saattaa olettaa, että lukija on käynyt näyttelyssä ja näin tietää että kyseessä ovat elävät ihmiset. Miten britit sitten tunnistaa kuvista eläviksi ihmisiksi? Tämä saadaan aikaan vaatetuksella ja kontekstilla: lehden sivuilla brittiläiset näyttelykävijät on puettu aina silintereihinsä ja hienoihin vaatteisiinsa, joten jo pelkistä silueteista heidät tunnistaa näyttelykävijöiksi. Koska britit ovat katsojia, eivät katsottavia, heidät on helpompi tulkita kuvista eläviksi ihmisiksi.

Tiloihin liittyvät sekä rajat että valta. Rajoja käytetään tekemään tila ymmärrettäväksi ja niiden avulla myös luodaan ja vahvistetaan näkymättömiä erotteluja itsen ja toisten välille. Tilojen suunnittelu on myös vallan käyttöä.²⁵⁵ Tämä korostuu näyttelykontekstissa, jossa tila tehdään ymmärrettäväksi

²⁵⁴ Sandberg, 2003, 57.

²⁵⁵ Syrjämaa & Tunturi 2002, 26, 28.

Kuva 13 NATIVE HOUSE, BRITISH GUIANA. ILN 25.9.1886, 337.

rajaamalla näyttely ja sen katsojat erillisiksi. Lisäksi näyttelyt käyttävät rajoja valtansa osoittamiseen. *Colonial and Indianissa* vieraiden kulttuurien ihmiset oli rajattu omiin alueisiinsa erilaisin tilallisin ratkaisuin ja heidät oli selkeästi erotettu näyttelyä katsovista ihmisistä. Ihmiset – ja laajemmin ajateltuna kulttuurit – jaoteltiin katsojiin ja katsottaviin. Tilojen avulla osoitettiin sekä katsojien valta- asema katsottaviin nähden että tehtiin ihmisistä näyttelyesineitä.

Intialaiset eivät olleet *Colonial and Indianissa* vapaaehtoisesti vaan heidät oli tuotu sinne vankilasta. He saattoivat olla ”vapaaehtoisesti” valinneet näyttelyyn tulemisen vankina olemisen asemesta, mutta kaikenlainen vapaaehtoisuus on kyseenalaista, kun on kyse vangeista. Tällä pystyttiin myös perustelemaan heidän eristämisenä muusta maailmasta. Tilat ovat suuressa osassa siinä, miten erilaisessa asemassa näyttelyn osana olevat ihmiset ovat. *Colonial and Indian* -näyttelyssä katsojilla oli valta tulkita näyttelyn osana olleita ihmisiä, mutta näyttelyn ihmiset eivät tulkinneet esimerkiksi omia työvälineitään katsojille vaan näyttelyssä oli erilliset englantia puhuvat oppaat, jotka kertoivat englantilaiselle yleisölle näyttelytiloista, niiden esineistä ja ihmisistä. Varmasti kuitenkin vastakkaistakin tulkintaa tapahtui, siitä ei vain ole jäänyt meille paljoakaan jälkiä lukuun ottamatta Marthurin tutkimaa eliittiä edustavaa intialaista näyttelykävijää. Valtaa jaettiin museotilassa tilojen tulkinnan ja vuorovaikutuksen suunnalla. *Colonial and Indianissa* niin tila kuin kielimuurikin asettivat tulkitsijoiden väliin rajan ja antoivat kävijöille vallan johtaa tulkinnan suuntaa. Vuorovaikutuksesta voidaan sulkea ulkopuolelle tai siihen voidaan päästää sisään. Tällaisten fyysisten ja kulttuuristen tai sanomattomien rajojen asettaminen vaikuttaa tilassa olevien asioiden tulkittamiseen. Näyttelyiden osana olevat ihmiset ovat tästä hyvä esimerkki. Ihmisten asettaminen näyttelyyn joko osana katsottavaa, rajattua tilaa esinemäisesti siihen kuuluvana tai aktiivisena osana tilan tulkintaa muuttavat sekä heidän katsomisensa että koko näyttelytilan luonnetta.

Katseen kohteena on myös näyttelykävijöistä tärkein: kuningatar. Sanomalehtialan kasvaessa samaan aikaan myös Euroopan monarkiat olivat muutoksessa. Absoluuttisen monarkian aika alkoi olla ohi ja kuninkaalliset joutuivat perustelemaan olemassaoloaan. Kuitenkin esimerkiksi Isossa-Britanniassa poliitikot kannattivat monarkiaa, koska sen avulla saatiin luotua kansallista yhtenäisyyttä ja näin pystyttiin välttämään liika vallankumouksellinen liikehdintä. Ajan poliittinen ilmapiiri tarvitsi kuninkaallisia yhtenäisyyttä esittävinä, eri puolueiden kiistojen yläpuolella olevina hahmoina. Kuninkaallisten näkyvyydellä saatettiin myös oikeuttaa imperialistinen laajeneminen.²⁵⁶ Tämä näkyy selkeästi *Illustrated London Newsin* sivuilla. Kuningatarta ylistetään kaikkien siirtomaiden kansalaisten rakastamana henkilönä ja varsinkin alkuperäisasukkaiden uskollisuutta hänelle korostetaan. Esimerkiksi Kanadan esittelysivuilla oikein kiitellään sitä, kuinka myös Kanadan alkuperäisasukkaat suorastaan rakastavat kuningatarta: ”According to Captain Clark, the Canadian Indians, as a rule, have a profound belief in the goodness of ‘The Great Mother’, as they designate her majesty the Queen, and rely with confidence upon her protection.”²⁵⁷ Isolle-Britannialle uskollisena oleminen esitetään lehden teksteissä yleensä kuningattarelle uskollisena olemisen kautta.

²⁵⁶ Grever 2006, 162-163.

²⁵⁷ ILN 14.8.1886, 182. Käännös 25.

Kuningattaren vierailulle on varattu aivan oma osionsa South Australia -numeroon. Siinä eritellään niin kuningattaren seurueen jäsenet kuin hänen näyttelyssä kulkema reittinsäkin. Hänen poikansa Walesin prinssi toimi oppaana ja kuningatar seurueineen kulki tärkeimpien nähtävyyksien ohi, pysähtyi keskustelemaan ”alkuasukkaille” tulkin välityksellä ja teki ostoksia näyttelyssä. Toivoessaan raikasta ilmaa kuningatar kulki läpi ulkona sijainneen Old London -alueen. Tärkeää on tietysti mainita kaikki näytteillepanijat, jotka kuningatar kohtasi vierailullaan ja hänelle esitellyt henkilöt vielä listataan erikseen jutun lopussa. Kierrokseen hänen korkeudellaan kului aikaa puolitoista tuntia.²⁵⁸

Maaillmannäyttelyillä oli erityisen merkittävä rooli kuninkaallisten esittämisessä julkisina esityksinä. Ne tarjosivat mahdollisuuden esittää monarkki populistisen median osana. Kuninkaallisten katsomisesta tuli osa viihdekulttuuria. Näyttelyiden järjestäjät taas käyttivät monarkkien osallisuutta näyttelyssä yhtenä myyntivalttinaan ja vakuuttamaan näyttelyiden järjestämisen kannattavuudesta. Näyttelyissä asetettiin rinnakkain uusi ja vanha. Modernin elämän saavutukset ja tuotteet edustivat uutta ja siirtomaista tuodut alkuperäiskansojen esineet, työtavat ja ihmisetkin taas edustivat jotakin vanhaa ja perinteistä. Maria Grever huomauttaa, että myös näyttelyihin kiinteästi liittyneet ja niissä itseään esitelleet monarkit olivat osa tätä vanhaa, nostalgisoitua menneisyyttä. Ihmiset pystyivät heidän kauttaan säilyttämään jotakin pysyvältä tuntuvaa elämässään, joka muuttui kovaa vauhtia. Monarkeille taas näyttelyt olivat tapa liittää itsensä paremmin osaksi modernia elämää ja näyttäytyä tärkeinä, suurta siirtomaavaltaa luotsaavina hallitsijoina.²⁵⁹

Liian laajasti imperialismiin nojaavaa englantilaisuuden rakentamista kritisoiva Paul Readman on tullut siihen tulokseen, että englantilaisuuden ja brittiläisyyden tärkein tekijä oli jatkuvuus. Tätä korostettiin historian muistamisen korostamisella ja samanaikaisella nykyisyyden arvostamisella. Vaikka isänmaallisuus hakikin voimansa menneisyydestä, se ei tarkoittanut, että menneisyyteen oltaisiin kaivattu takaisin. Päinvastoin, oma elinaika nähtiin kaikkein parhaana ja menneisyyttä ihailtiin ilman nykyisyyden tuomitsemista.²⁶⁰ Tämä linkittyy maailmannäyttelyitäkin ajaneeseen edistysmielialaan ja moderniuden ihailuun. Samalla se myös korostaa sitä, miten alkuperäiskansojen esittäminen menneisyyteen jääneinä sisälsi toisaalta ihailua mutta samaan aikaan karkotti siirtomaiden ihmiset pois samalta tasolta, jolle emämaa oli jo noussut oman rakkaan ja kunniakkaan historiansa aikana ja avulla.

²⁵⁸ ILN 29.5.1886, 576.

²⁵⁹ Grever 2006, 163, 166-168.

²⁶⁰ Readman 2005, 194, 197.

Readman korostaa, että kaikki eivät käyttäneet historiaa samalla tavalla vaan jokainen pystyi käyttämään sitä hyväkseen omiin tarkoituksiinsa sopivalla tavalla. Ihmisillä oli erilaisia arvoja ja niitä pystyttiin tukemaan valikoimalla menneisyydestä siihen sopivia esityksiä. Joillekin tärkeää oli imperiumin tukeminen historialla toisille jokin muu.²⁶¹ Myös *Colonial and Indianista* imperialistista viestiä tutkineet ja tulkinneet ihmiset tekivät omia johtopäätöksiään omista näkökulmistaan, eikä voida sanoa, että näyttelyiden vastaanotto olisi ollut yhtenäinen vaikka järjestävien tahojen viesti olikin imperialismia ylistävä.

Taina Syrjämaan tutkimassa Rooman kaupungin muutoksessa korostuu, että vaikka kaupunkitilaa muutettiin ylhäältä päin annetuin määräyksiin, kaupungissa asuneet ihmiset – sekä sukupolvien ajan kaupungissa asuneet että uudet tulokkaat – antoivat kaupunkitilalle ja siellä järjestetyille tapahtumille omia merkityksiään. Nämä merkitykset eivät välttämättä olleet linjassa kaupunkia muuttavien auktoriteettien kanssa. Suunnittelijat tai rakennuttajat eivät voi hallita tilaa enää sen siirryttyä yleisön tulkittavaksi. Tulkintoja voi olla monia hyvin erilaisia tai täysin päinvastaisiakin. Merkitykset syntyvät tilan ja sen kokijan välisessä vuorovaikutuksessa.²⁶² Syrjämaa tiivistää:

”Valtiovallan representaatioiksi aiotut paikat ja ajat eivät poistaneet tilojen moninaisia merkityksiä. Avoimet haasteet tulivat helpommin kirjatuiksi, mutta yhtä helposti havaittavaa ei ollut jättäytyminen yksinkertaisesti juhlan ulkopuolelle. Vallanpitäjillä ei ollut tilan suunnittelun monopolia pyrkimyksistään huolimatta, vaan kaupungin lukuisat yhteisöt kokivat, muokkasivat ja elivät omanlaistaan kaupunkitilaa.”²⁶³

Samaan tapaan ei voida myöskään olettaa, että kaikki *Colonial and Indian* -näyttelyssä vaellelleet katsojat olisivat tulkinneet näytteilleasetteluja lainkaan niiden rakentajien toivomalla tavalla tai nielleet purematta näyttelyn imperialistisen sanoman. Osa kaupungin asukkaista ei välttämättä koskaan käynyt näyttelyssä tai ollut siitä kovinkaan kiinnostunut. Hekin kuitenkin saattoivat lukea *Illustrated London Newsin* artikkeleja tai nähdä lehden kuvia tai muita näyttelyä mainostaneita kuvia.

²⁶¹ Readman 2005, 197.

²⁶² Syrjämaa 2002, 324, 345

²⁶³ Syrjämaa 2002, 346.

5. Loppupäätelmät

Colonial and Indian Exhibition on erityisen hyvä esimerkki tiloista, joissa erilaisin näyttelyasettelujen keinoin haluttiin välittää imperialistinen viesti näyttelyssä käyneille ihmisille. Tähän pyrittiin sekä tilojen koolla, arkkitehtuurilla, mahtipontisella sisustamisella että tuomalla tilaan mahdollisimman paljon esineitä ja ihmisiä. Näin *Colonial and Indianin* tilat linkittyvät laajempaan maailmannäyttelyiden tilojen kontekstiin. Suurnäyttelyissä kävijöihin pyrittiin vaikuttamaan juuri tiloilla. Koska näyttelyrakentaminen itsessään nähtiin yhtenä näyttelyiden keinona vakuuttaa katsojansa näytteilleasettajamaan kehittyneisyydestä, voi siitä erityisen hyvin tutkia tilallisen vaikuttamisen keinoja. Näyttelyn tilat rakentuivat vuorovaikutuksessa. Ne olivat vaikuttavia tiloja, joilla oli ennalta suunniteltu imperialismia juhliva viesti. Näytteilleasettajat pyrkivät tähän erilaisin keinoin, mutta itse tila muodostui vasta siellä olevien ihmisten tulkitessa ympärillään ollutta materiaalista kokonaisuutta.

On helppo ajatella, että ihmiset muokkaavat tiloja, mutta myös ne tilat, joissa ihmiset toimivat ja joita he tulkitsevat muokkaavat ihmisiä. Jotkin tilat on erikseen suunniteltu muokkaamaan niissä vierailevia ihmisiä ja heidän ajatuksiaan. Näyttelyt ovat erityisen hyvä esimerkki tällaisista tiloista. Varsinkin 1800-luvulta lähtien näyttelytiloille annettiin sivistävä ja opettava tehtävä ja ne suunniteltiin näitä määränpäitä silmällä pitäen. Imperialististen näyttelyiden tilat suunniteltiin varta vasten esittelemään siirtomaita ja opettamaan niistä oman maan kansalaisille, kertomaan niiden hyödyistä sekä oikeuttamaan emämaan hallinnointi niissä. Näyttelytiloissa liikkuneet ihmiset kokivat kolmiulotteisen tilakokemuksen, johon kuului sekä esineitä että muita tilassa liikkuneita ihmisiä. Lisäksi heitä sitoivat sosiaaliset normit ja rakenteet sekä kulttuurin implisiittiset tavat. Kaikki nämä vaikuttivat näyttelykokemukseen ja kaikkien näiden kohtaamispisteessä oli myös näyttelytila kokonaisuutena.

Suurnäyttelyiden kontekstissa katsojiin pyrittiin vaikuttamaan erityisesti tavaramäärillä. *Colonial and Indian* -näyttelyssä esineiden suurin määrittäjä oli niiden kyky esittää siirtomaiden luonnonvaroja oman maan kansalaisille. Niistä saatava hyöty ja tuottavuus olivat kaikki kaikessa. Näin sekä oikeutettiin imperialismia että juhlittiin sen tuomaa vaurautta. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, miten suuri rooli *Illustrated London Newsin* teksteissä ja kuvituksessa on jo tehtyjen ja mahdollisten kultalöytöjen ja esiintymien esittämisellä. Ne korostuvat erityisesti Victorian osastolla, mutta kulta on tärkeä aihe aivan jokaisella osastolla, jolla siitä on jotakin sanottavaa. *Colonial and Indianin* tilat oli suunniteltu varta vasten suurten tavaramäärien järjestelmälliseen mutta runsautta uhkuvaan esittämiseen. Luonnonvarojen lisäksi esittämisessä korostuvat vieraat ja eksoottisiksi arvoitetut kulttuurit, niiden esineistö sekä ihmiset. Näyttelyn osina kulttuurit muuttuivat yksinkertaistetuiksi

yleisesityksiksi ja eksoottiset esineet olivat sekä ihmetyksen kohteena olevia kurioositeetteja että merkkejä siirtomaiden alkuperäisasukkaiden alkukantaisuudesta. Näyttelykävijät pääsivät ihmettelemään kulttuureja niin esineiden kuin ihmistenkin kautta. Lisäksi näyttelyyn liittyi ostosten ja huvittelun mahdollisuus, mikä korosti sen kaupallisuutta ja siirtomaista hyötymisen näkökulmaa.

Colonial and Indian -näyttelyn vaikuttavuutta lisäsi sen sijoittaminen imperialististen esitysten pääpaikalle South Kensingtoniin. Näin siirtomaita ei pelkästään tuotu siirtomaavallan omaan pääkaupunkiin lujittaen sen asemaa koko imperiumin pääkaupunkina, vaan lisäksi korostettiin imperiumin ja näyttelyiden jatkuvuutta. Kaupunkitilassa näyttely sijoittui arvostetulle alueelle, mikä korosti myös sillekin haluttua arvokkuutta. Lisäksi näyttelyn tiloissa korostui tilojen elämyksellisyys ja suunniteltu vapaus tutustua eri osastoihin omalla tavallaan. Tilat oli kuitenkin käsikirjoitettu kuljettavaksi lopulta kokonaan läpi. Kulkemiseen antoi ohjeita myös *Illustrated London News*, joka ehdotti reittejä ja esitteli esimerkiksi kuningattaren kulkeman reitin yksityiskohtaisesta. Koska kuvituksen avulla pystyy luomaan katsojille maisemia ja kohtauksia, joita näyttely ei voi tuoda suoraan eloon, kuten mäenlaskun Kanadan lumisilla rinteillä tai viidakon keskellä näyttelyä, lehdessä näyttely voitiin esittää jopa elämyksellisempänä kuin itse tilassa. Kuvilla luotiin henkeäsalpaava mielikuva näyttelystä. Myös kuvat olivat koollaan ihmetyttäviä ja erilaisten perspektiivien avulla ne saatiin näyttämään loputtomiin jatkuvilta. Lehti toimi vaikuttavana mainoksena näyttelylle ja toi oman lisänsä näyttelykokemukseen.

Näyttelytilassa elämystä vahvistettiin sillä, että eri näyttelyalueille siirryttiin erilaisten porttirakennelmien ali. Portit toimivat sekä itsessään näyttelyesineinä että pienempien näyttelyesineiden esittelyalustoina. Niistä astuessaan näyttelykävijät astuivat kuin uuteen maailmaan; ensin näyttelyalueelle sen portista ja sitten näyttelyalueen sisällä siirtomaasta toiseen. Porttien avulla maantieteelliset etäisyydet kutistuivat ja maasta toiseen pääsi matkustamaan vain muutamalla askeleella. Näyttelyssä ja *Illustrated London Newsin* kirjoituksissa siitä korostuu ajatus, että näin suuren imperiumin pääse näkemään jopa paremmin ja havainnollisemmin kuin jos olisi lähtenyt yksittäiseen kohteeseen paikan päälle. Myös lehden kuvituksessaan käyttämät otsikkokuvat olivat kuin portteja näyttelyesittelyihin. Niissä eri siirtomaat kuvitettiin stereotyyppien kautta ja Iso-Britannia näyttelyjärjestäjänä nousi niiden yläotsikoksi.

Näyttelytiloja oli tarkoitus ottaa haltuun juuri katseella, jota pidettiin hallittavimpana aistina. Muut aistit piti pitää kurissa.²⁶⁴ Kuitenkin erilaisia ruohoja ja puita esitellyt näyttely oli varmasti esimerkiksi hajuaistia kutkuttava kokemus. New South Walesin osastolla *Illustrated London Newsin*

²⁶⁴ Syrjämaa 2010, 38.

kirjoittaja mainitseekin nahkanäyttelyn hajun pistävyyden.²⁶⁵ Näyttelyssä on siis ollut oma tuoksumailmansa, vaikka maininnat muista aisteista kuin katseesta ovat harvinaisia ja tuoksut 1800-luvulla muutenkin rikkaampia kuin nykyään. Kaikkien aistien käyttäminen kuitenkin korostaa näyttelyistä saatavan elämyksen kokonaisvaltaisuutta ja sitä olisi mielenkiintoista tutkia enemmänkin.

Illustrated London Newsin kuvituksessa näyttelykävijät kuvataan niin kumartuneena yksityiskohtien ääreen kuin kohottamassa katseensa korkeuksiin kurkottelevia näyttelyasetteluja kohtikin. Katseella haltuun ottamisen mahdollistivat näyttelyn tarkoitukselliset tilaratkaisut, jotka ottivat mallia uusimmasta kaupunkisuunnittelun tyylistä, joka korosti laajalle levittäytyviä avoimia bulevardeja. Myös ihmiset olivat näyttelyssä katsomisen kohteena. Katsomisen kohteena olemista lisäsi näyttelytilan konteksti, joka muutenkin kehotti arvioimaan ja sisäistämään asioita juuri katseen avulla. Tästä hyvä esimerkki ovat intialaisen Mukharjinin kokemukset brittiläisten näyttelykävijöiden katseen siirtymisestä näyttelystä häneen. Näyttelyt mahdollistivat molemminpuolisen katsomisen ja arvioinnin. Näyttelyn osina esitettyjen ihmisten näkökulmasta meille ei valitettavasti ole jäänyt lähteitä. Varmasti hekin kuitenkin katsoivat ja arvioivat tarkastelijoitaan siitä huolimatta, että heidät esitetäänkin *Illustrated London Newsin* kuvissa aina työhönsä keskittyneinä ja katseensa alaspäin suuntaavina.

Illustrated London Newsiä voidaan pitää erityisesti keski- ja yläluokkaisiin lukijoihin vaikuttaneena julkaisuna, mutta sitä saattoivat lukea myös muut. Lehdistä ei kuitenkaan voida lukea, mitä sen lukijat ajattelivat. Niistä voidaan lukea vain miten asiat esitettiin heille ja sen kautta tarkastella ajan tapaa jäsenellä maailmaa. Lehden kuvituksessa kaikki siirtomaat esitellään näyttävien näyttelyrakennelmien, täytettyjen eläinten pikkukuvien ja alkuperäisasukkaiden ja heidän esineidensä kuvien avulla. Niissä kaikki siirtomaat ovat yhtä lailla brittiläisten näyttelykävijöiden katseen alla eikä esimerkiksi Intian ja Kanadan kuvittamistyyliässä ole aiheellisesti merkittäviä eroja. Erilaiset ajattelutavat siirtomaiden eri ”tasojen” välillä tulevat esiin vasta tekstiä lukemalla. Sanomalehdet olivat toisaalta kulutustuotteita, joita heitettiin pois, mutta niiden julkaisijat kuitenkin kannustivat lehtien säilyttämiseen. Sanomalehtien säilytettävyyys lisäsi todennäköisyyttä, että niistä saatettiin muistella näyttelyä vielä myöhemminkin ja niiden luoma mielikuva imperiumin järjestyksestä saattoi jatkaa eloaan ihmisten mielissä vielä pitkään itse näyttelyn purkamisen jälkeenkin.

Illustrated London News rakentaa tekstien ja kuvien avulla merkityskokonaisuuksia, jotka aikalaislukijat ovat luultavasti ottaneet kokonaisuuksina. *Illustrated London Newsin* ja näyttelyn

²⁶⁵ ILN 21.81886, 214.

kuvien sekä kaiken muun näyttelyn visuaalisuuden avulla luotiin ideaalia, jota käytettiin imperialismin tuomiseksi osaksi ihmisten tavallista elämää. Lehteä lukiessaan aikalaiset kuluttivat kuvallista materiaalia, joka kertoi heille millaisia siirtomaat olivat ja millaisia asioita ja ihmisiä niissä oli, mutta myös millaisia he itse olivat niihin verrattuna. Kuvien esittämiin näyttelyvieraisiin itseään vertaamalla ja samastamalla he pystyivät sijoittamaan itsensä imperiumin järjestyksessä katsojiksi ja kehityksen kruunuiksi. On tietysti otettava huomioon, ettei tämä varmastikaan ollut läheskään aina tietoista ja ihmiset pystyivät tekemään myös muita tulkintoja, jotka eivät noudattaneet suunnittelijoiden tarkoituksia. Näitä tulkintoja ei pysty tarkastelemastani lähdemateriaalistani tutkimaan, mutta niiden vertaaminen tähän materiaaliin olisi erittäin mielenkiintoista, jos esimerkiksi olisi olemassa jotain yksityistä materiaalia tai subjektiivisia kuvauksia näyttelykokemuksista.

Illustrated London Newsin tekstissä erityisesti eksoottisten siirtomaiden alkuperäisasukkaat arvotellaan eri rotujen edustajina, mutta lehden ajattelumaailmassa myös britit ovat oma, kuitenkin parempi, rotunsa. Sana ”rotu” ilmenee myös brittien yhteydessä, mutta harvemmin ja heidän kohdallaan korostuu englantilaisen sivistyksen voima muuttaa ja sivistää myös kaukaisten kansojen ihmisiä. Lehden retoriikassa ja näyttelyn keinoin ihmiset asetetaan evolutiiviselle aikajanalle, jossa englantilaiset ovat kaikkein kehittynein versio ihmisistä ja siirtomaiden alkuperäisasukkaat eivät ole nousseet vielä samalle tasolle. Joidenkin siirtomaiden ihmisten ajatellaan kuitenkin kykenevän tähän erityisesti englantilaisen sivistyksen avustuksella, mutta osa ihmisistä esitetään väistämättä häviävinä kuten Australian aboriginaalit.

Lehden teksti ja kuvat puhuvat suurimmassa osassa asioista samaa kieltä, mutta eivät kuitenkaan kaikissa. Esimerkiksi intialaiset artesaanit on nimetty lehden tekstissä, mutta lehden kuvissa he esiintyvät selkeästi vain ”rotunsa” edustajina. ”Rotukuvat” eivät ole edes heidän mukaansa piirrettyjä vaan aiemmin julkaistusta intialaisia rotuja esittelevästä kirjasta. Kuvissa artesaanit esiintyvät töissään, mutta heitä ei ole nimetty. Näyttelystä olevat kuvat on otsikoitu heidän tekemänsä työn mukaan kuten ”puunleikkaajia” tai ”matonkutojia” ja rotukuvat taas eri asuinalueiden mukaan. Kuvissa alkuperäisasukkaille ei annettu nimiä toisin kuin näyttelyä järjestäneille herroille, joiden muotokuvat on otsikoitu heidän nimellään ja tittelillään. Intialaiset, toisin kuin muut näyttelyn ”ihmisnäyttelyiden” ihmiset, on kuitenkin nimetty *Illustrated London Newsin* tekstissä. Lehden lukijalle, joka katseli vain kuvat, jäi siis ehkä erilainen käsitys kuin tekstinkin haravoineelle.

Sivistyksen selvimpiä merkkejä eri ihmisten välillä *Illustrated London Newsin* kuvituksessa ovat heidän vaatteensa. Näyttelykävijät kuvataan siisteiksi ja huolitelluiksi ylemmän keskiluokan edustajiksi. Heidän merkkejään ovat erityisesti kävelykepit ja sateen- tai päivänvarjot. Ulkomaiset eksoottiset vieraat taas tunnistaa kuvituksessa usein turbaaneistaan. Näyttelyinteriööreissä esillä

olevat ihmiset ovat pukeutuneet perinteikkäästi ja perinteisiä asuja esitellään myös nukkien päällä. Esillä olevia ihmisiä ei kuitenkaan *Illustrated London Newsin* kuvituksessa useinkaan esitetä osina näyttelyn ruuhkaa vaan heidän kuvansa on eroteltu omiksi pikkukuviksi, joissa korostuu heidän tekemänsä käsityö. Lisäksi heidät on näyttelytilassa erotettu katselijoista erilaisin näyttelyrakentamisen keinoin. Joskus heidän ympärillään on kirjaimellisesti aita, kuten guianalaisen perheen ympärillä tai ”vitriini” kuten timanttien pesemistä lasin takana demonstroivien Hyväntoivonniemeltä tulleiden ihmisten ja näyttelyvieraiden välissä. Joskus arkkitehtuuri on luotu eksoottisuutta korostavaksi kuten kaiverruksin koristellut kaaret intialaisten käsitöitä demonstroivien ihmisten ympärillä.

Imperialistisissa näyttelyissä ihmisestä tehtiin näyttelyesine, joka täydensi tilaa. Tilojen suunnittelijat olivat suurimpia vallan käyttäjiä. He asettivat puitteet, joissa tulkinta tapahtui ja antoivat tai ottivat pois tilassa olevien ihmisten erilaisia vapauksia. Koska imperialistisissa näyttelyissä oli tarkoitus esitellä kattavasti ihmisten kehitystä ja ideana oli, että esimerkiksi esineet luokiteltiin ja asetettiin arvojärjestykseen, näyttelyn konteksti teki myös ihmisnäyttelyistä arvottavia ja luokittelevia. Näyttelytilan luonne muuttaa siellä esiteltävien asioiden – ja ihmisten – luonnetta. Ajattelivatko aikalaiset tullessaan ihmisnäyttelyyn? Ehkä eivät suoranaisesti, mutta ajan yleinen ajattelutapa vaikutti myös heihin. Luokittelu ja tyyppiesimerkkien etsiminen oli 1800-luvun lopun ajattelutapa, jonka mukaan tila luotiin. Tila muokkasi myös sinne asetetuista asioista oman viestinsä osia.

Kuten Taina Syrjämaa tutkiessaan Roomaa suunniteltuna ja elettyä tilana, minäkin haluan korostaa *Colonial and Indian* -näyttelyä tilana, jossa selkeän imperialistisista suunnitelmista huolimatta oli myös muita tulkinnan mahdollisuuksia. Syrjämaa haluaa rikkoa kahtiajaon ylhäältä tulleiden muutosten ja Roomassa asuvien ihmisten elämän välillä, sillä ne eivät olleet kaksi eri asiaa vaan linkittyvät näkökulmat, jotka vaikuttivat toisiinsa. Samaa tilaa kokevia yhteisöjä on useita ja ne eivät rakennu selkeästi esimerkiksi erilaisten poliittisten ajatusmaailmojen rajalinjojen mukaan. Kahtiajakojen sijaan on useita limittyviä yhteisöjä, jotka eivät ole muuttumattomia tai tosiaan poissulkevia.²⁶⁶ *Colonial and Indian* -näyttelyssäkin vaikuttivat monet erilaiset ajatusmaailmat ja ihmiset. Toisaalta näyttelyn suunniteltu sanoma oli yksiselitteisen imperialistinen, mutta näyttelyasetteluja rakentaneet siirtomaat eivät kaikki esittäneet sanomaansa samalla tavalla eivätkä näyttelyn kokeneet ihmiset vieneet sieltä mukanaan samanlaisia muistoja tai näkökulmia. Näyttelyssä kulkeneet ihmiset tekivät omia tulkintojaan, jotka kaikki riippuivat heidän omista

²⁶⁶ Syrjämaa, 2002, 347.

elämäkokemuksistaan. Imperialistiset tilat eivät välttämättä olleet yksiselitteisen imperialistinen kokemus.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

I Sanomalehdet

Illustrated London News (ILN), Lontoo, 1886.

Penny Illustrated Paper, Lontoo, 1.5.1886.

II Muut painetut lähteet

Colonial and Indian Exhibition, 1886. Official Catalogue, William Clowes and sons, Limited: London, 1886.

Cundall, Frank (toim.), *Reminiscences of the Colonial and Indian Exhibition, 1886* William Clowes and sons, Limited: London, 1886.

Watson, J. Forbes & Kaye, John William, *The People of India. A series of photographic illustrations, with descriptive letterpress, The races and Tribes of Hindustan Volume one*. India museum: London, 1868.

Whitey, William Dwight Phd. *The century dictionary. An Encyclopedic lexicon of the English Language*, The Century co: New York, 1896.

III Tutkimuskirjallisuus

Anderson, Patricia, *The Printed Image and the Transformation of popular culture 1790–1860*. Clarendon Press: Oxford, 1991.

Albuquerque, Sara, “Glimpses of British Guiana at the Colonial and Indian Exhibition, 1886”, *Culture & History Journal* 5 June 2016, 2–16.

Barringer, Tim & Flynn, Tom (toim.), *Colonialism and the object. Empire, Material Culture and the Museum*. Routledge: London and New York, 1998.

Barringer, Tim “The South Kensington Museum and the Colonial project”. Teoksessa Barringer, Tim & Flynn, Tom (toim.), *Colonialism and the object. Empire, Material Culture and the Museum*. Routledge: London and New York, 1998. 11–27.

Bennett, Tony, *The Birth of the Museum. History, theory, politics*. Routledge: Oxon 1995.

Burke, Peter, *Eyewitnessing. The uses of Images as Historical Evidence*. Cornell University Press: Ithaca, New York, 2001.

Driver, Felix & Gilbert, David (toim.), *Imperial Cities*. Studies in Imperialism, Manchester University Press: Manchester & New York, 1999.

Geppert, Alexander C.T, *Fleeting cities Imperial Expositions in Fin-de-Siecle Europe*. Palgrave Macmillan: Hampshire & New York, 2013.

Grever, Maria, “Staging Modern Monarchs. Royalty at the World Exhibitions of 1851 and 1867”. Teoksessa Deploige, Jeroen & Deneckere, Gita (toim.), *Mystifying the Monarch: Studies on Discourse, Power, and History*. Amsterdam University Press: Amsterdam, 2006, 161–179.

Heinonen, Alyana, *Contested Spaces in London: Exhibitionary representations of India 1886-1951*. University of Kentucky: Kentucky, 2012.

Hockings, Paul, “Disasters Drawn: *The Illustrated London News* in the Mid-19th Century”, *Visual Anthropology* 28:1, 2015, 21–50.

Hoffenberg, Peter H., “Equipose and its discontents: voices of dissent during the international exhibitions”. Teoksessa Hewitt, Martin (toim.), *An Age of Equipose? Reassessing mid-Victorian Britain*. Routledge: London & New York, 2000. 39–67.

Jackson, Mason, *The pictorial press: its origin and progress*. Hurst and Blackett: London, 1885.

Kaartinen, Marjo, *Neekerikammo. Kirjoituksia vieraan pelosta*. Turun yliopisto: Turku, 2004.

King, Andrew & Plunkett, John, *Victorian Print Media: A Reader*. Oxford University Press: New York, 2005.

Klein, Norman M., *The Vatican to Vegas. A History of Special Effects*. The New Press: New York & London, 2004.

Koivikko, Leila, ”Kuvan muodonmuutos – Matkakertomusten kuvittamisprosessi 1800-luvulla”. Teoksessa Soikkanen, Timo & Vares, Vesa (toim.), *Kuva ja historia*. Turun Historiallinen Arkisto 50, Turun yliopisto: Turku, 1996.

Koivunen, Leila, *Eksotisoidut esineet ja avartuva maailma. Euroopan ulkopuoliset kulttuurit näytteillä Suomessa 1870–1920-luvuilla*. Historiallisia tutkimuksia 268, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 2015.

- Laitinen, Riitta, ”Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan”. Teoksessa Laitinen, Riitta (toim.), *Tilan kokemisen kulttuurihistoria*. Turun yliopisto: Turku, 2004, 1–13.
- Leary, Patrick, “A Brief History of The Illustrated London News” *Essays*, The Illustrated London News Historical Archive 1842–2003, Cengage Learning, 2011. Luettu 27.7.2018.
- MacKenzie, John M. *Propaganda and Empire. The Manipulation of British Public Opinion, 1880-1960*. Manchester University Press: Manchester, 1984.
- Maidment, Brian, “Representing the Victorians – Illustration and the ILN”, *Essays*, The Illustrated London News Historical Archive 1842–2003, Cengage Learning, 2011. Luettu 27.7.2018.
- Marthur, Saloni, “Living Ethnological Exhibits: The Case of 1886”, *Cultural Anthropology*, Vol. 15, No. 4 November 2000, 492-524.
- McAler, John & MacKenzie, John M. (toim.), *Exhibiting the Empire – Cultures of Display and the British Empire*. Studies in Imperialism, Manchester University Press: Manchester, 2015.
- Qureshi, Sadiya, *Peoples on Parade: Exhibitions, Empire, and Anthropology in Nineteenth-Century Britain*. University of Chicago Press: Chicago, 2011.
- Readman, Paul, “The Place of the past in English Culture c. 1890–1914”, *Past & Present*, No. 186 February 2005, 147–199.
- Reckwitz, Andreas, ”Affective spaces: a praxeological outlook”, *Rethinking History* Vol. 16, No. 2 June 2012, 241–258.
- Roche, Maurice, *Mega-events and Modernity. Olympics and expos in the growth of global culture*. Routledge: London, 2000.
- Sandberg, Mark B., *Living pictures – Missing persons. Mannequins, Museums and Modernity*. Princeton University Press: Princeton & Oxford, 2003.
- Seppä, Anita, *Kuvien tulkinta. Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle*. Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki, 2012.
- Seppänen, Janne, *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 17, Osuuskunta Vastapaino: Tampere, 2006.

Soja, Edward W., *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-imagined Places*. Cambridge (Mass.): Blackwell, 1996.

Syrjämää, Taina, *Edistyksen luvattu maailma. Edistysusko maailmannäyttelyissä 1851–1915*. Historiallisia tutkimuksia 234, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 2007.

Syrjämää, Taina, ”Monien kaupunki. 1870-luvun Rooma suunniteltuna ja elettyä tilana” teoksessa Syrjämää, Taina & Tunturi, Janne (toim.), *Eletty ja muistettu tila*. Historiallinen arkisto 215, Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 2002, 323–347.

Syrjämää, Taina, ”Näyttelypaviljonki uudenaikaisena kansainvälisenä toiminnan ja tulkinnan tilana Kaivopuistossa vuonna 1876”, *Historiallinen aikakauskirja*, 1:2010, 29–46.

Syrjämää, Taina & Tunturi, Janne, ”Johdanto” teoksessa Syrjämää, Taina & Tunturi, Janne (toim.) *Eletty ja muistettu tila*, Historiallinen arkisto 215, Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 2002, 7–29.

Tuomisto, Anja & Uusikylä, Heli (toim.), *Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen*. Tietolipas 141, SKS: Helsinki, 1995.

Weller, Toni, “Preserving Knowledge Through Popular Victorian Periodicals: An examination of *The Penny Magazine* and the *Illustrated London News*, 1842–1843”, *Library History* 24:3 (2008), 200–207.

IV Internet-lähde

Jaipur Gate, Hove Museum

<https://brightonmuseums.org.uk/hove/exhibitions-displays/jaipur-gate/> katsottu 13.6.2018.

KÄÄNNÖKSET

Käännös 1. – – antaa Brittein saarten asukkaille, ulkomaalaisille ja toinen toisilleen, käytännön osoituksen Brittiläisen imperiumin syrjäisempienkin seutujen rikkauksista ja teollisesta kehityksestä.²⁶⁷

Käännös 2. – – välttämättömän hybridi, vaikkakin epätasainen kokemus, joka muokkasi yhtä paljon niin kolonialistien kuin kolonialisoitujenkin identiteettejä.²⁶⁸

Käännös 3. ” – – olemme, *Illustrated London Newsin* kanssa yhdessä julkaistussa sarjassa erikoisnumeroita, pyrkineet esittämään ja kuvailemaan kaikkein tärkeimpiä piirteitä Colonial and Indian -näyttelyssä, joka on osoittautunut niin kerrassaan houkuttelevaksi, että viime lauantaihin mennessä siellä oli vierailut ei vähempää kuin 5 373 120 henkilöä, tai tarkalleen puhuttaessa tuo valtava määrä vierailuja on maksettu, sillä luonnollisesti kausilippujen omistajat ovat uudelleen ja uudelleen tarkastelleet täällä imperiumimme ihmeitä ja ovat kuunnelleet soittokuntia ja katselleet ihailen häikäiseviä Sateenkaari-suihkukaivoja sähkövalaistuissa puutarhoissa. Samaan aikaan, kun ”Col-Indies” on näin saanut viitisen miljoonaa englantilaista täysin ymmärtämään kuningattaren merentakaisen dominioiden suuren laajuuden ja mittamattomat rikkaudet, on näyttely myös – – ollut keino tutustuttaa huomattava määrä siirtomaiden merkkihenkilöitä emämaan teollisuudenhaaroihin, kaupunkeihin, palatseihin ja herraskartanoihin.”²⁶⁹

Käännös 4. Niin tulee Kanada, joka levittäytyy pohjoiselle Amerikan maanosalle, toistamaan monissa tapauksissa, samoin mahdollisuuksin, Yhdysvaltojen moninaisia menestyksekkäitä saavutuksia ja kasvamaan, näin luotamme, ystävällismielisessä kilpailuhengessä rauhanomaisin hankkein, taas yhdeksi huomattavaksi englantilaisamerikkalaiseksi kansakunnaksi. Kuinka suuri kunnia englantilaiselle rodulle, mukaan lukien skotlantilaiset ja irlantilaiset, tuleekaan olemaan olla täyttänyt läntinen maailma ihmissuvullamme, joka puhuu meidän omaa kieltämme ja elää meidän tavallamme, englantilaista alkuperää olevien lakien ja vapauksien ohjaamana kantaen kaikkein parhaanlaista modernia sivilisaatiota ympäri koko maapallon!²⁷⁰

Käännös 5. MAATALOUS TROPHY, joka sijaitsee Kanadan osaston keskikäytävän itäisessä päädyssä, on ollut kaikkien vieraiden ihailun kohteena aina hänen majesteetistaan kuningattaresta

²⁶⁷ Reminiscences 1886, 1–2.

²⁶⁸ Driver & Gilbert 1999, 7.

²⁶⁹ ILN 6.10.1886., 481.

²⁷⁰ ILN 14.8.1886, 178.

vaatimattomimpaan mekaanikkoon. Taiteellisesti suunniteltu esittelemään Kanadalaisten metsien tuottaman puutavaran runsaita lajikkeita, 1100 lasipurkissa upean värisiä omenoita ja päärynöitä, persikoita, viinirypäleitä ja muita hedelmiä ja purkitettuja lihoja ja hedelmiä, joiden valmistamisessa kanadalaiset kunnostautuvat, tämä suurenmoinen trophy on osuvasti kruunattu ylellisin vehnä- ja preeriaruoholyhtein sekä kaura- ja maissiköynnöksin, keveitä ja käteviä maataloustyövälineitä on aseteltu sinne tänne ilmentämään kanadalaisten maanviljelijöiden ahkeruutta. Tämän Rauhan ja Runsauden trophyn alta voi löytää sarjan kanadalaisista puista otettuja valokuvia, joiden kehykset on valmistettu kustakin puusta.²⁷¹

Käännös 6. Tuotteiden määrät olivat seuraavat:—vehnä, 275,250 eekkeriä, tuottivat 4,203,394 vakkaa ; maissi, 115,600 eekkeriä, tuottivat 92,989,585 vakkaa ; ohra, 7035½ eekkeriä, tuottivat 148,869 vakkaa ; kaura, 19,472¼ eekkeriä, tuottivat 425,920 vakkaa ; ruis, 1110½ eekkeriä, tuottivat 16,739 vakkaa ; hirssi 118½ eekkeriä, tuottivat 1843 vakkaa ; durralajeja, 41 eekkeriä, tuottivat 187 sentneriä.²⁷²

Käännös 7. Pinoksi kootut villapaalit eivät, se on tunnustettava, tuota kovinkaan kutsuvaa ulkomuotoa. – – Mutta, yhdistettynä trophyn molemmin puolin asetettuihin lukuisiin lampaanvillakoreihin, nämä paalit kertovat kaunopuheisesti Uuden Etelä-Walesin lammaslauemojen tuottamasta vauraudesta.²⁷³

Käännös 8. – – kukaan ei osaisi kuvitella, että tästä merieläimestä saa maittavaa pekonia. Meren siasta, dugongista, sitä kuitenkin saa: ja joitakin ruokahaluja herättäviä siitä saatuja pekoninpaloja on nähtävänä purkitettuna dugong-laardipullojen ja jalostettujen dugong-öljypullojen keralla –²⁷⁴

Käännös 9. Alkuasukkaita on lukuisia ja he ovat useaan otteeseen osoittaneet olevansa vihamielisiä. Voimakas retkikunta, hyvin varusteltuna, on aivan välttämätön, jos haluaa tehdä yhtikäs mitään näillä alueilla, ei pelkästään menestyksen vaan myös minkäänlaisen kohtuullisen turvallisuuden takaamiseksi.²⁷⁵

Käännös 10. ”No mutta, teillähän on itse Intia täällä!”²⁷⁶

²⁷¹ ILN 14.8.1885, 177.

²⁷² ILN 21.8.1886, 214.

²⁷³ ILN 21.8.1886, 214.

²⁷⁴ ILN 28.8.1886, 238.

²⁷⁵ ILN 18.8.1886, 301–302.

²⁷⁶ ILN 17.7.1886, 82.

Käännös 11. Havainnollistaakseen tämän runsaasti varustellun osaston suurta taloudellista hyötyä virallisesti todetaan, että kokoelmaa “voi kuvailla Intian taloudellisten luonnonvarojen, tuottavuuden ja kaupankäynnin yleiskatsaukseksi. Intian ulkomaankaupan suuruusluokka mahdollistaa sen sijoittumisen viidenneksi suurimmaksi kaupalliseksi voimaksi maailmassa. Intian ulkomaisen meritse käytävän kaupan yhteenlaskettu arvo voidaan, karkeasti, sanoa olevan 155 miljoonaa Englannin puntaa, josta 70 miljoonaa edustaa vientiä ja 85 miljoonaa tuontia. Tästä Intian ja Yhdistyneen kuningaskunnan välinen kauppa on 86 miljoonaa Englannin puntaa, josta 35 miljoonaa edustaa vientiä ja 50 miljoonaa tuontia. Muodostaaksemme täyden arvion Intian ulkomaankaupasta pitää tähän lisätä raja-alueiden maalla tapahtuva kaupankäynti, joka nousee noin 12 miljoonaan puntaan. Kaupankäynnin tärkeimmät tuotteet esitellään tällä osastolla.”²⁷⁷

Käännös 12. – – siellä on vitriini, joka varmasti lämmittää leidiä sydämiä tai täyttää ne kateudella. Etelä-Australialaiset turkit ja sulat järjestävät erinomaisen näytöksen täällä. Kunhan on herennyt ihailemasta hienoja pehmeitä muhveja, jotka on valmistettu tuon kummallisen pienen amfibiolenon, vesinokkaeläimen, turkista, alkaa houkutellessa opossumimatto – – kengurusohvapeite, wallabyviitta, dingojalanlämmittimet, tiikeripussikissaviitta, joutsen-, pelikaani- ja pingviinimuhvit, puhumattakaan loisteliaasta pelikaanimatosta ja uikku- ja emumuhveista.²⁷⁸

Käännös 13. Esillä olevien artikkelien kunnolliseen tutkimiseen riittävän tilan tarjoamisen välttämättömyyttä voi tuskin liikaa vaatia.²⁷⁹

Käännös 14. – – siirtyy välittömästi Intiaan.²⁸⁰

Käännös 15. – – Herra Rowland Wardin, F.Z.S, suunnaton eläinten täyttämisen mestariteos – – tuo valtava asetelma oikealla puolella, joka esittää Intialaista viidakkoa, varsin taidokkaasti järjestelty, hänen kuninkaallinen korkeutensa näyttelykomitean puheenjohtaja ei varmasti voinut välttyä muistelemasta elävästi omia jännittäviä kokemuksiaan tiikerinmetsästyksestä tämän loistavan todentuntuisen asetelman äärellä – –²⁸¹

²⁷⁷ ILN 17.7.1886, 82.

²⁷⁸ ILN 29.5.1886, 576.

²⁷⁹ Official Catalogue, 1886, lxvi.

²⁸⁰ ILN 17.7.1886., 82.

²⁸¹ ILN 8.5.1886, 495.

Käännös 16. GWALIORIN PORTTI INDIAN EXHIBITIONISSA. Colonial and Indian Exhibitionin Intialaisen palatsin pihamaalle kuljetaan ali tämän suurenmoisen portin, jonka edesmennyt Scindian Maharaja antoi Britannian valtiolle ja joka oli jo muodostunut yhdeksi kaikkein huomiota herättäneimmäksi osaksi Calcutta Exhibition -näyttelyä. Kunnia tämän ihailtavan kivenkäsittelyn taidonnäytteen suunnittelemisesta ja rakennustyöstä, joka edustaa alkuasukkaiden ja paikallisen taiteen aitoja piirteitä, kuuluu täysin majuri James B. Keithille, Archeological Survey of Indiasta [Intian hallinnon elin, joka tutkii arkeologisia ja kulttuurisia monumentteja] (entinen Royal Scots, 39 rykmentti). Hän oli antiikkiesineiden kuraattorina Gwaliorin linnakkeessa; ja tämän hänen työnsä mainitsi vuolain kiitoksin Sir Lepel Griffin, Intian keskiprovinssien toimintavaltainen kenraali, ja kenraali D. Massy, joka johti Gwaliorin aluetta vuonna 1883. Portti rakennettiin Gwaliorissa vuonna 1883 ja oli myöhemmin esillä Kalkutassa saman vuoden talvella. Sen muotoilun oli tarkoitus esitellä kotoperäistä arkkitehtuurin muotoa ja todistaa, että on virhe kenenkään valloittajan yrittää syrjäyttää perinteistä tyyliä, joka on hyvin sopeutunut maahan, omalla vieraalla tyyllillään. Gwaliorin portti ei ole kopio mistään tavanomaisesta sisäänkäynnistä vaikka jotkut Gwaliorin arkkitehtuuria tuntemattomat ovatkin niin olettaneet. Se on eklektinen taideteos, jonka kautta sen suunnittelijan tarkoituksena on ollut antaa muoto monille osille, jotka ovat olleet kauniita Gwaliorin ornamenttityyleissä läpi vuosikymmenten. Se, että tämä ei ole anakronismi, on selvää kelle tahansa, joka muistaa, että hinduarkkitehtuuri on elävä ja alkuperäinen taidemuoto ja niin vanhoillinen, että se vaihtelee vain vähän eri aikoina. Jos nykyään käytetään vähemmän mutkikkaita muotoja kuin aiemmin, se johtuu vain siitä, että elämme käytännön aikoja. Kaari on täyskivinen kahdeksan tonnia painava lohkar, joka näyttää hinduarkkitehtuurin kamanain valtavan koon. Portille on annettu epäsuotuisa sijainti yhteensopimattoman ”Vanhan Lontoon” ympäristössä ja Indian Exhibitionin hoitajat ovat syyllistyneet yhteensopimattomuuteen tehdessään hindulaisesta portista muhamettilaisen palatsin sisäänkäynnin. Harmiksemme parempaa huolta ei ole pidetty valmistajan henkilöllisyyden selventämiseksi, sillä nimikirjaimet, jotka hindut olivat kaivertaneet arkkitraaviin, on jotenkin pyyhkiytynyt pois. Tämä tuskin on kohteliasta majuri Keithille ja hänen kotoperäisille työmiehilleen Gwaliorissa.²⁸²

Käännös 17. – – viehättäviä ruoho-, saniais- ja aboriginaaliasetelmia – –.²⁸³

²⁸² ILN 10.7.1886, 54.

²⁸³ ILN 7.8.1886, 156.

Käännös 18. Vaan vielä ponnekkaammin Victorian sivilisaation ihmeellinen kasvu menee perille vertaamalla hahmoteltuja alkuasukasryhmiä Melbournen kasvitieteellisen puutarhan kultivoituneeseen kauneuteen – – ²⁸⁴

Käännös 19. Sellaista edistystä on englantilaisen rodun tavoissa, aatteissa ja henkisissä kyvyissä; vaan kääntyessämme katsomaan Murray-joen varrella olevaa aboriginaalien alkuasukkaiden leiripaikkaa ja tutkiskellessamme heidän vartalojaan ja vaatetustaan, heidän alkukantaisia työvälineitään ja aseitaan sekä kuullessamme heidät tuntevien selonteosta, kuinka kapea on heidän ajatuksenjuoksunsa ja kuinka vähäisesti heidän mielensä ottavat vastaan korkeampia aatteita, on silminnähtävää ettei minkäänlaista kehitystä olisi voinut tuhannessakaan vuodessa tapahtua tuon onnettoman ihmislajin osalta ilman uudisasukkaiden saapumista.²⁸⁵

Käännös 20. Opossumia tai muita eläimiä tavoitellessaan musta alkuasukas käyttää ihmeellistä kärsivällisyyttä ja sitkeyttä puuhun kiivetäkseen.²⁸⁶

Käännös 21. Hänen taitonsa tässä taiteessa [eläinten jäljittäminen] vaikuttaa lähes yli-ihmismäiseltä ja jäljittäessään ihmisiä hän on yhtäläillä taitava. Lainsuojattomia ryöstäjiä mustat jäljittäjät ovat seuranneet satojen mailien matkoja ja näin heidät on saatu lopulta oikeuden eteen.²⁸⁷

Käännös 22. Heidän olotilansa on varmasti ennen Australian asuttamista ollut viheliäisen keho ja alhainen verrattuna mihin vain Afrikan neekerikansoihin tai Uuden-Guinean asukkaisiin, joille he vaikuttavat olevan kaikkein läheisimmin sukua; kun taas heitä ei voi lainkaan verrata Uuden-Seelannin maoreihin tai Polynesian ruskeaihoiseen rotuun. On oikein, että heitä tulee suojella ja ihmisystävällisesti kohdella niin kauan kuin he ovat olemassa; vaan heidän määriensä nopeaa pienenemistä, ei sairauden vaan fyysisistä syistä johtuvan lisääntymiskyvyttömyyden takia, on tuskin surtava. Tasmaniassa he ovat kokonaan kuolleet sukupuuttoon.²⁸⁸

Käännös 23. – – komea nuori mies Delhistä, muhamettilainen, osallistuu kupari astioiden kääntämiseen jokseenkin surumielisessä hengessä.²⁸⁹

²⁸⁴ ILN 7.8.1886, 157.

²⁸⁵ ILN 29.5.1886, 586

²⁸⁶ ILN 29.5.1886, 587.

²⁸⁷ ILN 29.5.1886, 587.

²⁸⁸ ILN 29.5.1886, 587.

²⁸⁹ ILN 17.7.1886, 82.

Käännös 24. Alkuasukkaat jotka pitävät vahtia eteläisessä päädyssä juhla-asussa.²⁹⁰

Käännös 25. Kapteeni Clarkin mukaan intiaanit uskovat pääsääntöisesti “Suuren Äidin”, nimi jolla he kutsuvat hänen majesteettiaan kuningatarta, hyvyyteen ja uskovat luottamuksella hänen suojelukseensa.²⁹¹

²⁹⁰ ILN 25.9.1886, 338.

²⁹¹ ILN 14.8.1886, 182.